

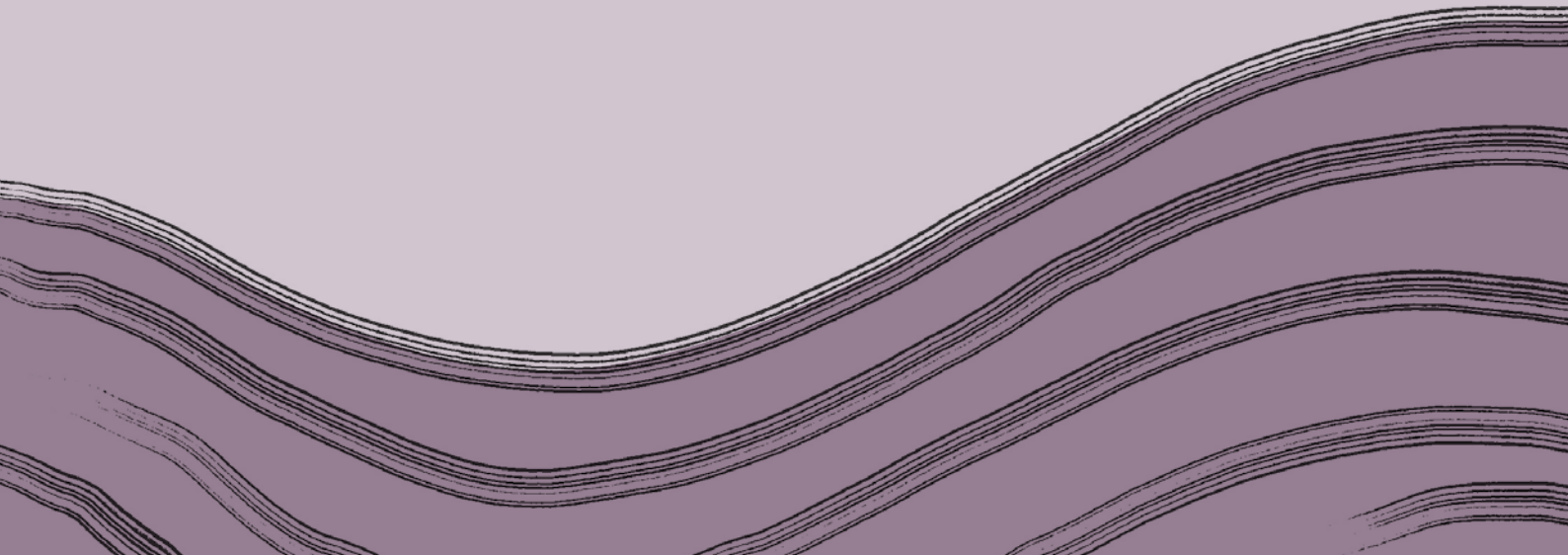

PRO YOUTH

-käsikirja

**KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN
KOHTEENA OLEVIEN
HENKILÖIDEN TUKEMINEN:**

**käytännön työkaluja
sosiaalityön, nuorisotyön ja
opetusalan ammattilaisille**

Pro Youth -käsikirja on yksi Erasmus+ -rahoituksella toteutetun Pro Youth – Empowering youth workers and youth in the protection and prevention from honour violence -projektin päätuotoksista.

Pro Youth -projektin kumppanit ovat jordanialainen Arab Women Media Center, italialainen Shannara Cooperativa Sociale ja suomalaiset Loisto setlementti ja Suomen setlementtiliitto.

Käsikirjan on kirjoittanut Sanja Sillanpää Loisto Setlementti ry:n Sopu-työstä. Kaikki Pro Youth -projektin kumppanit osallistuivat käsikirjan sisällön suunnittelu- ja yhteiskehittämisprosessiin, jota koordinoi Loisto Setlementti ry.

Käsikirja on käännetty arabian, suomen ja italian kielille.
Taiton on toteuttanut
Kati Kinnunen.
Suomi, Jordania, Italia 2022.

Tämä projekti (ID1674168, hanketunnus 2020-3-FI01-KA205-092491) on rahoitettu Euroopan komission tuella. Tämä julkaisu kuvastaa vain kirjoittajan näkemyksiä, eikä komissio ole vastuussa julkaisun sisältämien tietojen mahdollisista käyttötavoista.

FINNISH NATIONAL
AGENCY FOR EDUCATION

SISÄLLYSLUETTELO

1.	KUINKA TÄTÄ KÄSIKIRJAA KÄYTETÄÄN?	4
	Keskeisiä termejä	5
	Käsikirjan rakenne	7
	Taustaa – Pro Youth -projekti	8

2.	Aiheeseen liittyvää pohjatietoa: VÄKIVALTATUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA	10
	Johdanto	10
	Väkivalta on sosiaalisesti säädeltyä	12
	Väkivallalla on vakava vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin	12
	Sukupuolten epätasa-arvo on yksi kunniaan liittyvän väkivallan perussyistä	14
	Väkivallan kanssa risteävät riskitekijät: ekologinen lähestymistapa	19
	Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely	22
	Tämä on syytä ymmärtää kunniaan liittyvästä väkivallasta – tarkistuslista	28

3.	KUINKA TUNNISTAN KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN?	30
	Varoitusmerkkejä väkivallan uhriksi joutumisesta	30
	Kunniaan liittyvät konfliktit – mahdollinen varoitusmerkki	31
	Väkivallan eri muotojen tunnistaminen	33
	Varhainen tunnistaminen: Kysymyksiä, jotka auttavat tunnistamaan kunniaan liittyvän konfliktin ja mahdollisen väkivallan riskin	35
	Riskinhallinta – turvallisuustilanteen arvioiminen	36

4.	KUINKA PUUTUN KUNNIAAN LIITTYVÄÄN VÄKIVALTAAN TURVALLISESTI?	38
	Tunnistaminen ja eteenpäin lähettäminen palvelurakenteessa	38
	Ensimmäiset tapaamiset: kriisissä tukeminen ja luottamuksen ansaitseminen	41
	Suojelu – turvallisuuden suunnitteleminen	43
	Kokonaisvaltainen, moniammatillinen tuki	49
	Vuoropuhelu perheenjäsenten kanssa: ennaltaehkäisy ja konfliktien sovittelu	53
	Pitkäkestoinen tuki tapauksissa, joissa erkaannutaan perheestä tai joudutaan perheen hylkäämäksi	56

5.	KIELELLÄ ON MERKITYSTÄ: LEIMAAMISEN JA STEREOTYPIOIDEN VASTAINEN TYÖSKENTELY	59
-----------	---	-----------

6.	TYÖHYVINVOINTI	60
	Myötätuntouppumuksen ja sijaistrauman riski	60
	Vinkkejä itsestään huolehtimiseen	61

LUETTELO LÄHDEMATERIAALEISTA	62
LIITTEET	65

1.

KUINKA TÄTÄ KÄSIKIRJAA KÄYTETÄÄN?

Kuinka voin tukea henkilöitä, joiden kokeman väkivallan motiivina on säilyttää tai palauttaa henkilön tai henkilöryhmän kunnia? Kuinka toimin tilanteissa, joissa erilaiset kunniaan liittyvät käsitykset ja ongelmat aiheuttavat konflikteja ja eripuraa perheissä sekä mahdollisesti kärjistävät väkivallan riskiä? Sosiaalisuudessa, nuorisotyössä tai opetusalanalla työskentelevä voi kokea riittämättömyyden ja epävarmuuden tunteita näiden kysymysten äärellä. Asioihin puuttuminen voi tuntua vaikealta monista syistä, kuten esimerkiksi:

- ◆ On vaikeaa ymmärtää, mitä asiakkaan elämässä tapahtuu ja mitä hän pelkää
- ◆ En tiedä, kuinka auttaisin asiakasta tai minne lähettäisin hänet saamaan apua
- ◆ Koko tilanne tuntuu monimutkaiselta, joten tuntuu turvallisemmalta tai helpommalta olla puuttumatta lainkaan
- ◆ Yhtäkkiä asiakas ei enää haluakaan apuani ja sanoo, että kaikki on nyt hyvin
- ◆ Asioihin puuttuminen voi saattaa minut vaaraan tai painostetuksi
- ◆ Se liittyy heidän perinteisiinsä ja kulttuuriinsa, joten ei ole minun asiani puuttua siihen

Tämä käsikirja auttaa saamaan vastauksia edellä mainittuihin huoliin ja tukee siten ammatillaisia kunniaan

liittyvien konfliktien ja kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa sekä niihin puuttumisessa siten, että ilmiön moniulotteisuus otetaan huomioon. Käsikirja edistää kokonaisvaltaista ja moniammatillista lähestymistapaa kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevien henkilöiden tukemiseen. Se tiedostaa, että käytänteitä on tarpeen soveltaa kontekstikohtaisesti siten, että lähtökohtana on jaettu ja tutkimukseen perustuva tieto tästä ilmiöstä sekä sukupuolittuneen väkivallan ja naiseen kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn liittyvä kansainvälinen lainsäädäntö.

Tämä käsikirja on suunniteltu työkaluksi ammatillisille erityisesti Pro Youth -projektin kumppanimaissa: Jordaniassa, Italiassa ja Suomessa. Vaikka jotkin esimerkeistä ovat maakohtaisia, eri maiden sosiaalityön, nuorisotyön ja opetusalan ammatillaiset voivat kuitenkin käyttää sitä laajalti.

Toivomme, että tämä käsikirja tarjoaa käyttäjilleen rohkeutta ja taitoja kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen ja sen kohteeksi joutuneiden henkilöiden tukemiseen siten, että otetaan myös huomioon heidän elämäntilanteisiinsa liittyvät monimuotoiset tarpeet, turvallisuusnäkökohdat ja ihmissuhteiden monimuotoisuus.

Keskeisiä termejä

Väkivallan kohteena oleva henkilö tai henkilö, joka on vaarassa joutua väkivallan kohteeksi

Puhuessamme henkilöistä, jotka ovat kokeneet väkivaltaa tai joilla on riski kokea väkivaltaa, käytämme termejä väkivallan kohteena oleva henkilö tai henkilö, joka on vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Tiedostamme, että sanan ”uhri” käyttäminen puhuttaessa väkivaltaa kokeneista henkilöistä voi herättää mielikuvia toimijuuden tai resilienssin puutteesta. Käytämme nimitystä uhri ainoastaan silloin, kun uhrin ja tekijän välistä eroa on korostettava. Käytämme termiä ”uhri” myös lähdemateriaalien suorissa lainauksissa. Puhumme myös syyllistymisen ja uhriutumisen prosesseista kiinnittäksimme huomiota toimijuuteen.

Asiakas

Kuvailemme interventioita ja palveluita käytämme tuen tarpeessa olevista henkilöistä termiä asiakas. Asiakas on termi, jota käytetään sosiaalipalveluiden saajista erityisesti Suomen kontekstissa. Asiakas-termin käytön perustana on se, että palveluntarjoaja on vastuussa sille henkilölle, jolle palveluja tarjotaan, esimerkiksi palvelun korkeasta laadusta, palvelun saajien valintakriteereiden läpinäkyvyydestä ja tehokkaan valitusmekanismin olemassaolosta. Tässä käsikirjassa puhuttaessa kunniakonfliktitilanteissa olevien perheiden tukipalveluista tai interventioista voidaan termillä asiakas viitata myös väkivallan tekijään.

Kulttuuri

Kulttuuri merkitsee tässä järjestelmää, johon kuuluu arvoja, normeja, ajattelutapoja ja käytäntöjä ja jossa tietyille arvoille ja normeille annetaan suurempi merkitys ja painotus kuin toisille. Kulttuurilla ei ole selkeitä rajoja, eivätkä kaikki saman kulttuurin vaikutuspiiriin kuuluvat ajattelee asioista samoin. Ihmiset vaihtavat jatkuvasti keskenään ajatuksia ja tapoja sekä saavat niistä vaikutteita, minkä myötä kulttuurit muuttuvat. Ihmiset saattavat kyseenalaistaa ja haastaa vallassa olevia ajatuksia ja käytäntöjä tai toisaalta yrittää säilyttää niitä. Kulttuurit eivät ole olemassa tyhjiössä, vaan ne liittyvät kiinteästi taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja poliittisiin järjestelmiin ja rakenteisiin sekä historiallisiin tapahtumiin. Etsiessämme selityksiä kunniaan liittyvän väkivallan kaltaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja kysyessämme, miksi joku ajattelee tai käyttäytyy tietyllä tavalla, meidän on otettava

huomioon henkilöön vaikuttavat monitasoiset kulttuuriset, taloudelliset, poliittiset ja yhteiskunnalliset vaikutukset, historialliset prosessit sekä yksilötason tekijät.¹ Tutkimme tätä ajatusta tarkemmin väkivallan kanssa risteävien riskitekijöiden yhteydessä sivuilla/luvussa 2.

Ihmiset luovat kulttuurin, ja koska valta on keskeisessä roolissa ihmisten välisissä suhteissa, se on läsnä myös kulttuuriin liittyvässä vuorovaikutuksessa.² Ne, jotka hyötyvät vallassa olevista sosiaalisista normeista, saattavat vastustaa muutosta, sillä se voi näyttäytyä heille vallan tai aseman heikentymisenä. Halukkuus säilyttää tietyt sosiaaliset käytännöt jopa väkivaltaisoin keinoin voidaan viime kädessä tulkita vallan säilyttämissä keinoksi.

Sosiaaliset normit

Sosiaaliset normit ovat odotuksia tai jopa sääntöjä siitä, miten henkilön kuuluu käyttäytyä yhteiskunnassa, pienemmässä ryhmässä tai yhteisössä. Toisin sanoen sosiaaliset normit kertovat, millainen käytös on haluttua tai asianmukaista, ja siten antavat suuntaviivat ihmisten välistä kanssakäymistä varten. Nämä normit ovat usein ääneen lausumattomia – ne ovat vain yleisesti ryhmän jäsenten tiedossa ja ohjaavat käyttäytymistä ”hiljaisesti”. Usein sosiaaliset normit ohjaavat käyttäytymistä ilman lainkäyttöä tai virallisia rangaistuksia, mutta lainsäädäntö ja oikeusjärjestelmä sekä heijastavat yhteiskunnan arvoja, asenteita ja normeja että vaikuttavat niihin.³

Koska ryhmät, yhteiskunnat ja kulttuurit eivät ole homogeenisiä ja niiden sisällä tapahtuu jatkuvasti ajatusten ja arvojen haastamista ja kyseenalaistamista, kaikki, jotka kokevat painetta noudattaa tiettyjä normeja, eivät välttämättä ole niiden takana olevien uskomusten ja asenteiden kanssa samaa mieltä.. Samalla kuitenkin sosiaaliset normit usein sisäistetään, ja voi olla vaikeaa tiedostaa niiden vaikutusta itseemme ja uskomuksiimme. On tärkeää huomata, että sosiaaliset normit vaihtelevat ja se, mikä on hyväksyttävää yhdessä ryhmässä, ei välttämättä ole sitä toisessa ryhmässä. Ihmiset tyypillisesti noudattavat sosiaalisia normeja siksi, että he odottavat myös toisten noudattavan niitä, ja heillä on konkreettinen ja/tai sisäistetty pelko siitä, että normien rikkominen aiheuttaa sosiaalisia seuraamuksia, paheksuntaa, rangaistuksia ja häpeän tunteita.⁴ Sosiaaliset normit ovat siis sidoksissa sosiaalisiin odotuksiin ja sanktioihin. Sitä vastoin moraaliset normit liittyvät omiin sisäisiin

sanktioihimme ja siihen, mitä pidämme oikeana. Siksi ne voivat olla ristiriidassa sosiaalisten normien kanssa.⁵

Sukupuoli

Sukupuoli merkitsee tässä: ”Sosiaalisesti rakentuneita rooleja, käyttäytymistapoja, toimintoja ja ominaisuuksia, joita tietty yhteiskunta pitää asianmukaisina yksilölle sen mukaan, mikä sukupuoli tälle on syntymässä määritelty.”⁶

Henkilön sukupuoli-identiteetti voi erota henkilölle syntymässä määritellystä tai yhteiskunnan olettamasta sukupuolesta. Sukupuoli-identiteetti on ”kunkin henkilön syvästi tuntema sisäinen ja yksilöllinen kokemus sukupuolesta, joka voi olla sama tai eri kuin henkilölle syntymässä määritelty tai yhteiskunnan tälle oletama sukupuoli. Siihen kuuluu henkilökohtainen kehonkuva, johon voi liittyä tai olla liittymättä halu muuttaa kehon ulkonäköä tai toimintaa lääketieteellisillä, kirurgisilla tai muilla keinoilla.”⁷

Otamme kantaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon tiedostamalla sukupuoli-identiteettien moninaisuuden – sisältäen transsukupuoliset naiset ja miehet, cissukupuoliset naiset ja miehet, muut transsukupuoliset henkilöt, muunsukupuoliset henkilöt sekä kaikenlaiset muutkin sukupuoli-identiteetit – ja sen, että kaikkien sukupuolten välinen tasa-arvo on ihmisoikeus ja sosiaalisesti oikeudenmukaisen, rauhanomaisen ja kestäväen yhteiskunnan edellytys.

Tässä käsikirjassa käytämme samassa merkityksessä sekä termiä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt että LGBTQI+. LGBTQI+ on lyhenys sanoista lesbo, homo, biseksuaali, transsukupuolinen, queer ja intersukupuolinen. Plus-merkki termissä LGBTQI+ edustaa henkilöitä, joiden kokemus omasta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä, sukupuolen ilmaisusta ja sukupuoliominaisuuksista on moninainen.

On tärkeää huomata, että lyhenteet ja termit, joilla viitataan ihmisten kokemuksiin omasta sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, muuttuvat ja kehittyvät sen myötä, kun opimme jatkuvasti lisää sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvistä monimutkaisista sosiaalisista käsitteistä. Lisäksi on tärkeää huomata, että sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen ovat kaksi eri käsitettä – yksilön sukupuoli-identiteetti ei kerro mitään hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan ja päinvastoin.

Heteronormatiivisuus

Asenne, jonka mukaan heteroseksuaalisuus (henkilö kokee emotionaalista, romanttista ja/tai

fyysistä vetovoimaa toista sukupuolta edustavia henkilöitä kohtaan) on arvokkaampi kuin muun tyyppiset vetovoimat tai ihmissuhteet. Heteronormatiivisuudessa oletetaan, että heteroseksuaalisuus on ainoa normaali tai luonnollinen seksuaalinen suuntautuminen tai että kaikki ihmiset ovat heteroseksuaaleja.⁸ Heteronormatiivisuuteen liittyy usein tiukka ja binäärinen sukupuolen määritelmä, jossa uskotaan, että on olemassa vain kaksi vastakkaista sukupuolta: mies- ja naispuolinen.

Sukupuolittunut väkivalta

Sukupuolittunut väkivalta merkitsee tässä väkivaltaa, johon vaikuttaa sukupuoli ja sukupuolistuneet rakenteet. Näihin kuuluvat monet erilaiset tilanteet, joissa väkivalta kohdistuu tiettyyn henkilöön tämän sukupuolen perusteella, kumpuaa sukupuolistuneista valtarakenteista ja vallan epätasapainosta, stereotyyppisiin sukupuolirooleihin liittyvillä käsityksillä oikeutetaan väkivallantekoja ja sukupuoli vaikuttaa henkilön mahdollisuuksiin saada apua tai oikeutta. Sukupuolittunut väkivalta voi kohdistua kaikkiin sukupuoliin, mutta maailmanlaajuisesti se on kohdistunut ennen ja kohdistuu nykyisinkin suhteettoman usein naisiin, tyttöihin ja sukupuolivähemmistöihin.

Kunnia

Kunnia on abstrakti käsite, joka merkitsee erilaisia asioita – positiivisia tai negatiivisia – eri ihmisille. Akateemisessa mielessä käytämme Robert Ermersin määritelmää, jossa kunnia on merkki henkilön moraaliseen asemasta yhteisössä toisin sanoen tämän rehellisyydestä ja luotettavuudesta.⁹ Monissa tapauksissa kunnia eli henkilön moraalinen maine linkittyy seksuaaliseen moraalisiin, ja siihen vaikuttavat taustalla sukupuolirooleihin liittyvät arvot, puhtauteen tai siveyteen (seksuaalisesta aktiivisuudesta ja yhdynnästä pidättäytyminen) liittyvät käsitykset sekä heteronormatiivisuus.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Edellä mainitun kunnian määritelmän mukaisesti tässä käsikirjassa kunniaan liittyvä väkivalta merkitsee vahingoittavaa reagoitua tietyn ryhmän tai yhteisön sosiaalisten ja moraalisten normien todelliseen tai epäiltyyn rikkomiseen. Pohjimmiltaan sosiaalisen torjunnan ja leimaantumisen pelko voi ajaa ihmisiä turvautumaan väkivaltaan tilanteissa, joissa heidän moraalinen maineensa (ts. kunniansa) on vaakalaudalla.¹⁰ Moraalisen stigman pelko ja tarve ehkäistä tai korjata se on yleismaailmallinen ilmiö, mutta

se, miten henkilö tai ryhmä reagoi siihen, riippuu monista tekijöistä, kuten paikasta/kontekstista, ryhmän mikrokulttuurista, muista väkivallan riskitekijöistä, yksilöllisistä olosuhteista ja tehdyistä päätöksistä jne.

On tärkeää tiedostaa, että kunniaan liittyvä väkivalta esiintyy usein yhtä aikaa muiden sukupuolittuneen väkivallan muotojen kanssa. Lisäksi kunniaan liittyvät käsitykset tai konfliktit voivat altistaa henkilön väkivallalle tai estää häntä saamasta apua, vaikka kyseessä oleva väkivalta ei olisikaan juridisesti tai akateemisesti määriteltävissä kunniaan liittyväksi väkivallaksi tai kunniamurhaksi.

Kunniaan liittyvät konfliktit

Konflikti merkitsee ongelmaa, jännitettä tai riskiä kahden tai useamman henkilön välillä. Konfliktit kuuluvat normaalina osana sosiaaliseen kanssakäymiseen. Jos konflikteja ei ratkaista, ne voivat eskaloitua ja kärjistyä hallitsemattomiksi. Tilannetta voidaan pitää kunniaan liittyvänä konfliktina, jos siihen liittyy käsityksiä kunniaa tai maineesta. Tilanteessa esiintyy usein painetta ja juoruilua muiden henkilöiden taholta tai juoruilun pelkoa, tai konfliktit ja kontrollointi kohdistuvat suhteettoman paljon perheen tyttäihin: tyttären saattavat esimerkiksi elää rajoitetumpaa elämää kuin pojat. Lue lisää sivulta 33.

KÄSIKIRJAN RAKENNE

Käsikirjan rakenne on seuraavanlainen:

Luku 1: Kuinka tätä käsikirjaa käytetään? Tämä luku opastaa lukijan käsikirjan eri lukuihin ja lisäksi se tarjoaa lukijalle lisätietoa tämän käsikirjan ja Pro Youth-projektin tarkoituksesta ja taustasta.

Luku 2: Aiheeseen liittyvää pohjatietoa: väkivaltatutkimuksen näkökulmia tarjoaa lukijalle viitekehyksen sen ymmärtämiseen, kuinka sukupuolten epätasa-arvo ja sukupuolirooleihin, heteronormatiivisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvät tiukat normit mahdollistavat kunniaan liittyvää väkivaltaa. Se tarjoaa myös tietoa väkivallan vaikutuksista hyvinvointiin ja kuvailee moraalisen stigman ja hyljeksinnän pelkoja yleismaailmallisina prosesseina, mikä auttaa ymmärtämään kunniaan liittyvän väkivallan dynamiikkaa. Näiden tärkeimpien tekijöiden ja ominaisuuksien ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta voidaan ymmärtää, millaisissa tilanteissa kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevat henkilöt joutuvat luovimaan ja millaisia asioita on otettava huomioon ennaltaehkäisyssä kannalta.

Luku 3: Kuinka tunnistan kunniaan liittyvän väkivallan antaa lukijalle työkaluja, joilla voidaan tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa, mukaan lukien uhriksi joutumisen varoitusmerkkejä ja merkkejä kunniaan liittyvistä konflikteista, joiden tulisi herättää huoli ammattilaisissa ja viranomaisissa. Luvussa kuvaillaan myös erilaisia kunniaan liittyvälle väkivallalle tyypillisiä väkivallan ja kontrolloinnin muotoja sekä annetaan lukijalle työkaluja, joilla kysyä väkivallasta ja kontrolloinnista sensitiivisesti sekä arvioida riskiä.

Luku 4: Kuinka puutun kunniaan liittyvään väkivaltaan turvallisesti antaa lukijalle työkaluja ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa ja puuttua siihen. Vaikka interventiot tuleekin aina mukauttaa paikallisiin oloihin sopiviksi, tässä luvussa ehdotetaan ohjeistuksia ja työkaluja, jotka perustuvat yleiseen lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön ja joihin on tehty tarvittavia muutoksia niiden sovittamiseksi kunniaan liittyvän väkivallan tilanteisiin. Luku sisältää tietoa tunnistamisesta ja eteenpäin lähettämisestä, käytännön vinkkejä siitä, kuinka järjestää ensimmäiset tapaamiset asiakkaan kanssa, kriisitilanteissa tukemisesta, turvallisuuden varmistamisesta ja suojaustoimien suunnittelusta sekä moniammatillisessa yhteistyössä työskentelystä kokonaisvaltaista lähestymistapaa noudattaen. Luvussa esitetään myös parhaita käytänteitä vuoropuhelun käymiseen perheiden kanssa ja pitkäaikaisen tuen ohjelmia perheistään irtautuneille henkilöille.

Luvussa 5: Kielellä on merkitystä: leimaamisen ja stereotyyppien vastainen työskentely korostetaan tarvetta tiedostaa eri yhteyksissä käytetty kieli ja sitä, kuinka tärkeää on olla tietoinen omista ennakkoluuloistaan ja asenteistaan.

Luvussa 6: Työhyvinvointi korostetaan sitä, kuinka tärkeää on olla tietoinen omista tunteistaan työskenneltäessä henkilöiden kanssa, jotka ovat joko väkivallan kohteena tai tekijöitä. Luvussa annetaan tietoa myötätuntouupumuksesta ja sijaistraumatisoitumisesta sekä vinkkejä niiden ennaltaehkäisyyn.

Käsikirjan loppuosasta lukijamme voivat löytää useita liitteitä, joissa on maakohtaisempaa (Jordania, Italia, Suomi) taustatietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta.

TAUSTAA – PRO YOUTH -PROJEKTI

Pro Youth -projekti on Erasmus+ -ohjelman rahoittama neljän kansalaisjärjestön (jordanielainen Arab Women Media Center, italialainen Shannara Cooperativa Sociale sekä suomalaiset Loisto Settlementti ry ja Suomen Settlementtiliitto ry) yhteistyöprojekti. Projektikumppaneiden paikallinen asiantuntijuus ja käytännön kokemus väkivallan ehkäisytyöstä ruohonjuuritasolla tekee osaltaan projektista merkit-

tävän tilaisuuden kansainväliseen tietovaihtoon kuniaan liittyvään väkivaltaan liittyvissä asioissa. Tämä käsikirja on yksi Pro Youth -projektin päätuotoksista, ja se tarjoaa ammattilaisille yhteisen ohjeistuksen kuniaan liittyvän väkivallan ja sen uhan tunnistamiseen, sen dynamiikan ja siihen liittyvien lieveilmiöiden ymmärtämiseen sekä keinoja sen kohteena olevien henkilöiden tukemiseen.

Projektikumppaneiden kuvaus:

Shannara Cooperativa Sociale on Italiassa toimiva voittoa tavoittelematon järjestö, joka tarjoaa asumisapua alaikäisille: italialaisille ja yksin maahan saapuneille alaikäisille, ihmiskaupan ja -salakuljetuksen uhreille sekä erityisen haavoittuvassa asemassa oleville. Useimmiten nuoret on siirretty pois perheidensä luota erilaisista syistä, joista yleisimpiä ovat pahoinpitely, köyhyys, epäonnistunut adoptio, puutteellinen hoiva, heitteillejättö, perheväkivalta ja kaltoinkohtelu. Järjestö takaa jokaiselle heistä sosiaalisen integraatiopolun, hoivamajoituksen ja yksilöllisen kuntoutusprojektin, kuten esimerkiksi italian kielikurssin, yläasteella ja lukiossa opittujen taitojen kertausta, ammatillisia kursseja, psykososiaalista apua traumaista selviytymiseen, terveys- ja ennaltaehkäisyohjelmia sekä tukea asumiseen ja työelämään.

Arab Women Media Center (AWMC) päivittää Jordanian ja arabiankielisten maiden naisjournalistien standardeja ja toimii kaikkien painetussa lehdistössä, televisiossa, radiossa, verkossa ja dokumenttifilmien tuotannossa työskentelevien naisjournalistien kattojärjestönä. AWMC:n strategian tavoitteena on tarjota laadukasta mediaa auttamalla arabiankielisten maiden naisjournalistien uutta sukupolvea täyttämään modernin median laatuvaatimukset sekä poistaa yleisön medialukutaidottomuutta seuraavilla menetelmillä:

- ◆ Tarjotaan modernia mediakoulutusta – toimitaan työharjoittelupaikkana mediaoppilaitoksista valmistuneille ja vahvistetaan journalisteina työskentelevien mediataitoja.
- ◆ Koulutetaan medialukutaitoon sekä median että ei-median kautta; kohderyhmiin lukeutuvat kaupunkien, kylien ja leirien naiset ja sen jälkeen nuoret.
- ◆ Tuotetaan dokumenttifilmejä ja ohjekirjoja, jotka keskittyvät naiseen kohdistuvaan väkivaltaan, muihin naisiin koskettaviin haasteisiin kuten haavoittuvassa asemassa olevien eronneiden naisten tukemiseen sekä naisten rooliin politiikassa.

Vuonna 1918 perustettu **Suomen Settlementtiliitto ry** on eri puolilla Suomea toimivien 39 paikallisen setle-

menttilyhdistyksen kattojärjestö. Settlementtiliike työllistää yli 3 200 ammattilaista sekä suuren joukon settlementtityöhön osallistuvia vapaaehtoisia. Toimintamuotoihin kuuluu seniorien ja iäkkäiden kanssa työskentelyä, lapsi- ja nuorisotyötä, monikulttuurisuustyötä, yhteisöllisten asumismuotojen kehittämistä ja tuottamista, erilaisia tuetun asumisen muotoja, monitoimitalotoimintaa, 16 kansalaisopiston, kolmen kansanopiston ja kahden erityiskoulun koulutustarjontaa, työllistymisen edistämistä, trauma- ja kriisi-työn eri muotoja, päihdekuntoutuspalveluja, velka-neuvontaa, sovittelua ja uhrien tukipalveluja. Settlementtiliikkeen ideologia perustuu yhteisöllisyyden voimaannuttavaan vaikutukseen sekä yksilöllisyyden ja moninaisuuden kunnioittamiseen kaikessa toiminnassa. Suomen Settlementtiliitto toimii vapaaehtoisten ja ammattilaisten yhteistyöllä, paikallisten tarpeiden mukaan, ihmisten kanssa ja keskuudessa, Suomessa ja ympäri maailman.

Loisto Settlementti ry on voittoa tavoittelematon yhdistys, joka perustettiin vuonna 1974 nimellä Kalliolan Nuoret ry. Loisto Settlementin päätyönä on sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen nuorisososiaalityö. Loisto Settlementti on poliittisesti ja uskonnollisesti riippumaton mutta yhteiskunnallisesti aktiivinen. Loisto Settlementilla on noin 50 työntekijää ja eri yksiköitä pääkaupunkiseudulla, esimerkiksi sukupuolisensitiivisiä yksiköitä, Poikien Talo ja Tyttöjen Talo Helsingissä ja Espoossa, kuniaan liittyvän väkivallan ja kuniaan liittyvien konfliktien yksikkö, nuorison tuettua asumista sekä tukipalveluja nuorille vanhemmille. Suurin osa toiminnoista on avoimia yhteisöiltoja, ryhmätoimintaa, seksuaalikasvatusta, yksilöllistä tukea, ammattilaisille suunnattuja työpajoja ja koulutuksia. Loisto Settlementti työskentelee enimmäkseen sellaisten lasten ja nuorten kanssa, jotka tarvitsevat erityistä tukea, ja sen tavoitteena on lisätä näiden hyvinvointia, ehkäistä syrjäytymistä ja ehkäistä mielen-terveysongelmia. Loisto Settlementin arvoja ovat tasa-arvo ja moninaisuus, yhteisöllisyys sekä luottamus yksilön voimavaroihin.

Pro Youth -kyselytutkimus

Pro Youth -projektikumppanit toteuttivat vuonna 2021 kyselytutkimuksen¹¹ kerätäkseen tietoja tätä käsikirjaa varten. Suomessa, Italiassa ja Jordaniassa toteutetun kyselytutkimuksen tavoitteena oli lisätä tietoa nuorten sekä sosiaalityön, opetusalan, poliisityön ja terveysalan ammattilaisten kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyvistä näkemyksistä ja tiedoista. Yhteensä 53 ammattilaista ja 42 nuorta vastasi kyselyyn. Tässä otamme esille joitakin tutkimuksen tuloksia.

Kyselyyn vastanneista ammattilaisista monet toivoivat saavansa lisää tietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta pystyäkseen joko tunnistamaan sen ja puuttumaan siihen, ymmärtämään ilmiötä paremmin tai ennaltaehkäisemään sitä.

Kyselyyn vastanneista nuorista enemmistö oli puhunut kokemastaan tai todistamastaan väkivallasta jollekin läheiselleen, esimerkiksi ystävälle tai perheenjäsenelle. Kaiken kaikkiaan vastaajat olivat harvemmin kertoneet asiasta viranomaisille, poikkeuksena Suomi, jossa viranomaisille ilmoituksen tehneiden lukumäärä oli suurempi. Jokaisessa maassa oli joitakin nuoria, jotka eivät olleet puhuneet asiasta kenellekään, koska häpesivät asiaa tai pelkäsivät, ettei kukaan uskoisi heitä.

Tämä osoittaa, kuinka tärkeää on tarjota palveluja, jotka ovat turvallisia, joihin on helppo ottaa yhteyttä ja päästä sekä joista nuoret tietävät.

VIITTEET

- 1 Korpela & Peräaho (2013)
- 2 Korpela & Peräaho (2013)
- 3 World Health Organisation (2009)
- 4 World Health Organisation (2009)
- 5 Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahasto UNICEF & Yhdistyneiden kansakuntien väestörahassto UNFPA (2022).
- 6 Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM (2021)
- 7 Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM (2021)
- 8 Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM (2021)
- 9 Ermers (2018)
- 10 Ermers (2018)
- 11 Osana Pro Youth -projektia toteutettiin kyselytutkimus tiedon keräämiseksi tämän käsikirjan, mobiilisovelluksen ja koulutusmoduulien (projektin tuotosten) kehittämistä varten. Kyselytutkimusta ei ole julkaistu.

2.

AIHEESEEN LIITTYVÄÄ POHJATIETOA: VÄKIVALTATUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA

Tämä luku tarjoaa viitekehyksen kunniaan liittyvän väkivallan ymmärtämiseen. Ensin siinä selostetaan, kuinka väkivaltaa oikeutetaan ja selitetään sosiaalisilla ja kulttuurisilla seikoilla sekä kuinka se on sidoksissa valtaan. Sitten siinä pohditaan, kuinka sukupuolten epätasa-arvo sekä sukupuolirooleihin, heteronormatiivisuuteen ja seksuaalisuuteen liittyvät tiukat normit mahdollistavat kunniaan liittyvää väkivaltaa. Siinä kiinnitetään myös huomiota sukupuolituneen väkivallan päällekkäin esiintyviin muotoihin ja selitetään, millaisia rooleja väkivallan eri riskitekijöil-

lä ja siltä suojaavilla tekijöillä on yhteiskunnan eri tasoilla ja kuinka ne saattavat esiintyä risteävästi ihmisen elämässä. Siinä kuvataan, kuinka leimautuminen (stigmatisoituminen) on yleismaailmallinen prosessi, joka tapahtuu kun normeja – etenkin moraalisia normeja – rikotaan, mikä auttaa meitä ymmärtämään kunniaan liittyvän väkivallan dynamiikkaa. Luvussa pohditaan myös kunnian merkitystä. Kunniaan liittyvän väkivallan ymmärtäminen teoreettisesta näkökulmasta tarjoaa kontekstin käytännönläheisemmille luvuille, jotka koskevat sen tunnistamista (luku 3) ja interventioita (luku 4).

JOHDANTO

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on tutkittu vähemmän kuin lähisuhdeväkivaltaa, etenkin interventioiden näkökulmasta. Siksi tässä käsikirjassa käytämme lähestymistapaa, jossa peilaamme aikaisempaa tietämystämme väkivaltatutkimuksesta siihen, mitä olemme oppineet käytännön työssämme kunniaan liittyvään väkivaltaan kohteena olevien henkilöiden kanssa.

Viittaamme tutkijoihin, jotka ovat auttaneet meitä ymmärtämään tätä ilmiötä ja sen yleismaailmallista luon-

netta. Tavoitteenamme on tuoda yhteen eri vivahteet, jotka voivat auttaa ammattilaisia käytännön työssä, tiedostaen samalla, että tämän monimutkaisen ilmiön – missä lukuisat väkivallanteot ja tarinat voivat esiintyä päällekkäin – kuvaaminen yhdellä ainoalla määritelmällä on vaikeaa eikä välttämättä asianmukaista. Sen sijaan on tärkeää ymmärtää kunniaan liittyvän väkivallan yläkäsitteen alle mahtuvien kokemusten moninaisuutta, jotta niihin voidaan vastata ja reagoida riittävin ja oikeasuhteisin turvatoimin.

On korostettava sitä, että kunniaan liittyvän väkivallan kanssa tekemisiin joutuvien ammattilaisten ja viranomaisten on tärkeää tarkastella sitä erityisenä väkivallan muotona, mutta toisaalta tämä luokittelu on myös ongelmallista. Euroopan kontekstissa kunniamotiivin korostaminen yleisessä keskustelussa ilman sen syvälistä tuntemusta on osaltaan johtanut etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen leimaamiseen ja toiseuttamiseen siten, että on esimerkiksi syntynyt käsitys, jonka mukaan joissakin maissa tai kulttuureissa olisi kunniallista harjoittaa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa. On myös tärkeää tunnistaa, että kunnia-termillä on useita

eri merkityksiä sekä akateemisessa että arkipäiväisessä käytössä. Monille ihmisille sillä on useita positiivisia merkityksiä, ja se voi olla tärkeä voiman ja ylpeyden lähde heidän elämässään. Joskus taas se, että sanotaan henkilön joutuneen kunniaan liittyvän väkivallan uhriksi, voi viestiä kyseisen henkilön perheelle tai yhteisölle tämän tosiaan tehneen jotain moraalitonta ja sitä kautta vahvistaa perheelle, että väkivalta oli oikeutettua. Näistä esimerkeistä käy ilmi, kuinka tarpeellista on noudattaa sensitiivisyyttä, reflektiota ja paikallista soveltamista termien ja yleensäkin kielen käytössä.

Pohjimmiltaan tämän käsikirjan tavoitteena on osoittaa, että:

- 1.** Väkivalta tarkoittaa vastoin toisen henkilön tahtoa tehtyä väkivaltaista tekoa, joka vahingoittaa tämän hyvinvointia. Väkivalta ei ole vuorovaikutteista, kuten konfliktit. Vaikka väkivalta esiintyisi konfliktitilanteessa, se on yksisuuntaista.¹²
- 2.** Kokonaisuutena tarkastellen sukupuolirooleihin, maskuliinisuuteen ja feminiinisuuteen, seksuaaliseen moraaliin ja heteronormatiivisuuteen liittyvät uskomukset ja asenteet sekä vaatimus niiden ehdottomasta noudattamisesta mahdollistavat kunniaan liittyvää väkivaltaa. Näistä käsityksistä kumpuaa kaikkialla maailmassa esiintyvä sukupuolten epätasa-arvo, joka ilmenee lukuisilla tavoilla seksistisistä vitseistä sukupuolten välisiin palkkaeroihin, hoivatyön aliarvostamiseen ja raiskauksien systemaattiseen käyttöön aseellisissa konflikteissa.
- 3.** Väkivaltaa säädellään sosiaalisesti, ja sen oikeutus ja laillisuus voi muuttua, kuten muutkin yhteiskunnalliset ilmiöt.¹³ Yhteiskunnat muuttuvat, ja kulttuurit sekä sosiaalinen dynamiikka ja käytännöt päivittyvät jatkuvasti.¹⁴
- 4.** Tutkimuksissa on tunnistettu useita tekijöitä, jotka voivat kasvattaa tai pienentää väkivallantekojen riskiä useilla yhteiskunnan tasoilla.¹⁵ Yksilötasolla väkivalta ei ole koskaan ennalta määrättyä – yksilö voi joko käyttää väkivaltaa ennustettavalla tavalla tai sitten ei.
- 5.** On tunnistettu sosiaalipsykologinen prosessi, joka auttaa selittämään kunniaan liittyvän väkivallan dynamiikkaa suhteessa sen

kollektiiviseen luonteeseen. Tämä prosessi on ihmisyyden keskiössä oleva yleismaailmallinen ilmiö, joka säätelee ryhmään tai yhteisöön kuulumista sen perusteella, pidetäänkö yksilöä luotettavana ja rehellisenä.¹⁶

- 6.** Sama henkilö voi joutua useiden eri väkivallan muotojen uhriksi. Intervention kannalta on vähemmän tärkeää tietää, oliko tekijän motiivi puhtaasti ”säilyttää kunnia” vai ei, kuin arvioida sitä, ketkä ovat tapahtuman osapuolet, aiheutuuko heistä uhkaa ja millaista uhkaa¹⁷, sekä mitä on tapahtunut tai mitä huhutaan olevan tapahtunut. Kun ymmärrämme kunniaan liittyvän väkivallan perusdynamiikkaa, osaamme kysyä kysymyksiä, jotka auttavat tunnistamisessa ja riskinarvioinnissa.

Näiden ydinseikkojen ymmärtäminen on tärkeää, sillä ollakseen tehokasta, väkivallan ehkäisyn on tapahduttava monilla eri yhteiskunnan tasoilla ja aloilla. Lisäksi nämä seikat vaikuttavat siihen, miten me ammattilaisina tarkastelemme maailmaa, ihmisiä ja siten myös asiakkaitamme: sekä niitä, jotka pelkäävät väkivaltaa, jotka ovat kokeneet sitä tai tehneet sitä, että niitä, joilla on kaikki nämä kokemukset. Arvomme ja näkemyksemme ihmisistä ja maailmasta vaikuttavat siihen, millaisia palveluita rakennamme, mihin käytämme resursseja, kuinka paljon arvostamme kaikkien asiakkaidemme kohtaamista yksilöinä yksilöllisine elämäntarinoineen ja kertomuksineen sekä kuinka paljon annamme heille tilaa kertoa koko tarinansa. Ja tällä on merkitystä, koska kokonaan kuulluksi tai jopa ymmärretyksi tulemisen kokemus voi olla asiakkaillemme elämää muuttava tai ainakin luottamusta herättävä kokemus.

VÄKIVALTA ON SOSIAALISESTI SÄÄDELTYÄ

Väkivaltaa voidaan pitää sosiaalisesti säädeltyinä keinona saavuttaa tietty valta-asema, selittää tutkija Suvi Ronkainen.¹⁸ Se, että väkivalta on sosiaalisesti säädeltyä, tarkoittaa myös sitä, että sen oikeutus muuttuu ja päivittyy yhteiskunnassa. Historiallisesti ja yleiseltä tasolta katsottuna väkivallan käyttäminen tiettyssä tilanteessa, ajassa ja paikassa heijastaa kulttuurisen ja kollektiivisen keskustelun sosiaalista prosessia. Sen vuoksi on välttämätöntä analysoida sitä, kuinka väkivaltaa selitetään, oikeutetaan ja määritellään tiettyssä kontekstissa.¹⁹ Sen lisäksi, että tämä antaa meille mahdollisuuden puuttua väkivaltaan, se myös muistuttaa meitä siitä, että väkivalta ei ole muuttumatonta, välttämätöntä tai ennalta määrättyä, vaikka sitä onkin esiintynyt jossain muodossa kaikissa yhteiskunnissa. Ihmiset voivat muuttaa väkivallan ja vallan yhteiskunnallista dynamiikkaa, ja niin myös tapahtuu. Väkivallan vastavoimina kaikkialla esiintyy myös keskinäistä riippuvuutta, hoivaa ja välittämistä sekä näihin arvoihin perustuvia yhteiskunnallisia käytäntöjä.²⁰

Kysymys ei siis ole vain siitä, kuka harjoittaa väkivaltaa ja miksi, vaan siitä, mitä narratiivia tämä henkilö

käyttää oikeuttaakseen tekonsa. Ottaako hän vastuun teoistaan ja ymmärtääkö hän sen vaikutukset? Mitä ympäröivä yhteiskunta ajattelee asiasta? Saavatko tietyt väkivallan muodot hiljaisen hyväksynnän tai jopa rohkaisua? Millaisia käyttäytymisen ja ajattelun malleja on periytynyt sukupolvelta toiselle? Onko haitallisia käyttäytymismalleja koskaan kyseenalaistettu? Onko yhteiskunnassa yleensäkin tilaa ilmaista erilaisia ajatuksia, elämäntapoja ja identiteettejä?

Koska sosiaalisesta dynamiikasta, merkityksistä ja käytännöistä käydään jatkuvaa keskustelua, myös väkivallan merkitys ja sisältö muuttuvat ajan ja paikan vaihtuessa. Kuritusväkivalta on hyvä esimerkki tästä. Monissa maissa käsitykset siitä, mikä on väkivaltaa ja toisaalta normaalia vanhemmuutta tai rajojen asettamista, ovat muuttuneet nopeasti vain muutamassa vuosikymmenessä, muttei välttämättä samassa tahdissa kaikkialla. Kun muistamme, että meidän itsestäänselvyyksinä ja normaaleina pitämämme normit eivät ole samat kaikkialla, meillä on enemmän työkaluja vuoropuheluun asiakkaidemme kanssa.

VÄKIVALLALLA ON VAKAVA VAIKUTUS TERVEYTEEN JA HYVINVOINTIIN

Vaikka väkivalta määritellään ja ymmärretään tiettyä taustaa vasten, sen vaikutukset yksilöön ovat yleismaailmallisia, sillä se käyttää väärin ja rikkoo ihmisten välisen yhteyden ja riippuvuuden siteitä sekä niihin liittyvää luottamusta ja haavoittuvuutta. Väkivalta muuttaa sosiaalisia suhteita: se hajottaa, muuttaa ihmisten välistä vuorovaikutusta, vaikuttaa heidän toimijuuteensa ja muokkaa valta-asetelmia. Se aiheuttaa perustavanlaatuisia muutoksia sekä väkivallan tekijässä että kaikissa suoraan tai välillisesti sen kohteeksi joutuneissa.²¹ Kun väkivallan tekijänä on henkilön kumppani tai läheinen perheenjäsen, ja väkivalta tuhoaa henkilön terveyden, hyvinvoinnin ja itseluottamuksen, ulkopuolisena meidän voi olla vaikea ymmärtää miksi väkivallan kohteena oleva henkilö ei silti esimerkiksi lopeta suhdetta tai muuta pois. Meillä voi olla myös turhautuneisuuden tunteita, kun asiakkaamme päättää jäädä perheensä luokse elämään rajoittavasta kontrolloinnista ja vakavan väkivallan uhasta huolimatta. Tällaiseen päätöksentekoon voi kuitenkin olla monia syitä. Seuraavassa kuvaamme tätä dynamiikkaa, mutta kuvaus ei ole kaikenkattava.

Lähisuhdeväkivallassa voidaan usein tunnistaa sykli, jossa on tiettyjä vaiheita. Ensin kehittyy jännitteitä, joita seuraa väkivaltainen tapahtuma ja sitten anteeksipyyntöjä, sovinnonteko ja rauhallinen ajanjakso, jonka jälkeen jännitteet alkavat taas kehittyä. Tämä sykli ei ole absoluuttinen, mutta se korostaa sitä, että välissä voi olla myös hyviä hetkiä – vaikkapa rakkauden ja välittämisen täyteisiä hetkiä suhteessa – ja sitä, että henkilö saattaa tuntea haluavansa eroon negatiivisista tunteista, tuskasta ja väkivallasta eikä niinkään kumppanistaan sinänsä.²²

Väkivallan tekijä saattaa osoittaa katumusta ja luvata muuttuvansa, jolloin hän saa taivutetuksi kumppaninsa jäämään suhteeseen. Hän saattaa manipuloida henkilöä ja harjoittaa emotionaalista väkivaltaa, joka murentaa hitaasti henkilön itseluottamusta ja minäkuvaa, mikä hankaloittaa avun pyytämistä tai väkivallan tunnistamista. Samalla väkivallanteot yleensä tihevät ja muuttuvat vakavammiksi ajan mittaan, ja väkivallan kokemus normalisoituu osaksi henkilön elämää.²³ Joissakin tapauksissa väkivallan kohteena oleva henkilö

Kun väkivallan tekijänä on elämänkumppani tai perheenjäsen, väkivallan kohteena olevan henkilön tilanne voi olla monimutkainen tunne-elämän ja käytännön asioiden kannalta. Henkilö itse on aina oman tilanteensa paras asiantuntija. Jos emme ota väkivallan kohteena olevan henkilön pelkoja vakavasti, saatamme tehdä virheitä, joilla voi olla vakavia seurauksia.

saattaa olla kumppanistaan taloudellisesti riippuvainen tai yrittää pitää perheen yhdessä oman hyvinvointinsa kustannuksella, mikä monimutkaistaa dynamiikkaa entisestään.

Joskus väkivallan kohteena oleva henkilö voi pelätä väkivallan eskaloituvan, mikäli hän yrittää muuttaa tilannettaan. Hänestä voi tuntua turvallisemmalta kotona kuin turvakodissa, koska hän tuntee kontrolloivansa tilannetta tietäessään, missä väkivallan tekijä on ja millä tuulella tämä on.²⁴ Ja erityisesti kunniaan liittyvän väkivallan ollessa kyseessä myös henkilön perheenjäseniä on voitu uhkailla, jolloin yritetään suojella muita pysymällä nykyisessä, väkivaltaisessa tilanteessa.

Kun ymmärrämme, kuinka monimutkaisessa tilanteessa väkivallan kohteena oleva henkilö voi olla, emme tule ehdottaneeksi asiakkaillemme liian yksinkertaisia ratkaisuja. Sen sijaan tässä luvussa esitettyjen taustatietojen valossa haluamme rohkaista lukijoitamme käyttämään mahdollisimman paljon aikaa sensitiiviseen kuuntelemiseen, jotta ymmärrämme henkilön tilanteen kokonaiskuvan ja dynamiikan sekä tilanteeseen liittyvät lukuisat uhat ja väkivallantekijät. Uskomme tämän olevan keskeistä kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevien henkilöiden tukemisessa, erityisesti ilmiön kollektiivisen ja yllirajaisen luonteen takia.

Kuuntelemista ja ymmärtämistä on kuitenkin harjoitettava aktiivisesti. Tilan antaminen asiakkaille, jotta nämä voivat kertoa koko tarinansa, vie meiltä resursseja – etenkin aikaa. Se vaatii meitä haastamaan omat oletuksemme ja tuntemaan ilmiön syvällisesti, jotta voimme auttaa asiakasta peilaamalla ja heijastamalla kuulemaamme. Se vaatii meitä luomaan turvallisemman tilan ja todella suojaamaan asiakkaan turvallisuutta ja yksityisyyttä, olemaan läpinäkyviä roolimme, kykyjemme ja aikomustemme suhteen sekä ottamaan luottamuksen rakentamisen ja säilyttämisen vakavasti.

Kuuntelemista ja ymmärtämistä on kuitenkin harjoitettava aktiivisesti. Tilan antaminen asiakkaille, jotta nämä voivat kertoa koko tarinansa, vie meiltä resursseja – etenkin aikaa. Se vaatii meitä haastamaan omat oletuksemme ja tuntemaan ilmiön syvällisesti, jotta voimme auttaa asiakasta peilaamalla ja heijastamalla kuulemaamme. Se vaatii meitä luomaan turvallisemman tilan ja todella suojaamaan asiakkaan turvallisuutta ja yksityisyyttä, olemaan läpinäkyviä roolimme, kykyjemme ja aikomustemme suhteen sekä ottamaan luottamuksen rakentamisen ja säilyttämisen vakavasti.

HYVÄ TIETÄÄ:

Väkivallan vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin

Väkivallanteko toista ihmistä vastaan on vakava ihmisoikeusrikkomus. Sen vaikutus henkilön terveyteen voi olla moniulotteinen ja pitkäaikainen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)²⁵ luettelee seuraavat vaikutukset lähisuhdeväkivallan uhrille (suora lainaus):

” Fyysisiä vammoja ovat esimerkiksi mustelmat, murtumat, naarmut ja hiertymät, aivovammat, palovammat ja silmävammat. Psykkisiä eli tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia ovat esimerkiksi masennus, ahdistuneisuus, syömis- ja unihäiriöt, yliaktiivisuus tai korostuneet häpeän tai syyllisyyden tunteet.

Väkivallan psyykkisten seurausten tunnistaminen on tärkeää uhrin auttamiseksi. Väkivallalle altistuneen ihmisen oireet saattavat muuten vaikeuttaa väkivaltaisen tapahtuman käsittelyä. Näitä oireita ovat muun muassa

- ◆ tapahtuneeseen nähden luonnoton tyyneys ja välinpitämättömyys
- ◆ muistikatkokset
- ◆ tapahtuneen kieltäminen
- ◆ lamaantuminen ja alistuva tai toisaalta vihamielinen ja kiihtynyt käytös
- ◆ tapahtuneesta kerrotun tarinan muuttuminen sitä mukaa kun asiat palaavat mieleen

Seksuaaliterveyteen liittyviä ongelmia ovat esimerkiksi

- ◆ sukupuolitaudit
- ◆ ei-toivottu raskaus
- ◆ erilaiset vaikutukset seksuaalielämään

Pitkäaikaisia seurauksia voivat olla toksinen stressi, posttraumaattinen stressihäiriö, pelkotilat, paniikkihäiriö, psykosomaattiset häiriöt, alkoholin tai huumeiden väärinkäyttö, itsetuhoinen tai väkivaltainen käyttäytyminen.

Väkivallan pitkäaikaisseurauksia voivat aiheuttaa myös sen vuoksi omaksutut erilaiset käyttäytymisen riskitekijät, kuten alkoholin tai huumeiden väärinkäyttö. ”

Lisäksi Johanna Aapakallion²⁶ mukaan kunniaan liittyvä väkivalta tai kontrollointi voi aiheuttaa seuraavia vaikutuksia väkivallan kohteena olevalle henkilölle:

- ◆ Liiallinen itsekontrollointi
- ◆ Vaikeus tunnistaa omia rajojaan
- ◆ Pelko ilmaista omia halujaan tai toiveitaan
- ◆ Holtittomuus
- ◆ Epätoivo
- ◆ Päämäärämättömyys, toivottomuus
- ◆ Masennus
- ◆ Ylisukupolvinen trauma
- ◆ Seksuaalisuuteen ja identiteettiin liittyvät ongelmat
- ◆ Ylikorostunut seksuaalisuuden ilmaisu

SUKUPOULTEN EPÄTASA-ARVO ON YKSI KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN TAUSTASYISTÄ

On ensiarvoisen tärkeää analysoida väkivaltaa sukupuolinäkökulmasta. Kuten väkivaltakin, myös sukupuoli on monin tavoin sidoksissa valtaan. Väki-valta ei useimmiten ole satunnainen tapahtuma. Sukupuoli vaikuttaa siihen, kuka on väkivallan tekijä ja kuka sen kohteena, sen dynamiikkaan ja seurauksiin.²⁷

On välttämätöntä ymmärtää, kuinka väkivaltaa oikeutetaan tai selitetään sukupuolistuneilla käsityksillä, millaisia sukupuolistuneita merkityksiä me kollektiivisesti tai yhteiskuntana annamme sille, kuinka yhteiskunta mahdollistaa väkivallantekoa ja mitkä ovat väkivallan seuraukset tilanteessa mukana oleville henkilöille näiden sosiaalisessa tilassa.²⁸ Tämä antaa meille suuntaviivat siihen, millaisia muutoksia yhteiskunta yleisesti tarvitsee.

Tärkeä näkökulma on se, kuinka väkivalta linkittyy maskuliinisuuden ilmaisuun ja miessukupuoleen liittyviin odotuksiin, vastuisiin ja mahdollisuuksiin. Arto Jokisen mukaan meidän on ymmärrettävä sukupuolittunut väkivalta myös sukupuolen sisäisten valtasuhteiden kautta eikä ainoastaan miesten ja naisten välisen

valtasuhteen ilmentymänä.²⁹ Jotta voisimme ymmärtää sukupuolittunutta väkivaltaa, meidän on ymmärrettävä miesten ja poikien välistä väkivaltaa, sillä miehet ovat maailmanlaajuisesti useimmiten sekä väkivallan tekijöitä että uhreja.³⁰ (Samalla on kuitenkin huomautettava, että naisiin kohdistuvan väkivallan tekijä on useimmiten nykyinen tai entinen aviomies tai elämänkumppani.³¹)

Seuraavassa kappaleessa kuvataan, kuinka sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät tiukat normit voivat mahdollistaa sukupuolittuneen väkivallan eri muotoja, mukaan lukien kunniaan liittyvää väkivaltaa. Vaikka tämän käsikirjan aihepiiriin ei sisälly syvällistä analyysia miesten tekemistä ja miehiin kohdistuvista väkivallanteoista tärkeänä kehitys- ja ihmisoikeusongelmana, on kuitenkin välttämätöntä ymmärtää ilmiön olemassaolo. Tässä on tavoitteena korostaa sitä, kuinka tärkeää ehkäisytyössä on kuunnella myös välillisesti väkivallan kohteeksi joutuneiden ja väkivallantekijöiden tilanteita eikä ainoastaan suoraan väkivallan kohteeksi joutuneiden. Väkivallantekijä itsekin ovat nimittäin usein olleet tai ovat edelleen jonkin väkivallan muodon kohteena.

HYVÄ TIETÄÄ:

Kunniaan liittyvä väkivalta voi kohdistua kaikkiin sukupuoliin

Kapeat sukupuolinormit, heteronormatiivisuus, seksuaaliset moraalisaännöt ja siveyden ihannointi linkittyvät vahvasti kunniaan liittyvään väkivaltaan siinä kontekstissa, missä me työskentelemme. Kunniaan liittyvä väkivalta on ilmiönä monimutkainen ja voi kohdistua myös cis-miehiin, esimerkiksi tilanteissa, joissa heitä painostetaan menemään naimisiin, pakotetaan kontrolloimaan tai rankaisemaan sisartaan tai rankaistaan häpeän aiheuttamisesta perheelle heidän syyllistyttyään rikokseen tai päihteiden käyttöön. Lyhyesti sanottuna tarve suojella kunniaan tai ehkäistä häpeää on saanut monia ilmenemismuotoja eri puolilla maailmaa ja eri historiallisina aikoina.

Sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevat normit vaikuttavat käyttäytymiseemme

Sukupuolittunut väkivalta perustuu sukupuolten epätasa-arvoon ja sukupuolisyrintään, jotka muovaavat yhteiskuntien sosiaalisia normeja, rakenteita ja käytäntöjä. Yhteiskunnan normit, rakenteet ja käytännöt puolestaan muovaavat yksilöiden asenteita ja uskomuksia. Ennaltaehkäisyn näkökulmasta näiden normien muuttaminen vaatii ponnistuksia sekä yksilö-, perhe-/ihmissuhde-, yhteisö-/organisaatio- että yhteiskunnan tasolla, sillä sukupuolten epätasa-arvo ilmenee kaikilla näillä tasoilla. Esimerkkejä yhteiskunnan

rakenteista ja käytännöistä ovat syrjivä lainsäädäntö, vallan ja resurssien epätasa-arvoinen jakautuminen sekä sukupuoleen liittyvät stereotyyppit ja niihin liittyvä asema ja valta.³²

Sukupuoli- ja seksuaalinormit – käyttäytymistä määrittävät ja sukupuoli-identiteetin sekä seksuaalisuuden ilmaisua rajoittavat sosiaaliset periaatteet – vaikuttavat meihin kaikkiin, tosin eri tavoin siitä riippuen, keitä olemme ja millaisessa ympäristössä elämme. Kuten kaikki normit, nekkään eivät ole yleismaailmallisia eivätkä staattisia.

Se, millaista käyttäytymistä pidetään sopivana naiselle/tytölle tai miehelle/pojalle tietyssä ympäristössä, riippuu arvoista, uskomuksista ja normeista. Tähän sisältyvät asenteet, jotka liittyvät esimerkiksi siihen, leimataanko ja uhkaillaanko sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä, kieltääkö yhteiskunta esiaviollisen seksin vai rohkaiseeko se siihen ja uskotaanko yhteiskunnassa, että miesten tehtävä on suojella tyttöjä ja naisia.

Esimerkiksi seksuaalisuuden ja seksuaalisen käyttäytymisen kontrollointi ja säätely on yleinen käytäntö kaikissa yhteiskunnissa historiallisesti ja nykyisin. Vaikka seksuaalisuus on luonnollinen osa ihmisen elämää, siihen on usein liitetty moraalittomuuden ja häpeän tunteita. Kautta aikojen ja paikkojen on ollut olemassa tabuja siitä, kenellä on oikeus seksuaalisuuteen ja millainen seksuaalisuus on sallittua.³³ Vuonna 2019 julkaistun raportin *Tackling the Taboo: Sexuality and gender-transformative programmes to end child, early and forced marriage and unions* mukaan ”Käytännöllisesti katsoen kaikis-

sa yhteiskunnissa on jonkin verran lainsäädännöllisiä, uskonnollisia, poliittisia, sosiaalisia tai taloudellisia rajoituksia liittyen seuraaviin: kuinka sensuaalisuutta, läheisyyttä ja mielihyvää koetaan; kuinka ihmiset harjoittavat seksuaalisia ja muita lähi-ihmissuhteita; kuinka ihmiset ilmaisevat seksuaalisuuttaan ja seksuaalista suuntautumistaan; kuinka he huolehtivat omasta seksuaali- ja lisääntymisterveydestään; kuinka he harjoittavat seksuaalista toimijuutta ja yleensäkin kehollista itsemääräämisoikeuttaan.”³⁴

Tällainen kontrollointi koskee ikä- ja sukupuolispesifisesti erityisesti nuoria tyttöjä, ja se ilmenee maailmanlaajuisesti haitallisina käytäntöinä, kuten lapsiavioliitot, pakkoavioliitot ja naisten sukuelinten silpominen (katso määritelmät seuraavassa).³⁵ Riippuen tilanteen dynamiikasta ja motiiveista tyttöihin ja nuoriin naisiin kohdistuva sukupuolittunut väkivalta voi usein esiintyä päällekkäin kunniaan liittyvän väkivallan kanssa tai se voidaan luokitella kunniaan liittyväksi väkivallaksi.

Sukupuolistuneet käsitykset ja sukupuolinnormit muovaavat ajatteluamme ja tekojamme, usein tiedostamattomasti ja näyttäytyen jopa sellaisissa perinteissä ja rakenteissa, joita pidämme itsestään selvinä emmekä kyseenalaista. Joskus ne edistävät haitallisia käytäntöjä tai asenteita, kuten kunniaan liittyvää väkivaltaa. Sukupuolta ja seksuaalisuutta sekä niiden ilmaisua säädellään kaikkialla maailmassa lukuisin tavoin ja lukuisiin suuntiin. Patriarkaalisissa ja heteronormatiivisissa konteksteissa siveysnormit ja seksuaalimoraalin säännöt vaikuttavat erityisesti tyttöihin/naisiin sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin.

Sukupuolittuneen väkivallan muotoja, jotka voivat esiintyä päällekkäisinä kunniaan liittyvän väkivallan kanssa

Pakkoavioliitto

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) määritelmä:

Pakkoavioliitto on avioliitto, jossa toinen ja/tai molemmat osapuolet eivät ole henkilökohtaisesti antaneet täyttä ja vapaata suostumustaan liitolle.³⁶

Lapsiavioliitto

Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahaston (UNICEF) määritelmä:

Lapsiavioliitolla tarkoitetaan mitä tahansa virallista avioliittoa tai epävirallista liittoa alle 18-vuotiaan lapsen ja aikuisen tai toisen lapsen välillä.³⁷

Naisten sukuelinten silpominen (FGM)

Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestön (UN Women) määritelmä:

Naisten sukuelinten silpominen (FGM) tarkoittaa toimenpidettä, jossa muutetaan tai vaurioitetaan tahallisesti naisen sukupuolielimiä ei-lääketieteellisistä syistä. Se luokitellaan neljään päätyyppiin, ja sekä toimenpide että sen takana olevat motiivit vaihtelevat eri paikkojen välillä. Silpominen on sosiaalinen normi, jota pidetään usein välttämättömänä askeleena tyttöjen valmistelussa aikuisuutta ja avioliittoa varten. Se perustuu tyyppillisesti uskomuksiin sukupuolesta ja asianmukaisesta seksuaalisuuden ilmaisusta.³⁸

Ihmiskauppa

Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaavan toimiston (UNODC) määritelmä:

Ihmiskauppa on ihmisten rekrytoimista, kuljettamista, siirtämistä, majoittamista tai vastaanottamista pakolla, petoksella tai vilpillä, tavoitteena käyttää heitä hyväksi voiton tavoittelua varten. Kaikenikäiset ja -taustaiset miehet, naiset ja lapset voivat joutua tämän rikoksen uhriksi, jota tapahtuu maailman jokaisessa kolkassa.³⁹

Lähisuhdeväkivalta

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) määritelmä:

Perheväkivalta, jota kutsutaan myös nimellä ”lähisuhdeväkivalta”, voidaan määritellä missä tahansa ihmissuhteessa tapahtuvaksi käyttäytymismalliksi, jota tekijä käyttää saadakseen tai säilyttääkseen valtaa tai kontrollia elämänkumppaniinsa nähden. Pahoinpitely on fyysisiä, seksuaalisia, emotionaalisia, taloudellisia tai psykologisia tekoja tai teoilla uhkailua toista ihmistä kohtaan. Tähän sisältyy mikä tahansa käyttäytyminen, joka pelottaa, pelottelee, terrorisoi, manipuloi, loukkaa, nöyryyttää, syyttää tai aiheuttaa toiselle vamman tai haavan. Perheväkivaltaa voi tapahtua kenelle vain rodusta, iästä, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta tai sukupuolesta riippumatta. Sitä voi tapahtua millaisessa ihmissuhteessa vain, mukaan lukien parit, jotka ovat naimisissa, asuvat yhdessä tai seurustelevat. Perheväkivalta koskettaa ihmisiä kaikissa yhteiskuntaryhmissä ja kaikilla koulutustasoilla.⁴⁰

Naismurha

YK:n tasa-arvojärjestön (UN Women) määritelmä:

Naismurhalla tarkoitetaan naisten tahallista murhaamista siksi, että nämä ovat naisia, mutta se voidaan määritellä laajemminkin miksi tahansa naisten tai tyttöjen tapoiksi. Naismurha eroaa tietyiltä osin mieheen kohdistuvasta taposta. Useimmissa naismurhatapauksissa esimerkiksi tekijä on uhrin kumppani tai ex-kumppani, tekoon liittyy jatkuvaa kotona tapahtuvaa väkivaltaa, uhkailua tai pelottelua, seksuaalista väkivaltaa tai tilanteita, joissa naisilla on vähemmän valtaa tai resursseja kuin kumppanilla.⁴¹

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuu lukuisia tabuja ja rajoituksia kaikkialla maailmassa. Se, ettei voi vapaasti ilmaista omaa sukupuoli- ja seksuaali-identiteettiään tai tuntee painetta noudattaa kapeita sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita, on jo itsessään satuttavaa. Yhdistettynä muihin tekijöihin LGBTQI+-henkilöillä on usein suuri riski joutua sukupuolittuneen väkivallan ja viharikosten, mukaan lukien kunniaan liittyvä väkivalta, kohteeksi. Patriarkaaliset ja heteronormatiiviset käsitykset sukupuolirooleista sekä binäärinen sukupuolikäsitys eivät anna ihmisille juurikaan tilaa olla omia itsejään. Usein tällaiset asenteet yhteiskunnassa tarkoittavat myös sitä, ettei LGBTQI+-henkilöiden olemassaoloa tunnusteta eikä heille ole tarjolla tukea, ja että ihmisten tarpeita ja kokemusten erilaisuutta ei ymmärretä ylipäättäänkään. Nämä tekijät lisäävät väkivallan riskiä ja aiheuttavat sen, että on hankalaa ja vaarallista olla avoimesti oma itsensä, sillä se voi johtaa leimautumiseen ja ulossulkemiseen työpaikasta, koulusta, perheestä ja ystävistä. Sen lisäksi käsitykset ja normit ”oikeanlaisesta” sukupuolesta tai seksuaali-identiteetistä ovat usein niin syvään juurtu-

neita yhteiskunnassa ja ihmisten vuorovaikutuksessa, että LGBTQI+ -henkilöt ovat riskissä altistua häpeän ja syyllisyyden tunteille, ja voivat nähdä itsensä ”syntisinä” tai ”vääränlaisina”. Tämä voi hankaloittaa uhriksi joutumisen tunnistamista, kun ihminen itsekkin uskoo ansaitsevansa rangaistuksen siitä, millainen on.

Kunniaan liittyvän väkivallan ymmärtämiseksi on tärkeää ymmärtää, kuinka sosiaaliset ja moraaliset normit vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen. Tämä johtuu siitä, että sivulla 22 kuvatun mukaisesti torjunnan ja leimautumisen pelko voi ajaa ihmisiä väkivallante-koihin tilanteissa, joissa heidän maineensa eli kunniansa on vaakalaudalla. Kunnialla tarkoitetaan tässä henkilön moraalista mainetta, joka on usein kytköksissä seksuaalisiin moraalisiin ääntöihin ja johon vaikuttavat taustalla sukupuolirooleihin liittyvät arvot, siveyskäsitukset ja heteronormatiivisuus. Seuraavassa laatikossa viittaamme muutamiin esimerkkeihin normeista, jotka todistetusti mahdollistavat lähisuhdeväkivaltaa, ja jotka käytännön kokemuksemme mukaan linkittyvät myös kunniaan liittyvään väkivaltaan.

TAPAUSESIMERKKI

Esimerkkejä sosiaalisista, sukupuoli- ja seksuaalinormeista, jotka mahdollistavat naisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa

Nämä lainaukset ovat esimerkkejä normeista, joiden tutkijat ovat havainneet mahdollistavan naisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa. Ne on julkaistu Maailman terveysjärjestön (WHO) raportissa⁴² :

- ◆ ”Miehellä on oikeus käyttää voimaa naista vastaan, ja mies on sosiaalisesti naista ylempänä.”
- ◆ ”Miehellä on oikeus ’korjata’ naisen käyttäytymistä tai kurittaa tätä siitä.”
- ◆ ”Naisen vapautta tulee rajoittaa.”
- ◆ ”Fyysinen väkivalta on hyväksyttävä keino ratkaista kiistoja parisuhteessa.”
- ◆ ”Nainen on vastuussa siitä, että avioliitto toimii.”
- ◆ ”Lähisuhdeväkivalta on kielletty puheenaihe.”
- ◆ ”Pahoinpitelystä ilmoittaminen on epäkunnioittavaa.”
- ◆ ”Avioero on häpeällistä.”
- ◆ ”Kun myötäjäiset (rahallinen maksu morsiamen perheeltä aviomiehelle) tai morsiuslunnaat (rahallinen maksu aviomieheltä morsiamen perheelle) ovat odotettu osa avioliiton solmimista, väkivaltaa voi tapahtua joko siksi, että taloudellisia vaatimuksia ei ole täytetty tai siksi, että morsiuslunnaiden maksamisen katsotaan tarkoittavan vaimon ostamista ja siten myös tämän omistamista.”
- ◆ ”Miehen kunnia on sidoksissa naisen seksuaaliseen käyttäytymiseen.”

Seksuaali- ja lisääntymisoikeudet ovat ihmisoikeuksia

Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen ryhmä (UNSDG) lausuu seuraavaa seksuaali- ja lisääntymisoikeuksista ihmisoikeuksiin liittyvässä ohjeessaan (Guidance Note on Human Rights for Resident Coordinators and UN Country Teams):

”Seksuaali- ja lisääntymisterveydellä ja -oikeuksilla tarkoitetaan kokoelmaa ihmisoikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, muissa hallitusten välisissä sopimuksissa ja konsensusasiakirjoissa sekä kansallisin lainsäädännöin. Näihin ihmisoikeuksiin lukeutuu kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia, joista jokainen on välttämätön, jotta varmistetaan naisten ja miesten yhtäläinen oikeus mahdollisimman laadukkaaseen seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja itsenäiseen päätöksentekoon omasta seksuaalisuudestaan ja lisääntymisestään, mukaan lukien lapsiluku, synnytysten ajoitus ja synnytysväli, ilman syrjintää, painostusta ja väkivaltaa.”⁴³

Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) määritelmään seksuaalioikeuksista sisältyvät seuraavat:

”kaikkien ihmisten oikeus mahdollisimman laadukkaaseen seksuaaliterveyteen ilman painostusta, mukaan lukien seksuaali- ja lisääntymisterveyttä koskevien terveydenhoitopalveluiden saatavuus; mahdollisuus hakea, saada ja jakaa seksuaalisuuteen liittyvää tietoa; seksuaalisuuteen liittyvän opetuksen saatavuus; ruumiillisen koskemattomuuden kunnioittaminen; kumppanin vapaa valinta; oikeus valita, onko seksuaalisesti aktiivinen vai ei; oikeus suostumukseen perustuvaan seksiin ja oikeus suostumukseen perustuvaan avioliittoon; oikeus valita, hankkiiko lapsia ja jos, niin milloin; ja oikeus tyydyttävään, turvalliseen ja mielihyvää tuottavaan seksuaalielämään.”⁴⁴

Esimerkiksi OHCHR tunnistaa seuraavat naisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien loukkaukset sekä niiden syyt ja seuraukset:

”Esimerkkejä loukkauksista

Näistä velvoitteista huolimatta naisten seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien loukkauksia tapahtuu usein. Ne ovat monimuotoisia, mukaan lukien:

- ◆ vain naisten tarvitsemien palvelujen käytön estäminen;
- ◆ palvelujen heikko laatu;
- ◆ kolmannen osapuolen antaman luvan asettaminen naisten palvelujen käytön ehdoksi;
- ◆ ilman naisten suostumusta tehtävät pakkosterilisaatiot, pakolliset neitsyystarkastukset ja pakkoabortit;
- ◆ naisten sukuelinten silpominen (FGM); ja
- ◆ varhaiset avioliitot.

Seksuaali- ja lisääntymisoikeuksien loukkauksien syitä ja seurauksia

Naisten seksuaali- ja lisääntymisoikeuksien loukkaukset johtuvat usein syvään juurtuneista uskomuksista ja yhteiskunnallisista arvoista, jotka koskevat naisten seksuaalisuutta. Patriarkaaliset käsitykset naisten rooleista perheessä tarkoittavat sitä, että naisia arvotetaan usein lisääntymiskyvyn perusteella. Varhaisilla avioliitoilla ja raskauksilla tai toistuvilla raskauksilla liian lyhyin synnytysvälein – usein sen vuoksi, että yritetään tuottaa miespuolisia jälkeläisiä, koska poikalapsia suositaan voimakkaasti – on katastrofaalinen vaikutus naisten terveyteen, usein kohtalokkain seurauksin. Naisia syytetään usein lapsettomuudesta, minkä seurauksena heitä aletaan hyljeksiä ja heidän ihmisoikeuksiaan loukataan monin tavoin.”⁴⁵

Kuten tässä luvussa on kuvattu, sukupuolistuneet käsitykset ja sukupuolinormit muovaavat ajatteluamme ja tekojamme, usein tiedostamattomasti ja näyttäytyen joskus sellaisissa perinteissä ja rakenteissa, joita pidämme itsestään selvinä emmekä kyseenalaista. Joskus ne

edistävät haitallisia käytäntöjä tai asenteita, kuten kunniaan liittyvää väkivaltaa.

Euroopassa tapahtuvaa kunniaan liittyvää väkivaltaa on usein virheellisesti kuvattu väkivaltana, jota tapah-

tuu ”eri kulttuurin” piiriin kuuluville ihmisille. Itse asiassa voidaan sanoa, että väkivalta yleensäkin on kulttuurinen ilmiö siinä mielessä, että se tapahtuu tietyssä kulttuurisessa kontekstissa ja sen selittäminen, määrittäminen, oikeuttaminen tai siitä irtisanoutuminen tapahtuvat kulttuurisesti ja kollektiivisesti. On välttämätöntä tiedostaa kulttuurimme erilaiset normit, jotka saavat väkivallan näyttämään luonnolliselta tai oikeutetulta⁴⁶. Joskus saatamme nähdä nämä normit selkeämmin, kun ilmiö vaikuttaa meille vieraalta, kun taas olemme sokeita niiden normien suhteen, jotka mahdollistavat väkivallan omassa kulttuurissamme tai sosiaalisessa ympäristössämme. Samalla on myös välttämätöntä muistaa, että normit koskevat

suuria väestöryhmiä eivätkä yksinään selitä väkivallantekoa. Ongelman pelkistäminen ”kulttuuriseksi” ei ole ainoastaan virheellistä, vaan se voi myös leimata ne ihmiset, joita haluamme tukea, lisätä vastakkainasettelua ja heikentää kykyämme todella kuunnella asiakkaamme tarpeita ja huolia.

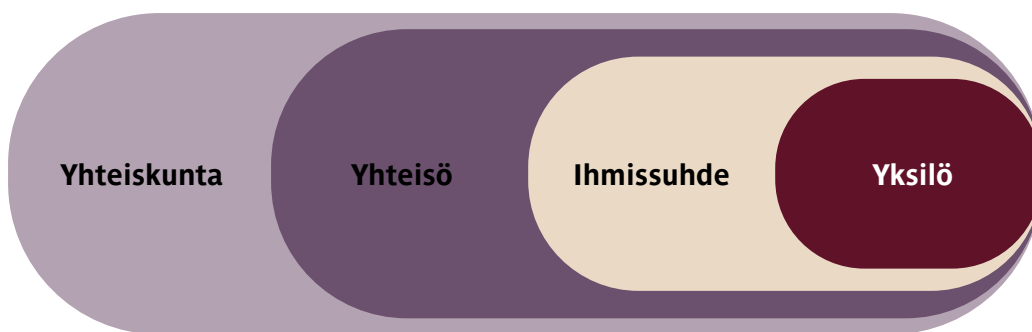
Vaikka tämä käsikirja ei keskity ennaltaehkäiseviin, tietoa ja tietoisuutta lisääviin koulutusohjelmiin, on tämä luku muistutus siitä, että yksi keskeisistä keinoista ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa ja sukupuolittunutta väkivaltaa yleensäkin on vähentää sukupuolten epätasa-arvoa kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

VÄKIVALLAN KANSSA RISTEÄVÄT RISKITEKIJÄT: EKOLOGINEN LÄHESTYMISTAPA

Mikä johtaa siihen, että yksilö turvautuu väkivaltaan? Vaikka ihmisten menneestä ja nykyisestä elämästä olisi olemassa yksityiskohtaiset tiedot, on silti mahdotonta ennustaa edeltä käsin tarkasti, kuka syyllistyy väkivaltaan tai milloin se tarkalleen tapahtuu. On kuitenkin mahdollista ymmärtää väkivallan perussyihin ja väkivaltaisen käytöksen todennäköisyyttä li-

sääviin eri riskitekijöihin liittyvän tiedon avulla, millaisiin yhteiskunnallisiin ja ihmisten elinpiirin ongelmiin meidän tulee kiinnittää huomiota. WHO:n väkivallan ymmärtämisen ekologinen malli auttaa tunnistamaan useiden tekijöiden yhteisvaikutuksen ihmiselämän eri tasoilla ja niiden toisiaan vahvistavan vaikutuksen. Malli on esitetty alapuolella kuvassa 1.

Väkivallan ymmärtämisen ekologinen malli

Kuva 1 WHO:n väkivallan ymmärtämisen ekologinen malli⁴⁷

Lähde: Heise ym. 1999, Krug ym. 2002, CDC 2004.

Periaatteessa tämä ekologinen malli kiinnittää huomiota niihin riskitekijöihin, jotka voivat kasvattaa uhriksi joutumisen ja väkivallantekojen riskiä ihmiselämän eri tasoilla. Siinä esitetään visuaalisesti väkivallan monimuotoisuus sosiaalisena, kulttuurisena ja taloudellisena ilmiönä. Yksilö-, ihmissuhde-, organisaatio- ja yhteiskunnan tasoilla esiintyy kymmenittäin riskitekijöitä, jotka voivat laskea tai nostaa riskiä joutua väkivallan uhriksi tai päätyä sen tekijäksi. Esimerkiksi arvot ja normit, joiden mukaan kunniaan on sidoksissa naisten siveyteen ja ”puhtauteen” ja siksi sitä on suojeltava, voivat muodostaa sukupuolittuneen väkivallan riskitekijän. Samalla kuitenkin kunniaan suojelemi-

seen liittyvät arvot ja normit eivät ole ainoa syy väkivallanteoille.

Seuraavassa taulukossa luettelemme joitakin tekijöitä, joiden tiedetään kasvattavan lähisuhdeväkivallan ja muun kuin kumppanin tekemän seksuaalisen väkivallan uhriksi tai tekijäksi joutumisen riskiä. Nämä tekijät on esitetty UN Womenin raportissa, ja ne valittiin luetteloon käytännön kokemuksemme perusteella, koska niitä esiintyy erityisen paljon kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneilla asiakkaillamme. Luettelo ei ole kaikenkattava, ja monet muutkin tekijät voivat vaikuttaa asiaan.

	Uhriksi joutuminen	Syyllystyminen
Yksilön/ ihmis- suhteen tasolla	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Hyväksyvät asenteet eriarvoisia sukupuolirooleja ja väkivaltaa kohtaan ◆ Väkivallalle altistuminen lapsuudessa ◆ Väkivallan hyväksyminen ◆ Aiempi uhriksi joutuminen ◆ Syrjintä seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin perusteella ◆ Eripuraisuus/tyytymättömyys avioliitossa ◆ Ero 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Kontrolloiva käyttäytyminen ◆ Usko tiukkoihin/eriarvoisiin sukupuolirooleihin ◆ Väkivallan hyväksyminen ◆ Matala sosioekonominen asema, matalat tulot ja/tai heikko ruokaturva ◆ Matalat koulutustasot ◆ Työttömyys ◆ Masennus/epätyytymättömyys elämään ◆ Epätyytymättömyys/eripuraisuus avioliitossa ja sen kesto (erityisesti erimielisyydet sukupuolirooleista) ◆ Ero ◆ Uskomukset ja normit, joissa korostetaan perheen kunniaa/naisten ja tyttöjen seksuaalista puhtautta ◆ Oikeutusta korostavat miesnormit ◆ Vertaispaineen huono sietokyky
Organi- saation/ yhteisön tasolla	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Perinteisten sukupuoliroolien hyväksyminen ◆ Väkivallan hyväksyminen ◆ Naisista vain pienellä osalla on laajat itsemääräämisoikeudet ◆ Lievät rangaistukset väkivallasta ◆ Heikko sosiaalinen yhteenkuuluvuus 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Perinteisten sukupuoliroolien hyväksyminen ◆ Maskuliiniset vertais- ja organisaatiokulttuurit ◆ Väkivallan hyväksyminen ◆ Lievät rangaistukset naisiin kohdistuvasta väkivallasta ◆ Perheistä suuri osa käyttää ruumiillista kuritusta ◆ Suuri osa väestöstä kärsii: <ul style="list-style-type: none"> - Köyhyydestä - Työttömyydestä - Miesten lukutaidottomuudesta
Yhteis- kunnan tasolla	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Eriarvoisuutta ylläpitävät sukupuolinormit ◆ Naisista vain pieni osa on korkeasti koulutettuja ◆ Naisia syrjivät lait ja käytännöt (omaisuus-, perintö- ja perhelait) ◆ Ideologiat, jotka korostavat miesten seksuaalista oikeutusta ja naisten alisteisuutta ◆ Väkivaltaan kannustavat sosiaaliset normit ◆ Lievät lainmukaiset rangaistukset väkivallasta/naisiin kohdistuvasta väkivallasta ◆ Valtion epävakaus (esim. laillisuus, toimivuus, hallinto) 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Eriarvoisuutta ylläpitävät sukupuolinormit ◆ Ideologiat, jotka korostavat miesten seksuaalista oikeutusta ja naisten alisteisuutta ◆ Väkivaltaan kannustavat sosiaaliset normit ◆ Lievät lainmukaiset rangaistukset väkivallasta/naisiin kohdistuvasta väkivallasta ◆ Valtion epävakaus (esim. laillisuus, toimivuus, hallinto)

TAULUKKO 1
Lähisuhdeväkivallan ja muihin kuin puolisoon kohdistuvan seksuaalisen väkivallan uhriksi joutumisen tai niihin syyllystyksen riskitekijöitä⁴⁸

Joidenkin maiden oikeusjärjestelmät tunnustavat tai ovat tunnustaneet niin sanotun kunniamotiivin lieventäväksi asianhaaraksi murhatapauksissa, minkä seurauksena tekijät saavat niistä lyhyemmän tuomion kuin muunlaisesta taposta.⁴⁹ Tällainen rakenteellinen käytäntö yhteiskunnan tasolla viestii naiseen kohdistuvan väkivallan laajemmasta hyväksynnästä, jonka seurauksena tämänkaltaiset asenteet ja uskomukset saavat jalansijaa organisaatioiden ja yhteisöjen ympäristöissä ja muokkaavat myös yksilöiden käyttäytymistä ja uskomuksia. Tällainen institutionaalistettu käytäntö edistää edelleen yleistä rankaisemattomuutta, jolloin esimerkiksi kunniaan liittyviä rikoksia jää ilmoittamatta viranomaisille tai tutkimatta. Samalla kuitenkin myös yksilötason päätökset joko vahvistaa tai kyseenalaistaa tällaisia käytäntöjä voivat muuttaa yhteiskunnan laajempia rakenteita ja kulttuureja. Se, mitä yksilö päättää tehdä (tai jättää tekemättä) voi puolestaan riippua monista muista tekijöistä, kuten edellä kuvassa I on esitetty. Useissa maissa tällaista syrjivää lainsäädäntöä on muutettu tai ollaan muuttamassa esimerkiksi paikallisen tai kansallisen vaikuttamis- ja valistustyön sekä kansainvälisen vaikuttamisen seurauksena.

Lukuisten riskitekijöiden lisäksi tutkijat ovat tunnustaneet maailmanlaajuisesti myös useita suojaavia tekijöitä, jotka voivat vähentää naisten ja tyttöjen riskiä joutua uhreiksi. Näitä ovat esimerkiksi seuraavat UN Womenin esittämät:

- ◆ Tyttöjen (ja poikien) suorittama toisen asteen koulutus;
- ◆ Avioliiton solmimisiään lykkääminen 18-vuotiaaksi;
- ◆ Naisten taloudellinen itsemääräämisoikeus ja ammattikoulutuksen, luoton ja työpaikan saanti;
- ◆ Sukupuolten tasa-arvoa edistävät sosiaaliset normit;
- ◆ Laadukkaat hätäpalvelut (laki-, turva-/suojelu-, sosiaaliset ja lääketieteelliset), joiden työntekijät ovat asiantuntevia, osaavia ja koulutettuja;
- ◆ Turvallisten tilojen tai turvakotien saatavuus; ja
- ◆ Tukiryhmiin pääsy.⁵⁰

Ekologisessa mallissa esitettyjen lukuisten tekijöiden yhteisvaikutus korostaa sitä, miten tärkeää on tehdä väkivallan ehkäisytyötä useilla eri tasoilla: suojaavat tekijät voivat vahvistaa toisiaan eri tasojen sisällä ja välillä aivan niin kuin riskitekijätkin. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan tasolla meidän tulee pyrkiä koordinoitua ja johdonmukaiseen työskentelyyn, jossa muistetaan tarve erilaisten interventioiden yhdessä aikaansaamalle kerrannaisvaikutukselle.⁵¹

Seuraavassa kuvassa esitämme sukupuolistuneita riskitekijöitä, jotka on käytännön työssä kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevien henkilöiden kanssa tunnistettu mahdollisiksi väkivallan laukaisijoiksi silloin, kun niiden katsotaan rikkovan vallassa olevia normeja.

Mahdollisia sukupuolistuneita riski- tai laukaisevia tekijöitä kunniaan liittyvän väkivallan uhriksi joutumiseen	
Naisille (oletettu sukupuoli)	Miehille (oletettu sukupuoli)
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen tai epäily siihen kuulumisesta ◆ Avioliiton ulkopuolinen raskaus ◆ Avioero ◆ Puolison pettäminen ◆ Esiintyminen julkisesti / sosiaalisessa mediassa yhteisön sopimattomana pitämällä tavalla, eli näyttäytyminen ”kyseenalaisessa” valossa. ◆ Järjestetystä avioliitosta kieltäytyminen ◆ ”Sopimaton” pukeutuminen ◆ Treffeillä käyminen / seurustelu ◆ Raiskauksen uhriksi joutuminen ◆ Vapaa-ajan viettäminen poikien kanssa ◆ Yhteydenpito toisesta etnisestä ryhmästä olevan miehen kanssa ◆ (Suomen kontekstissa) ”Liiallinen suomalaistuminen” eli suomalaisina pidettyjen tapojen ja käyttäytymismallien omaksuminen 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ei-aviollinen treffeillä käyminen/seurustelusuhde ◆ ”Nähty seksuaalista tekoa suorittamassa”, minkä johdosta naisen katsotaan olevan moraaliton ◆ Perheen/yhteisön kunnian palauttamisesta kieltäytyminen, siveellisyysnormeja vastaan kapinointi ◆ Järjestetystä avioliitosta kieltäytyminen ◆ Sellaisen kumppanin kanssa avioituminen/seurustelu, jota perhe ei hyväksy ◆ Epäonnistunut avioliitto ◆ Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen tai epäily siihen kuulumisesta ◆ Tytön suojeleminen, tukeminen tai tämän kanssa liittoutuminen ◆ Yhteydenpito sellaisen tytön tai naisen kanssa, jonka katsotaan kuuluvan jollekulle muulle ◆ Perheen normien loukkaus, kuten pahoinpitely tai rikos

Lähde: Johanna Aapakallio⁵², kirjoittajan kääntämä

Ihmisten elämäntilanteiden moninaisuuden ja henkilökohtaisuuden ymmärtämiseksi on myös välttämätöntä tiedostaa, kuinka väkivaltaa kokeneiden kokemukset ovat aina subjektiivisia ja ainutkertaisia. Kuten tutkija Suvi Keskinen korostaa, niihin vaikuttaa sukupuolen lisäksi myös yllirajaisuus, ylisukupolviset kokemukset, ”modernin ja perinteisen” yhteensovittaminen, valtaan ja asemaan liittyvät kiistat, yksilöllinen päätöksenteko ja yhteisön vaikutus, jotka kaikki myös muuttuvat jatkuvasti, saattavat vaihdella ja joita yksilö voi tulkita sekä positiivisiksi että negatiivisiksi.⁵³ Erityisesti maahanmuuttoon liittyvissä konteksteissa

yksilölle voi aiheutua merkittävää kuormitusta rakenteellisen syrjinnän tai pitkittyneen epävarmuuden kokemuksista, rajojen ja liikkuvuuden kontrolloinnista sekä vaikeudesta päästä julkisten palvelujen piiriin. Jos kuuntelemme tarkkaan asiakkaiden tarinoita, voimme havaita niissä sekä useita väkivallan muotoja että toisaalta muuttuvia yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden kokemuksia.⁵⁴ Ymmärrys siitä, että meillä kaikilla on omat yksilölliset kokemuksemme täynnä vivahte-eroja ja ristiriitaisuuksia, auttaa meitä noudattamaan asiakastyössämme kokonaisvaltaista ja joustavaa lähestymistapaa.

KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN MÄÄRITTELEMINEN

Tähän saakka tämän käsikirjan tavoitteena on ollut kuvailla (sukupuolittunutta) väkivaltaa laajemmasta yhteiskunnallisen tason näkökulmasta. Seuraavassa kappaleessa selostamme, mitä kunniaan liittyvä väkivalta on ryhmien valtdynamiikan, sosiaali- ja moraalinormien sekä leimautumisen ja hyljeksinnän pelon näkökulmasta. Keskustelemme myös syvällisemmin kunnia-termin merkityksestä.

Tässä käsikirjassa käytämme kunniaan liittyvän väkivallan määritelmää, joka perustuu Robert Ermersin tutkimukseen ja omaan käytännön kokemukseemme asiakastyöstä. Tämän määritelmän avulla voimme ymmärtää paremmin tämän väkivallan muodon yleismaailmallista luonnetta sekä tekijän/tekijöiden motiiveja/tunnetiloja. Se auttaa meitä tunnistamaan väkivaltatilanteita, arvioimaan riskejä ja antamaan tukea.

Selkeästi määritellyn ja puolueettoman määritelmän käyttäminen on välttämätöntä erityisesti lainvalvonta- ja oikeusjärjestelmässä, jotta asian käsittely ja oikeudenkäynnit ovat oikeudenmukaisia. Selkeä määritelmä auttaa välttämään kaikentyypin väkivallan leimaamista kunniaan liittyväksi väkivallaksi, esimerkiksi ainoastaan henkilöiden etnisen tai uskonnollisen taustan perusteella. Moraalisen stigman ja hyljeksinnän pelkoon liittyvien tunteiden ymmärtäminen voi auttaa meitä käymään vuoropuhelua konfliktin osapuolten kanssa ja rauhoittamaan tilanteita. Se voi myös auttaa meitä tukemaan niitä asiakkaita, jotka oma perhe ja suku on hylännyt ja sulkenut ryhmän ulkopuolelle.

Samalla on tärkeää myös ymmärtää laajemmin omassa paikallisessa kontekstissa esiintyviä kunniaan liittyviä ongelmia, konflikteja ja ajatusmaailmaa, sillä ne voivat altistaa henkilön väkivallalle, vaikka kyseinen väkivalta ei täyttäisi tiettyä kunniaan liittyvän väkivallan määritelmää.

Käyttämämme määritelmä on seuraavanlainen:

Kunniaan liittyvä väkivalta on tuhoisa reaktio tietyn ryhmän tai yhteisön sosiaalisten ja moraalisten normien todelliseen tai epäiltyyn rikkomiseen. Pohjimmil-

taan sosiaalisen torjunnan ja leimautumisen pelko voi ajaa ihmisiä turvautumaan väkivaltaan tilanteissa, joissa heidän moraalinen maineensa (ts. kunniansa) on vaakalaudalla.⁵⁵ Moraalisen stigman pelko ja tarve ehkäistä tai korjata se on yleismaailmallinen ilmiö, mutta se, miten henkilö tai ryhmä reagoi siihen, riippuu monista tekijöistä, kuten paikasta/kontekstista, ryhmän mikrokulttuurista, muista väkivallan riskitekijöistä, yksilöllisistä olosuhteista ja tehdyistä päätöksistä jne.

Ryhmien sisäinen valtdynamiikka ja stigman ja hylkäämisen pelko

Henkilö, joka joutuu suoraan tai välillisesti kunniaan liittyvien konfliktien tai kunniaan liittyvän väkivallan kohteeksi, saattaa selittää tilannettaan yhteisönsä kulttuurilla tai sillä, että perheen mielipide on tärkeämpi kuin yksilön; että hänen perheellään on tärkeä rooli hänen elämässään; tai että itse henkilö tai hänen perheensä kokee suurta painetta yhteisön taholta. Hän saattaa joutua juoruilun kohteeksi tai pelätä juoruilua tai sitä, että yhteisön/perheen jäsenet saattavat vahtia häntä ja raportoida kaikesta epäsoveliaasta. Tämä voi vaihdella – erityisesti tyttöjen kyseessä ollessa – liian epä-säädyllisestä pukeutumisesta perheelle tuntemattoman pojan kanssa puhumiseen.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on esiintynyt yhteiskunnissa ympäri maailman sekä menneisyydessä että nykyisin. Tutkija Robert Ermers kuvaa sitä yleismaailmallisena sosiaalisena ja psykologisena prosessina, jossa ihmisiä saatetaan leimata, sulkea ryhmän ulkopuolelle tai hyljeksiä heidän rikkoessaan ryhmän tai yhteiskunnan sosiaali- ja moraalinormeja. Stigman pelko voi olla niin voimakas, että se ajaa henkilön tai henkilöt yrittämään estää kunnianttomana pidettyä käyttäytymistä tapahtumasta, joskus käyttäen kontrollointia tai väkivaltaa. Jos tuomittavana pidetty teko tapahtuu – tai sen huhutaan tapahtuneen – ryhmän jäsenet saattavat yrittää pelastaa maineensa toisten silmissä yrittämällä salata sen ulkopuolisilta (itse teko ei välttämättä ole ongelma, vaan se, että muut saavat tietää siitä). Jos tapahtuneen salaaminen ei ole mahdollista, paine saattaa ajaa ihmiset turvautumaan väkivaltaan näyttääkseen, että he

rankaisivat ns. väärintekijää – ihmiset saattavat kutsua tätä ”kunnian puhdistamiseksi tai palauttamiseksi”.

Tiiviissä ja keskinäisesti riippuvaisissa yhteisöissä ulkopuolelle jättäminen tai ulossulkeminen voi tarkoittaa todellista vaaraa perheen henkiinjäämiselle, kun muut kieltäytyvät esimerkiksi tekemästä kauppaa perheen kanssa, avioitumasta perheen tyttärien kanssa tai kyläilemästä ja yleensäkin sosiaalisesta yhteydenpidosta.⁵⁶ Meidän kokemuksemme mukaan tällainen dynamiikka voi olla korostunutta, kun ryhmät ovat sulkeutuneempia eri syistä. Tämä voi johtua esimerkiksi patriarkaalista klaanirakenteista erityisesti heikosti toimivien valtioiden kontekstissa, yhteiskunnan marginalisoiman vähemmistöryhmän dynamiikasta, voimakkaan hierarkian ja identiteetin tai tarkoituksen omaavista ryhmistä, syrjinnän aiheuttamasta tarpeesta lähentyä omaa viiteryhmäänsä, vihamielisyydestä tai vaikeudesta sopeutua tai integroitua.

Ermersin mukaan on ihmisen selviytymiselle välttämätöntä saada tai turvata ryhmän tai yhteisön hyväksyntä. Siten hylkääminen voi aiheuttaa todellista fyysistä kipua, vakavaa stressiä ja johtaa masennukseen tai itsemurhaan.⁵⁷ Stigma ei kohdistu vain yksilöön, vaan myös tämän läheisimpiin ihmisiin ja mahdollisesti myös naapureihin, työtovereihin jne.⁵⁸ Kuten Ermers mainitsee, leimautuminen, hyljeksintä tai ryhmän ulkopuolelle sulkeminen (jota kutsutaan myös ”kunnian menettämiseksi”) tapahtuu vain silloin, kun sosiaali- ja moraalinormien rikkomus tulee ilmi. Vain siinä tapauksessa voidaan menettää moraalinen maine, joka Ermersin mukaan merkitsee ihmisten puheessa samaa kuin kunnia. Toinen ehkäisy- ja suojelun kannalta tärkeä seikka, jonka Ermers mainitsee, on se, että ”väärin-

käytöksen ja pelätyn sosiaalisen rangaistuksen välillä voi kulua päiviä, kuukausia tai vuosia riippuen siitä, milloin asia tulee julki. Pelätty sosiaalinen rangaistus voi olla odotettua vakavampi mutta myös lievempi.”⁵⁹ Jopa vääristä syytöksistä voi aiheutua stigma ja sosiaalinen rangaistus, ilman että niiden tarvitsee olla tosia tai todistettuja, kun ne vain uskotaan laajalti yhteisön keskuudessa.⁶⁰

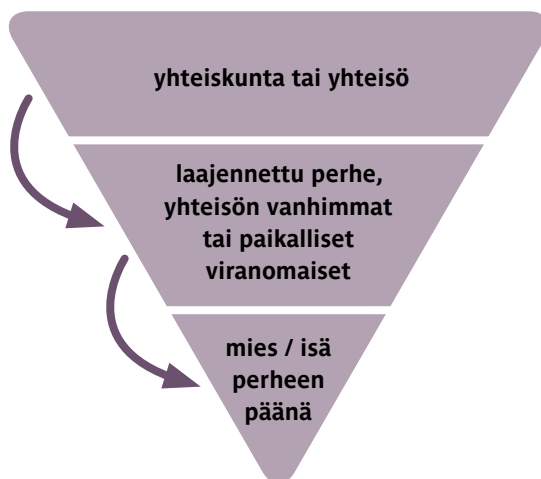
Tässäkin on tärkeää muistaa, että väkivallan uhriksi tai tekijäksi joutumiseen vaikuttaa useita riski- ja suojatekijöitä. Ympäristö voi toisaalta mahdollistaa tai rohkaista väkivaltaa edellä mainituilla tavoilla, ja toisaalta monet tekijät saattavat vaikuttaa siihen, turvautuuko joku väkivaltaan: vihanhallintaongelmat, henkilökohtaiset kunniaa koskevat asenteet ja uskomukset, lapsuuden väkivaltakokemukset jne. Kuten tutkija Joanne Payton sanoo, on tärkeää huomata, että ”yksittäisten perheiden sisäisillä mikrokulttuureilla näyttäisi olevan enemmän merkitystä riskitasojen kannalta kuin makrokulttuuriin identiteettiin pohjautuvilla yleistyksillä.”⁶¹ Seuraavassa tapausesimerkissä selostamme sellaista patriarkaalista suhde- ja ryhmädynamiikkaa, jota voi esiintyä Paytonin kuvaamassa mikrokulttuurissa. Haluamme korostaa sitä, että kunniaan liittyvä väkivalta on ehdollista eikä se tapahdu muuttumattomassa tyhjiössä tai yhteisesti koko ”kulttuurissa”. Paytonin mukaan tämä tarkoittaa myös sitä, että sosiaali- ja moraalinormien rikkomusta seuraavan reaktion voimakkuutta ei voi ennustaa eikä se välttämättä seuraa minkäänlaista ”suhteellisuuden” logiikkaa. Payton käyttää tästä esimerkkinä kahta analysoimaansa kunniaan liittyvän väkivallan tapausta, joista toisessa yksi tekstiviesti sai aikaan vakavan väkivaltareaktion ja toisessa vastaavaa reaktiota ei tullut, vaikka oli todisteita esiaviollisesta seksistä.⁶²

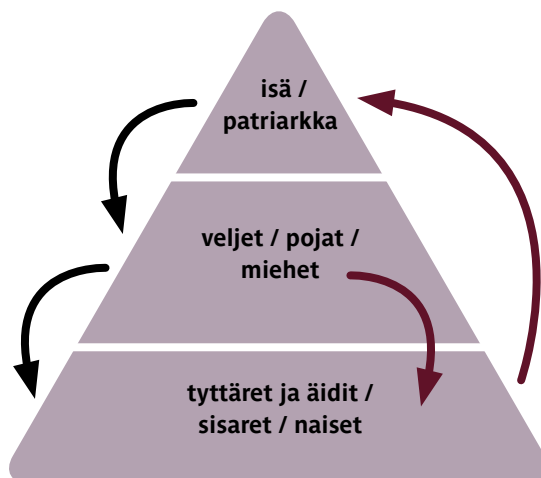
Kollektiivisuuden rooli kunniaan liittyvässä väkivallassa

Millainen rooli kollektiivisuudella on kunniaan liittyvässä väkivallassa? Meidän kokemuksemme mukaan erityisesti ryhmissä, jotka ovat melko sulkeutuneita tai joiden jäsenet ovat hyvin riippuvaisia toisistaan, erilaiset ryhmän sisäiset valtdynamiikat ja patriarkaaliset hierarkiat voivat luoda monenlaisia paineita noudattaa vallassa olevia normeja ja perinteitä. Hierarkia voidaan esittää kolmiona⁶³, jonka huipulla on todellinen tai kuviteltu yhteiskunta tai yhteisö odotuksineen ja ihanteineen siitä, millaisia ihmisten tulisi olla. Kolmion keskiosassa voi olla vaikkapa perhe ja lähisuku, yhteisön vanhimmat tai paikalliset viranomaiset, jotka vaikuttavat yksilöiden valintoihin ja päätöksiin, koska nämä tuntevat tarvetta pysyä lojaaleina tai säilyttää maineensa hierarkiassa ylempänä olevien silmissä. Kolmion pohjalla voi olla yksilö, mies tai isä, perheen pää.

Esimerkki ryhmän/yhteisön patriarkaalisesta hierarkiasta

Patriarkaalisen perheen hierarkia ja viestintä

© JOHANNA AAPAKALLIO

Paine noudattaa normeja ja pysyä lojaalina sekä kunnioittavana voi aiheuttaa tuomitukseksi joutumisen tai virheiden tekemisen pelkoa, joka puolestaan johtaa taipumukseen salata asioita sekä yhteisöltä että viranomaisilta. Monien perheiden viestintämalleissa näkyy selkeästi ”salassapidon dynamiikka”, jossa lapset tai äiti saattavat pelätä asioiden kertomista perheen isälle, joka taas tuntee painetta varmistaa perheen olevan kunnioittava ja ulkopuolisten kunnioittama. Uhkauksia paljastaa salaisuuksia voidaan myös käyttää muiden sisarus-ten tai äidin painostamiskeinona jonkin edun saamiseksi.

Kolmio osoittaa, kuinka usein tällaisen ryhmädynamiikan yhteydessä tietyillä perheen tai ryhmän jäsenillä on enemmän päätöksentekovaltaa kuin toisilla – esimerkiksi isoisällä tai vanhimmalla veljellä/sedällä.

Ennalta ehkäisevän työn kannalta on myös tärkeää huomata, että isä on kenties joutunut kantamaan vastuuta koko perheestä koko elämänsä ajan eikä hän ole koskaan tiedostanut, että hänellä voisi olla oikeus jakaa tätä vastuuta puolisonsa tai aikuisten lastensa kanssa.

On tärkeää ymmärtää, että kunniaan liittyvään väkivaltaan voivat syllistyä:

- ◆ Puolisot
- ◆ Puolisot yhdessä oman sukunsa tai yhteisönsä (eli ystäviensä tai jonkun, joka ”auttaa”) kanssa
- ◆ Vanhemmat
- ◆ Perhe (yleensä isänpuoleinen – ts. isä, veljet, sedät, miespuoliset serkut, isoisä – mutta myös naiset voivat toimia aktiivisesti kunniaan liittyvän väkivallan mahdollistajina)
- ◆ Isänpuoleinen perhe yhdessä puolisoitten kanssa
- ◆ Tuntemattomat (uhrin näkökulmasta) ”yhteisön” jäsenet

Paytonin tutkimus tuntuisi viittaavan siihen, että pitkällä aikavälillä kunniaan liittyvän väkivallan riski on suurempi, kun tekijät ovat isänpuoleisia sukulaisia tai avioliiton kautta isänpuoleiseen sukuun tulleita verrattuna tilanteeseen, jossa konflikti tai väkivallan uhka liittyy puolisoitten väliseen suhteeseen. Paytonin mukaan tämä johtuu siitä, että ”verisukulaisuus on suhteena kestävämpi kuin puolisoitten välinen suhde, koska sitä ei voi hajottaa avioerolla, minkä johdosta kollektiivin maine on pysyvästi sidoksissa uhrin maineeseen.”⁶⁴ Paine ja ”kunnian menettäminen” maine yhteisössä saattaa jatkua siihen saakka, kunnes ”kunnian puhdistamiseksi” tehdään jotain. Tukipalveluja tarjottaessa on tärkeää ottaa huomioon pitkän aikavälin uhka – riskinarviointi tulee toistaa ajoittain, vaikka välitön uhka tuntuisikin olevan poissa.⁶⁵

TAPAUSESIMERKKI

Todellinen ja kuviteltu pelko

Joskus uhka yhteisön taholta tai pelko tulla toisten tuomitsemaksi voi olla vain sellaisen henkilön mielikuvituksen tuotetta, joka on varttunut ympäristössä, jossa häntä ei ole rohkaistu päättämään omista asioistaan ja jossa muut ovat aina esittäneet mielipiteitä hänen valinnoistaan tai osallistuneet niihin. Tällaisessa tilanteessa henkilö saattaa tarvita tukea pelkojensa hallintaan. Samalla – aivan liian usein – uhka voikin olla todellinen ja vakava, ja jokaisen tilanteen riskit on arvioitava huolellisesti.

Kunnian eri merkitykset

Kunnia on abstrakti käsite, joka merkitsee ihmisille erilaisia asioita, usein positiivisia. Ermersin mukaan kunnia tarkoittaa yksilön moraalista mainetta ryhmässä. Toisin sanoen henkilöllä, jolla on kunniaa, on arvokkuutta muiden silmissä ja häntä pidetään ryhmän/yhteisön/yhteiskunnan luotettavana jäsenenä. Moraalisuuden periaate on yleismaailmallinen, ja Ermersin mukaan se vaikuttaa kaikkiin ihmisten yhteiskuntiin ja siihen, miten yksilö otetaan osaksi yhteiskuntaa.⁶⁶ Periaatteessa kaikki ihmiset välittävät suuresti omasta maineestaan sosiaalisessa ympäristössään, ja sosiaali- ja moraalinormien vastaisena pidetty käytös herättää usein reaktioita.

Se, mitä pidetään moraalisenä, riippuu kontekstista ja muuttuu ajan myötä, sillä myös yhteiskunnat muuttuvat. Kontekstissa, jossa esiintyy sukupuolten epätasa-arvoa sekä heteronormatiivisuuteen, siveyteen ja kapeisiin sukupuolirooleihin liittyviä normeja yhdes-

sä yksilöllisten olosuhteiden ja riskitekijöiden kanssa, paine suojella tai pelastaa omaa ja suvun mainetta voi ajaa henkilön turvautumaan väkivaltaan ”moraalittomasti käyttäytyvää” vastaan. Tähän linkittyy häpäistyksi tulemisen tai häpeällisenä olemisen pelko, joka voi tarkoittaa aseman menettämistä yhteisössä tai laajemmassa yhteiskunnassa.

Moraaliton teko voi tarkoittaa sosiaalisten normien tahallista rikkomista⁶⁷, esimerkiksi avioeron hakemista, vaikka tietää, että se ei ole yleisesti hyväksyttyä ja että muiden reaktiot voivat olla tuomitsevia tai jopa vaarallisia. Toisaalta sukupuolittuneen väkivallan muotona kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu suhteettoman usein tyttöihin ja nuoriin naisiin sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin, ja siksi henkilö voi altistua kontrolloinnille ja väkivallalle pelkän sukupuolensa tai seksuaali-identiteettinsä takia ilman, että mitään erityistä ”tekoa” olisi tapahtunut.

Kuten edellä on kuvattu, seksuaalisuutta – etenkin naisten seksuaalisuutta – on kontrolloitu kautta historian (ja kontrolloidaan yhä) yhteiskunnassa. Yhä tänä päivänäkin seksuaalisuuteen liittyvät asiat aiheuttavat eniten

noloutta ja häpeää. Tämä näkyi myös nuorten vastauksissa Pro Youth -kyselyyn. Heidän vastauksiaan on lueteltu seuraavassa esimerkissä:

TAPAUSESIMERKKI

Pro Youth -kyselytutkimuksen vastauksia kysymykseen, millainen käyttäytyminen voi nuorten kokemuksen mukaan johtaa maineen tai kunnian menetykseen tai saattaa heidän perheensä tai yhteisönsä häpeään?

Pro Youth -kyselytutkimuksessa nuorilta kysyttiin, millainen käyttäytyminen voi johtaa maineen tai kunnian menetykseen tai saattaa heidän perheensä tai yhteisönsä häpeään. Kaikissa maissa yleisin vastaus liittyi seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin tekoihin. Muita vastauksia olivat esimerkiksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen, kuten että on homoseksuaali tai transsukupuolinen. Myös avioliiton ulkopuolinen seksisuhde tai neitsyyden menettäminen nähtiin kunnian menettämisen syinä, etenkin tytöillä. Jotkut nuoret mainitsivat syinä perheen tapojen ja perinteiden noudattamatta jättämisen ja periaatteiden tai yhteisten arvojen kunnioituksen puutteen. Joku oli myös sitä mieltä, että talouspetokseen osallistuminen tai rikollisjengiin kuuluminen voi saattaa henkilön ja hänen perheensä tai yhteisönsä häpeään.

Vaikka väkivallan ääneen sanottuna motiivina olisikin *kunnia*, se ei tarkoita kuitenkaan automaattisesti, että väkivallanteolla olisi useita tekijöitä tai useiden henkilöiden hyväksyntä. Konteksteissa, joissa kunnia liittyy kapeisiin sukupuoli- ja seksuaalinormeihin ja joissa sitä voidaan pitää sosiaalisesti tai lainsäädännöllisesti väkivaltaa lieventävänä seikkana, väkivallantekijä saattaa nimetä motiivikseen kunnian, koska se voisi tehdä teosta hyväksyttävämmän. Kuitenkaan itse väkivallanteo ei välttämättä liity mitenkään siihen, että uhri olisi rikkonut tai kyseenalaistanut sosiaali- ja moraalinormeja. Samalla on tärkeää huomata, että monet lähisuhdeväkivaltaan (ei kunniaan liittyvään väkivaltaan) syylistyneet vetoavat johonkin uhrin moraalittomaan tekkoon oikeuttaakseen omaa väkivallantekoaan⁶⁸. Tämä esimerkki osoittaa, että kunniaan liittyvää väkivaltaa voi olla vaikeaa määrittellä kunnian määrittelmän perusteella, ellei motiivina ja tapahtunutta voida tutkia perinpohjaisesti.

Väkivallan motiivi on aina subjektiivinen. Henkilö saattaa käyttää väkivaltaa saavuttaakseen jonkinlaista kontrollin tunnetta elämässään, mutta kuitenkin perustella sitä itselleen uskonnolla, että uhri ansaitsi sen. Häneltä saattaa puuttua rakentavia keinoja ratkaista konflikteja ja hänellä voi olla vihanhallintaan tai impulssikontrolliin liittyviä ongelmia. Kollektiivisesti ihmisryhmä saattaa uskoa, että he tekevät hyvää yhteisölle, tai yksittäinen tekijä saattaa toimia, koska hänellä on paineita noudattaa perinteisiä tai yleisiä käytäntöjä tai hän on oppinut tietyn ”toimintamallin”. Tekijä voi olla itsekin kunniaan liittyvän väkivallan uhri, ja häneen voi kohdistua uhkaa, ellei hän suostu osallistumaan väkivaltaan.

Paytonin mukaan on vaikeaa luokitella väkivaltaa tekijän motiivin perusteella. Payton huomauttaa, ettei muitakaan väkivallan muotoja luokitella motiivin tai tekijän ilmoittaman oikeutuksen perusteella, ja erityisesti ehkäisyn ja interventoiden kannalta olisi parempi keskittyä uhan kollektiiviseen luonteeseen kuin ”kunnian käsitteeseen”. Paytonin mukaan kunniaan liittyvää väkivaltaa määriteltäessä ei tule keskittyä kunniaan liittyvän väkivallan tekijöiden kunniaan liittämään yksittäiseen merkitykseen, jota nämä käyttävät oikeutuksenaan. Sen sijaan tulee keskittyä siihen, kuinka kunniaoperustelu esiintyy päällekkäin kollektiivisuuden ja mieslinjaisuuden (isänpuoleisen/mieslinjaisen sukulaisuuden tai polveutumisen) kanssa.⁶⁹

Sekä Ermersin että Paytonin tutkimukset tarjoavat meille viitekehyksen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista varten. Yhtäältä on tärkeää ymmärtää, mitä on tapahtunut tai tehty ja kuka tietää siitä. Ermersin mukaan todellisen tai epäillyn moraalisääntöjen rikkomisen yhteydessä väkivallan riski on kohonnut enemmän kuin muunlaisten sosiaalisten normien rikkomisen yhteydessä. Jos moni ihminen ei tiedä, mitä on tapahtunut, tilanne saattaa olla helpompi rauhoittaa. Vaikka väkivallantekijä ilmoittaisi motiivikseen kunnian, se ei tarkoita automaattisesti, että kyseessä on kunniaan liittyvä väkivalta – tapahtumat ja yhteisön mahdolliset tai toteutuneet reaktiot on tutkittava tarkoin. Jos väkivalta on liittynyt kunniaan, se tarkoittaa pohjimmiltaan sitä, että ainakin osa yhteisöstä on hyväksynyt rikoksen tai pitänyt sitä tarpeellisena.

Toisaalta tiedämme asiakastyössä näkemiemme monimuotoisten tilanteiden kautta, että eri väkivallan

muodot esiintyvät usein päällekkäin ihmisten elämässä siten, että niitä ei aina ole mahdollista tai mielekästä luokitella. Seksuaalimoraaliin tai sukupuolinormeihin ja heteronormatiivisuuteen liittyvät kunniakäsitteet ovat yleensäkin sukupuolittuneen väkivallan riskitekijöitä yhteiskunnissamme. Riskien ymmärtämiseksi kannattaa Paytonin mukaan keskittyä julkilausutun kunniaperustelun lisäksi siihen, onko uhkan takana ryhmä ihmisiä sekä onko se yllirajaista ja mieslinjaista. On tärkeää huomata, että uhkailu ”viedä kunnia” joltakulta voi olla henkilön puolison/kumppanin harjoitta-

man emotionaalisen väkivallan muoto, jonka tarkoituksena on eristää tämä perheestään. Jos perhe sai tietää tällaisista syytöksistä, joissakin Paytonin tutkimuksen tapauksissa tämä johti väkivaltaiseen reagointiin, kun taas toisissa tapauksissa syytös pikemminkin lähensi perhettä entisestään uhkailun kohteena olleeseen henkilöön. Silti kunniaan liittyvän väkivallan pelko, tilanteessa jossa kumppaninsa pahoinpitelemä henkilö haluaisi paeta, ottaa avioeron tai hakea lasten huoltojuutta, voi saada henkilön jäämään väkivaltaiseen tilanteeseen.⁷⁰

HYVÄ TIETÄÄ:

Avioliitto kunniaan liittyvien konfliktien kontekstissa

Avioliitolla voi olla erityisen suuri merkitys sellaisissa konteksteissa, joissa yhteisön tai ryhmän jäsenet ovat vahvasti toisistaan riippuvaisia, joissa sukulaissuhteet ovat patrilineaarisia ja joissa naisilla voi olla vähemmän mahdollisuuksia tai yhteiskunnallista hyväksyntää elää (taloudellisesti) riippumatonta elämää. Kun avioliiton merkitys on erityisen korostunut ja symbolisoi asemaa, ryhmään kuulumista, kunnioitusta tai sopivuutta, vanhempien suurin haave ja tavoite voi olla saada tyttärensä ”hyviin” naimisiin.

Tällaisessa kontekstissa avioliitto saattaa olla pikemminkin taloudellinen ja perheiden välinen sopimus, ja silloin se ei koske vain naimisiin meneviä henkilöitä vaan laajempaa ihmisten verkostoa.

Joissakin tapauksissa vanhemmat saattavat vahtia, ettei tytär ole missään kontaktissa poikiin ennen avioliittoa. Joskus nuorten annetaan seurustella vain, jos tuleva puoliso on saman taustainen ja -kulttuurinen tai muutoin ”kunniallinen” tai ”sopiva”. Vanhemmat saattavat uskoa myös vahvasti, että he tietävät parhaiten, mikä heidän lapsilleen on hyväksi.

Joissakin tapauksissa nuori henkilö saattaa hakeutua avioliittoon nuorella iällä päästäkseen pois vanhempiensa kotoa ja elääkseen vapaammin poissa vanhempien vaikutuspiiristä, tai voidakseen harrastaa seksiä ilman syllisyyden tai syntisyyden tunteita.

Konteksteissa, joissa avioliitto sallitaan vain miehen ja naisen välillä, LGBTQI+ -henkilöt saattavat haluta heteroseksuaalisen avioliiton salatakseen identiteettinsä, tai perhe tai yhteisö saattaa painostaa tai pakottaa henkilön naimisiin tämän seksuaali-identiteetistä huolimatta.

On tärkeää tunnistaa avioliiton laillinen puoli kunniaan liittyvien konfliktien kontekstissa. Avioliitto saattaa olla uskonnollinen (uskonnollisen viranomaisen solmima) ja/tai siviiliavioliitto (julkisen viranomaisen solmima). Käytännössä uskonnollista avioliittoa voi olla vaikea purkaa, vaikka henkilö olisi eronnut virallisesti lain edessä; yhteisön silmissä pari saattaa olla edelleen naimisissa. Lue lisää aiheesta sivulta 47.

Katso pakkoavioliiton määritelmät sivulta 16.

TÄRKEÄÄ YMMÄRTÄÄ KUNNIAAN LIITTYVÄSTÄ VÄKIVALLASTA – TARKISTUSLISTA

Kunniaan liittyvä kontrollointi ja väkivalta ovat ihmisoikeusrikkomuksia, jotka useimmiten perustuvat syvään juurtuneeseen sukupuolten epätasa-arvoon ja tiukkaan binääriseen ja heteronormatiiviseen käsitykseen sukupuolirooleista ja seksuaalimoraalisista. Ne kohdistuvat kaikkiin sukupuoliin ja aiheuttavat vakavia vaikutuksia uhreille ja muille asiaan liittyville. Jotta voisimme auttaa kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevaa henkilöä, meidän on tiedostettava seuraavat seikat:

- ◆ (Mahdollisia) tekijöitä on yleensä useita
- ◆ Uhka voi tulla useista eri paikoista, mukaan lukien ulkomaat
- ◆ Tietystä ryhmässä tai kontekstissa tämänkaltaisen väkivalta on jollain tapaa julkisesti hyväksyttyä
- ◆ Uhka ei yleensä ole ohi, ja se voi jopa eskaloitua intervention ja ”päätekijän” mahdollisen syytteen joutumisen myötä
- ◆ Väkivallantekijä voi olla kumppani/puoliso, perheenjäsen, sukulainen tai uhrille tuntematon henkilö (joko jonkun toisen puolesta tai samaan ”ryhmään” kuulumisen takia – esimerkiksi henkilön kimppuun voidaan käydä julkisissa kulkuvälineissä tai kadulla, koska hänen huhutaan kuuluvan sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön)
- ◆ Asiaan liittyy useita henkilöitä, eikä aina ole selvää, kuka on uhri ja kuka tekijä (esimerkiksi alaikäistä veljeä voidaan painostaa seuraamaan tai kontrolloimaan sisartaan tai jopa käyttämään väkivaltaa tai tappamaan)
- ◆ Uhkailtu henkilö saattaa yrittää suojella ystäviään tai perhettään rangaistukselta tai negatiivisilta seurauksilta
- ◆ Väkivallan kohteena olevat henkilöt ovat usein nuoria cis-naisia tai LGBTQI+ -henkilöitä, mutta myös eri-ikäisiä cis-naisia ja cis-miehiä
- ◆ Väkivallan kohteena olevilla henkilöillä saattaa olla syvä sisäinen käsitys itsestään syyllisinä tai häpeällisinä, mikä hankaloittaa tunnistamista
- ◆ Huhuilla voi olla tärkeä rooli konfliktin tai väkivallan laukaisijoina
- ◆ Se voi esiintyä päällekkäin tai yhtä aikaa muiden sukupuolittuneen väkivallan muotojen tai haitallisten sukupolvelta toiselle periytyneiden käytäntöjen kanssa (katso sivu 16)
- ◆ Sitä saattaa esiintyä ryhmissä tai yhteisöissä, jotka ovat eri syistä keskimääräistä tiiviimpiä tai sulkeutuneempia
- ◆ Useat risteävät tekijät kasvattavat väkivallanteon riskiä, mukaan lukien sosioekonominen asema, aikaisempi uhriksi joutuminen, lievät rangaistukset (sukupuolittuneesta) väkivallasta jne. (katso sivu 19).

TAPAUSESIMERKKI

Lähisuhdeväkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan välisiä eroja

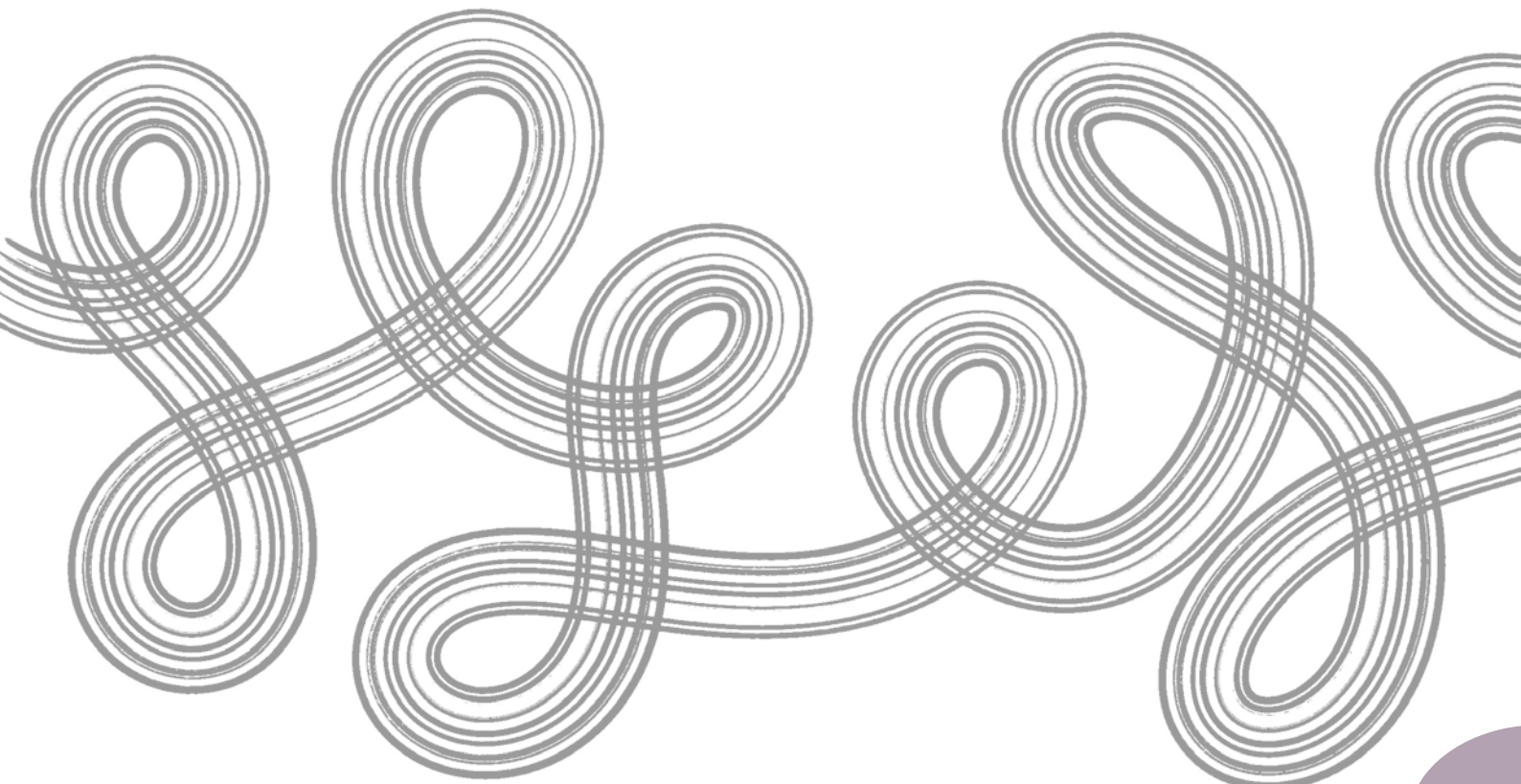
Tutkija Satu Lidmanin mukaan kunniaan liittyvä väkivalta voidaan erottaa sellaisesta lähisuhdeväkivallasta, joka on yleisempää Suomessa. Kunniaan liittyvällä väkivallalla on useammin monien henkilöiden hyväksyntä, tai esiintyy sosiaalista painetta käyttää väkivaltaa ratkaisuna tiettyyn tilanteeseen. Muissa lähisuhdeväkivallan muodoissa väkivallan sitä vastoin laukaisee yksilön kokemus häpeästä tai epäonnistumisesta.⁷¹ Kunniaan liittyvä väkivalta on julkisempaa, sillä sitä käytetään osoittamaan toisille, että tilanne/ongelma on ratkaistu. Tarkemmin sanottuna väkivalta on julkista tietyn piirin sisällä, mutta se salataan silti viranomaisilta tai laajemmalta yleisöltä.

Tapausesimerkki Suomesta

VIITTEET

- 12 Edwards & Haslett (2011)
13 Ronkainen (2017)
14 Korpela & Peräaho (2013)
15 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2015)
16 Ermers (2018)
17 Payton (2014)
18 Ronkainen, Suvi (2017)
19 Ronkainen, Suvi (2017)
20 Ronkainen, Suvi (2017)
21 Ronkainen (2017)
22 Ensi- ja turvakotien liitto (-)
23 Ensi- ja turvakotien liitto (-)
24 Holma (2018)
25 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2022)
26 Aapakallio (2020)
27 Ronkainen (2017)
28 Ronkainen (2017)
29 Jokinen (2017)
30 Jokinen (2017)
31 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2022)
32 UN Women (2015)
33 CEFMU and Sexuality Programs Working Group (2019)
34 CEFMU and Sexuality Programs Working Group (2019)
35 CEFMU and Sexuality Programs Working Group (2019)
36 Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto OHCHR (1)
37 Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahasto UNICEF (2022)
38 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (-)
39 Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto UNODC (-)
40 United Nations (-)
41 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (-)
42 World Health Organisation (2009)
43 Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen ryhmä UNSDG (2017)
44 Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE (2016)
45 Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto OHCHR (2)
46 Galtung (1990)
47 Krug, Etienne G. ym., toim. (2002)
48 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2015)
49 Luopajarvi (2004), OHCHR (2012)
50 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2010)
51 Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2015)
52 Aapakallio (2020)
53 Keskinen (2017)
54 Keskinen (2017)
55 Ermers (2018)
56 Payton (2014), Ermers (2018)
57 Ermers (2018)
58 Ermers (2018)
59 Ermers (2018)
60 Payton (2014), Ermers (2018)
61 Payton (2014)
62 Payton (2014)
63 Aapakallio (2020)
64 Payton (2014)
65 Payton (2014)
66 Ermers (2018)
67 Ermers (2018)
68 Payton (2014)
69 Payton (2014)
70 Payton (2014)
71 Lidman (2015)
-

3.

KUINKA TUNNISTAN KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN?

Lukuisat erilaiset tapaukset ja tilanteet voidaan luokitella tai tulkita kunniaan liittyviksi. Tässä luvussa pyritään auttamaan lukijaa tunnistamaan paremmin näitä tilanteita, arvioimaan riskejä ja puuttumaan tilanteeseen oikeasuhteisesti. Mitä aikaisemmin riskit tunnistetaan ja kohteena oleva perhe tai henkilö pääsee tuen piiriin, sitä todennäköisemmin ongelma voidaan ratkaista siten, ettei väkivaltaa koskaan tapahdu, se saadaan loppumaan tai se ei johda perheiden hajoamiseen.

On tärkeää muistaa, että kunniaan liittyviä ongelmia esiintyy eri konteksteissa eri maiden tai kaupunkien ollessa kyseessä. Erityyppisten interventioiden tehokkuus saattaa riippua muun muassa segregaaation ja sosiaalisen liikkuvuuden tasosta, alueen maahanmuuttohistoriasta, vähemmistöryhmien kokemasta rakenteellisesta rasismista ja syrjinnästä, luottamuksen puutteesta viranomaisia/valtiota kohtaan, maakohtaisista demografisista seikoista ja viranomaisten roolista.

VAROITUSMERKKEJÄ VÄKIVALLAN UHRIKSI JOUTUMISESTA

Erilaiset emotionaalisen ja sosiaalisen väkivallan muodot sekä painostus, uhkailu ja kontrollointi ovat yleisempiä kunniaan liittyvän väkivallan muotoja kuin fyysinen väkivalta. Usein niitä myös käytetään sen vuoksi, jotta vältettäisiin tarve (tekijän näkökulmasta) käyttää fyysistä väkivaltaa. Emotionaalista väkivaltaa on usein vaikeampi tunnistaa, sillä siitä ei jää fyysisiä jälkiä. Myös itse kohteena olevan henkilön voi olla vaikea tunnistaa emotionaalista väkivaltaa, jos esimerkiksi hänen elämässään on aina esiintynyt sellaista väkivaltaa ja hän on nähnyt sitä lapsena. Tunnistaminen on vaikeampaa, jos emotionaalista väkivaltaa ei tunnusteta yleisesti väkivallan muodoksi tai jos sen kohteena oleva henkilö on saanut vääriä tietoja omista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan.

Pitkällä aikavälillä toistuvasti uhriksi joutuminen voi murentaa henkilön itseluottamusta, itsetuntoa ja oman arvontunnetta sekä muuttaa hänen tapansa ajatella ja

käyttäytyä. Lisäksi se voi lisätä henkilön eristäytymistä ystävistään tai perheestään tai yleensäkin yhteiskunnasta, mikä saattaa hankaloittaa edelleen tilanteen ulkoista tai sisäistä tunnistamista. Emotionaalinen väkivalta saattaa tyypillisesti alkaa hyvin hienovaraisena ja se voi vaikuttaa merkityksettömältä, mikä hankaloittaa sen tunnistamista valtavasti.⁷²

Pelko ja vaikea stressi ovat väkivallan tärkeimpiä seurauksia. Jatkuvassa pelossa eläminen voi tuntua yhdeltä väkivallan pahimmista seurauksista.⁷³ Kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa väkivallan uhka voi olla erityisen pitkäkestoinen. Henkilö saattaa pelätä yhteisön kostoja tai rangaistusta. Oli uhka sitten todellinen tai osittain kuviteltu, se voi johtaa pelon kasvamiseen suhteettoman voimakkaaksi ja jopa lamaannuttavaksi. Tällaisissa tapauksissa yksi tarjotun tuen painopiste voi olla keinot hallita pelkoa tai elää sen kanssa.

Seuraavassa luettelemme⁷⁴ joitakin kunniaan liittyvän väkivallan ja lähisuhdeväkivallan vaikutuksia terveyteen ja käyttäytymiseen, jotka ovat merkkejä siitä, että jotain on vialla.

- ◆ Muutokset rutiineissa tai tavoissa, esimerkiksi äkilliset poissaolot töistä, koulusta, harrastuksista tai muualta ilman syytä, tai lisääntynyt sosiaalinen eristyminen.
- ◆ Muutokset käyttäytymisessä, esimerkiksi masentuneisuus, ahdistuneisuus, surullisuus, väsymys, estyneisyys, jäykkyys, pelokkuus, tuhoisa, aggressiivinen tai uhmakas käytös, syömishäiriö, päihteiden väärinkäyttö.
- ◆ Yleinen itseluottamuksen puute, huonon itsetunnon ja itsensä vähättelyn merkit
- ◆ Henkilö ei saa käydä eri paikoissa yksinään vaan hänen kumppaninsa tai perheenjäsenensä tulee mu-

kaan, esimerkiksi kyyditsee häntä aina autolla tai hakee hänet koulusta tai töistä.

- ◆ Kouluympäristössä nuori henkilö ei tule enää kouluun tai ilmaisee huolta tulevasta perhelomasta.
- ◆ Merkkejä pelosta tai jonkin mahdollisesti traumatisoivan asian läpikäymisestä voivat olla kiihtyneisyys, paniikinomaisuus, pelokkuus ulkotiloissa, turta/jääntynyt ilme tai heikentynyt tunteiden hallintakyky.
- ◆ Hälyttäviä merkkejä ovat myös itsemurha-ajatukset tai toive kuolla, itsemurhayritys, fyysisen väkivallan merkit tai niiden peittelemisyrietykset, tai huomattavat muutokset käyttäytymisessä kumppanin tai perheenjäsenen saapuessa paikalle.
- ◆ Kunniaan liittyvät rikokset saattavat vaikuttaa onnettomuuksilta tai ne voidaan laittaa näyttämään itsemurhalta, katoamiselta tai niitä voidaan pitää murhina (ilman kunniamotiivia). Tällaisen raportoinnin seurauksena kunniaan liittyvät rikokset jäävät pilloon.⁷⁵

KUNNIAAN LIITTYVÄT KONFLIKTIT – MAHDOLLINEN VAROITUSMERKKI

On tärkeää ymmärtää ja tunnistaa kunniaan liittyviä konflikteja, koska ne voivat merkitä eskaloitumisen riskiä. Kiistanalaisiin asioihin liittyvät asenteet esimerkiksi tiukoista sukupuolirooleista tai tyttöjen ja poikien epätasa-arvoisesta kohtelusta voivat olla kunniaan liittyvää väkivaltaa ja muita sukupuolittuneen väkivallan muotoja mahdollistavia tekijöitä. Useimmat konfliktit pystytään kuitenkin ratkaisemaan väkivallattomasti vuoropuhelun, neuvottelun tai kompromissin avulla.

Konflikti merkitsee tässä ongelmaa, jännitettä tai ristiiriitaa kahden tai useamman henkilön välillä. Konfliktit kuuluvat normaalina osana sosiaaliseen kanssakäymiseen. Jos konflikteja ei ratkaista, ne voivat eskaloitua ja kärjistyä hallitsemattomiksi. Kunniaan liittyvien konfliktien kontekstissa eskaloituminen voi tarkoittaa erityyppistä kontrollointia, väkivaltaa, hylkäämistä, välirikkoa tai perheen hajoamista, kuten tässä kappaleessa kuvataan. Eskaloituminen ei ole ennalta määrättyä, ja useimmat konfliktit eivät koskaan johda väkivaltaan. Väkivalta ei ole vuorovaikutteista, kuten konfliktit. Vaikka väkivalta esiintyisi konfliktitilanteessa, se on yksisuuntaista.⁷⁶

Perheissä esiintyvät konfliktit voivat saada alkunsa esimerkiksi vanhempien ja lasten eriävistä mielipiteistä liittyen pukeutumiseen, harrastuksiin, tuleviin opintoihin ja uriin, seurusteluun tai kenen kanssa vietetään aikaa (yleisimmin perheissä konflikteja aiheuttavat aiheet). Tilanne voidaan tunnistaa kunniaan liittyväksi konfliktiksi, jos siihen liittyy käsityksiä kunniaista tai maineesta. Näissä tapauksissa esiintyy usein painostusta ja juoruilua muiden ihmisten taholta tai niiden pelkoa. Konfliktit ja kontrollointi kohdistuvat usein suhteettomassa määrin perheen tyttöihin, esimerkiksi tyttäret saattavat elää paljon rajoitetumpaa elämää kuin perheen pojat. Kuten tässä käsikirjassa on aikaisemmin kuvattu, suku-

puolten epätasa-arvo ja sukupuolirooleja koskevat arvot synnyttävät kunniaan liittyviä konflikteja. Niiden lisäksi muita tekijöitä ovat esimerkiksi perheeltä puuttuvat kommunikointikeinot tai vuoropuhumisen kulttuuri, tarve suojella ja asettaa rajoja, nuorten ja vanhempien erilaisten todellisuuksien yhteentörmäykset, joiden vaikutus voi moninkertaistua perheissä, joihin vaikuttavat maahanmuuttokokemukset. Vanhemmat saattavat pelätä lastensa tulevaisuuden ja hyvinvoinnin puolesta ja yrittää rajoittaa lapsiaan suojellakseen näitä, tai heillä voi olla ollut omia unelmia ja suunnitelmia, jotka he ovat toivoneet lastensa saavuttavan.

Ammattilaisten on tärkeää pystyä tunnistamaan kunniaan liittyvät konfliktit, koska ne voivat olla varoitusmerkkejä eskaloitumisesta. On kuitenkin yhtä tärkeää muistaa, että kaikissa perheissä esiintyy konflikteja. Ammattilaisten on siksi harjoitettava itsereflektiota välttääkseen mahdolliset ylireagoinnit konflikteihin. Niitä voi tapahtua etenkin silloin, jos konflikti koskee asioita, joita me ammattilaiset emme pidä samastuttavina tai ymmärrettävinä. Myöhemmin tässä luvussa luettelemme kysymyksiä, jotka auttavat tunnistamaan kunniaan liittyviä konflikteja ja arvioimaan väkivallan riskiä.

On keskeisen tärkeää ottaa huomioon tukea tarvitsevan henkilön ikä. Alaikäisiin kohdistuu aina jonkinlaista kontrollointia rajojen asettamisen muodossa, mutta on tärkeää tunnistaa, milloin tästä koituu vakavaa haittaa tai uhkaa alaikäisten hyvinvoinnille. Toisaalta aikuisten kesken esiintyy aina jonkinlaisia valtaneuvotteluja. Siksi on tärkeää havaita, onko jokaisella jokin rooli tässä neuvottelussa, ja tunnistaa ihmisten väliset erilaiset roolit ja mahdollinen vallan epätasapaino. Yhdellä osapuolella saattaa olla huomattavasti vähemmän neuvotteluvoimaa ja mahdollisuuksia kuin toisella.

TAPAUSESIMERKKI

Kunniaan liittyvän konfliktin eskaloituminen perheessä

Perhe on muuttanut toiseen maahan, ja lapset aloittavat koulun uudessa kotimaassaan. Perheen 16-vuotias tytär käy mielellään koulua ja saa helposti uusia ystäviä. Hän solmii läheisen ystävyuden erityisesti kahden luokkatoverinsa kanssa. Kumpikin näistä on tytön uudesta kotimaasta kotoisin, vaikka toisella heistä onkin juuria myös eräässä toisessa kulttuurissa. Heidän kanssaan on mukavaa olla, koska tyttö oppii paljon uusia asioita ja voi kysellä ja keskustella ystäviensä kanssa turvallisesti uusista kokemuksistaan ja tunteistaan. Toinen ystävistä ymmärtää myös, millaista on elää arkipäivää ja kasvaa useiden eri kulttuurien vaikutuspiirissä.

Tyttö innostuu viettämään vapaa-aikaansa uusien ystäviensä ja näiden ystävien kanssa erilaisissa paikoissa, ei vain kodin ja koulun lähellä. Tytön perhe huolestuu, kun he kuulevat monista heille tuntemattomista uusista ihmisistä ja paikoista tytön kertoessa päivästänsä. Tytön innostus ja energisyys saavat heidät miettelemään jotain, mitä he pitävät typeränä ja joka johtaisi tytön maineen menetykseen. Jos tytön maine kolhiintuu, se merkitsee häpeää koko perheelle, sillä se tarkoittaisi heidän epäonnistumistaan uudessa kotimaassaan ja vaarantaisi tytön mahdollisuudet hyvään elämään tulevaisuudessa.

Vanhemmat kieltävät tyttöä viettämästä enää aikaa uusien ystäviensä kanssa ja vaativat, että hän tulee kotiin suoraan koulusta. Tytön mielestä kuitenkin hänen uudet ystävänsä ovat hyviä ja kunnollisia, ja hän saa paljon iloa viettäessään aikaa näiden kanssa. Muutamana päivänä tyttö karkaa kotoa tapaamaan ystäviään tai valehtelee koulupäivän kestävän pidempään, jotta hän voi viettää muutaman tunnin kaupungilla koulun jälkeen. Tämän kapinan suitsemiseksi tytön vanhemmat käskevät tytön veljeä saattamaan tytön kouluun ja kotiin koulusta ja vahtimaan, ettei tämä tapaa ystäviään. Tämä saa kuitenkin tytön surulliseksi ja masentuneeksi. Hän syyttää vanhempiaan pahasta olostaan ja uhkaa karata kotoa.

Vanhemmat ovat huolissaan työstä ja koko tilanteesta ja tuntevat olonsa avuttomaksi. He eivät uskalla kertoa tilanteesta muille sukulaisilleen. Lopulta tytön isä kertoo asiasta sisarelleen, joka asuu yhä heidän vanhassa kotimaassaan, ja he keksivät ratkaisun. Kesällä tyttö lähetetään vanhaan kotimaahansa asumaan täntinsä kanssa. Ehkä tyttö sitten rauhoittuu, ja kiista kotona päättyy. Mutta tyttö ei ole tyytyväinen asiaan.

Tapausesimerkki Suomesta

TAPAUSESIMERKKI

Rajojen asettamista vai haitallista kontrollointia?

Suomalaisen peruskoulun opettaja saa kuulla, että yksi hänen oppilaistaan, 13-vuotias tyttö, ei saa viettää aikaa ystäviensä kanssa iltaisin. Hän huolestuu ja alkaa miettiä, kontrolloivatko ja rajoittavatko tytön vanhemmat tämän elämää muillakin tavoin. Hänen kokemuksensa mukaan on normaalia ja tärkeää, että lapset saavat viettää aikaa ystäviensä kanssa ja kehittää sosiaalisia taitojaan, muodostaa omaa identiteettiään, solmia ystävyys-suhteita ja tuntea kuuluvansa johonkin.

Kun herää tällainen huoli, suositellaan seuraavaa:

- ◆ Juttele tytön kanssa ja kysy, kuinka hän itse kokee kotitilanteensa, tunteeko hän olevansa turvassa, mikä on hänen sisartensa ja/tai veljiensä tilanne ja kuinka heitä kohdellaan
- ◆ Jos huoli jatkuu yhä, selvitä kysymällä sensitiivisesti, onko tytön perheessä ollut väkivaltaa, tyttöjen sukelinten silpomista tai pakkoavioliittoja
- ◆ Selvitä, onko havaittavissa muita varoitusmerkkejä tai mahdollisia laukaisevia tekijöitä (katso sivu 21)
- ◆ Haasta omat ennakkoluulosi – ylireagoitko tai alireagoitko, koska oppilas tulee eri taustasta kuin sinä

Tässä tapauksessa vanhemmat saattavat rajoittaa tyttärensä liikkumista monista eri syistä: ehkä he uskovat, että on tytölle sopimatonta käytöstä mennä ulos ilman miespuolista perheenjäsentä, ehkä he ovat huolis-

saan siitä, että muut sanoisivat sen olevat sopimatonta TAI, koska heidän omassa nuoruudessaan tytön oli sopimatonta liikkua ulkona myöhään, he ovat ehkä huolissaan tytön turvallisuudesta, jos tämä tekee niin. Samalla kuitenkin useimmat vanhemmat rajoittaisivat useimmissa tapauksissa itsekkin lapsensa liikkumista jossain määrin riippuen lapsen iästä, asuinpaikastaan (ja sen koetusta turvallisuudesta), siitä, missä määrin he luottavat lapseensa ja mikä on heidän käsityksensä normaalista/hyvältä vanhemmuudesta.

Tapausesimerkki Suomesta

VÄKIVALLAN ERI MUOTOJEN TUNNISTAMINEN

Kuten konflikteilla, myös läheisissä ihmissuhteissa esiintyvällä väkivallalla on tapana eskaloitua ja muuttua ajan mittaan vakavammaksi, ellei siihen puututa. Esimerkkejä tyyppillisistä kunniaan liittyvän kontrolloinnin ja väkivallan muodoista ovat⁷⁷:

Rajoitetuksi joutuminen: ei saa olla harrastuksia, ei saa tavata ystäviä, perheenjäsenet tarkastavat puhelimen, ei saa pukeutua omiin vaatteisiin, joku (esim. Veli) saattaa kouluun.

TAPAUSESIMERKKI

Esimerkki kunniaan liittyvästä rajoittamisesta ja kontrolloinnista

Carol on 16-vuotias tyttö, joka asuu pienessä merenrantakaupungissa. Hänellä on paljon ystäviä ja suuri perhe, joka on asunut samassa kaupungissa useiden sukupolvien ajan. Carol käy mielellään ulkona joka päivä ja joskus illallakin, erityisesti viikonloppuisin. Carolilla on kaksi vanhempaa veljeä ja pikkusisko, joka on vain 5-vuotias. Yleensä hänen vanhempansa antavat hänen päättää omista asioistaan vapaasti, vaikka he joissakin asioissa saattavatkin vaikuttaa joustamattomilta.

Philip-setä kutsui koko perheen maaseudulle viettämään yhteistä joulua. Jouluaattona Carol ja hänen serkkunsa päättivät lähteä aperitiiville ennen päivällistä. Ennen autoon nousemista Carolin serkku Luisa katsoo häntä ja sanoo:

- ”Eivätkö nuo housut ole sinusta liian tiukat, veljesi Lorenzo ei varmaankaan pidä siitä?”

Carol vastasi: ”Niin ovat, mutta en ymmärrä, miksi se vaivaa häntä niin paljon. Minä en sekaannu hänen asioihinsa enkä määrää, miten hänen pitää pukeutua.”

- ”Mutta minä luulen, että se johtuu siitä, että olet hänen siskonsa ja hän ei halua, että kukaan käyttää sinua hyväkseen.”

He nousevat autoon ja liittyvät toisten seuraan sataman Sandro's-baarissa. Kun Carol tilaa cokista, hän tuntee jonkun vetävän hiuksistaan ja tarttuvan häntä käsivarresta kuiskaten:

”Nyt sinä menet kotiin ja otat nuo housut pois.”

Se oli hänen veljensä Lorenzo, joka oli juuri saapunut baariin vanhempiensa kanssa. Carol menee heti äitinsä luo ja kertoo tälle, mitä Lorenzo on juuri tehnyt kaikkien nähden, ja äiti vastaa:

”Sinun kannattaisi totella veljeäsi, ennen kuin isäsi näkee sinut.”

Juuri samalla hetkellä hänen isänsä tulee ja käskee hänen mennä autoon. He saapuivat kotiin, ja Carolin isä sanoi Carolille, että tätä ei enää päästettäisi ulos koko loman aikana. Carol ei tiennyt mitä tehdä. Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun hänen vanhempansa rankaisivat häntä siitä, että hän pukeutui oman mielensä mukaan, mutta tällä kertaa hänen isänsä otti hänen puhelimensa pois koska ei halunnut Carolin olevan yhteydessä ystäviin, koska isän mielestä Carol sai näiltä huonoja vaikutteita. Ensimmäisenä koulupäivänä joululoman jälkeen Carolin ystävät tulivat hänen luokseen huolestuneina:

”Emme ole kuulleet sinusta mitään sitten joulunalusviikon.”

Carolia hävetti ensin, mutta sitten hän ei enää voinut hillitä vihaansa ja alkoi puhua siitä, kuinka hänen isänsä ja veljensä kontrolloivat häntä ja kielsivät häntä pukeutumasta tai meikkaamasta tietyllä tavalla.

Kuinka hän ei saanut käydä juhliissa ilman veljeään, koska muuten ”ihmiset ajattelisivat hänestä pahaa”, sanoivat vanhemmat.

Carolyn ystävät eivät tieneet, mitä sanoa hänelle, joten he päättivät kertoa historian opettajalle, joka oli aina sanonut heille, että hänelle voi puhua, jos on ongelmia. Kuultuaan Carolyn kertomat asiat opettaja päätti tavata vanhemmat ja puhua heidän kanssaan.

Tapausesimerkki Italiasta

Pelottelu ja uhkailu: uhkaillaan karkottamisella, pelotellaan uhkailemalla raiskata, pelotellaan perheen hylkäämisellä, vedotaan tunteisiin ylipäätään, uhkaillaan vanhemmuuden kieltämisellä / lasten menettämisellä.

Kaltoinkohtelu: vanhempien lisäksi tai yhdessä näiden kanssa uhrin veljet rajoittavat tämän elämää ja puuttuvat siihen, muut sukulaiset tai anoppi puuttuvat uhrin elämään, uhrilta viedään oikeus päättää omista asioistaan tai liikkua vapaasti.

Väkivalta: emotionaalinen, taloudellinen, fyysinen väkivalta, pakkoavioliitto, sukuelinten silpominen, ”itsemurhaan” pakottaminen.

Kunniaan liittyvässä väkivallassa, kuten lähisuhdeväkivallassakin, varsinainen väkivallan ”menetelmä” voi olla mitä tahansa. Emotionaaliseen ja sosiaaliseen väkivaltaan voi kuulua alistamista, nöyryyttämistä, nimitelyä, aggressiivista käytöstä ja omaisuuden rikkomista, sosiaalista eristämistä sekä kontrolloinnin ja rajoittamisen eri muotoja, kuten edellä on kuvattu, fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla uhkailua, hyljeksintää (käyttyään niin kuin toinen olisi näkymätön), pakottamista tai syyllistämistä seksiin vastoin tahtoa.

Pahimmillaan kunniaan liittyvä konflikti voi johtaa murhaan. Siinä tapauksessa murha on usein julkinen uhrin perheelle tai yhteisön jäsenille, mutta se saataan salata maan viranomaisilta (esim. ruumista ei koskaan löydy tai perhe väittää uhrin lähteneen).

TAPAUSESIMERKKI

Pakkoavioliitto

Nuori mies on hermostunut. Hänen on määrä mennä naimisiin kahden kuukauden päästä. Hän on tavannut tulevan vaimonsa vain muutaman kerran. Hän tietää, että he ovat sukua toisilleen ja että avioliitosta on sovittu jo kauan aikaa sitten. Hän ei tiedä yksityiskohtia, mutta sillä on jotain tekemistä sen kanssa, että hänen isänsä oli vaikeuksissa ja isän sukulainen pelasti tilanteen jotenkin. Siitä johtuen oli sovittu, että vanhimpana poikana hän menisi jonain päivänä naimisiin isän sukulaisen vanhimman tyttären kanssa. Mies on jo 23-vuotias ja hän tietää, että hänen serkkunsa on vain 15-vuotias. Se tuntuu oudolta, ja nuori mies epäilee, että tyttö ei välttämättä haluaisi mennä naimisiin hänen kanssaan. Isä haluaa poikansa ottavan ohjat perheen ruokakaupan pyörittämisestä, koska isä on sairas eikä jaksakaan enää työskennellä. Hän on kertonut isälleen monta kertaa, että haluaisi opiskella liiketaloutta kaupungissa, mutta isä kieltäytyy. Isä ja äiti ovat sitä mieltä, että hänen on aika asettua aloilleen, alkaa johtaa yritystä ja perustaa perhe. Pojan ja hänen perheensä on määrä huolehtia isästä ja äidistä tulevaisuudessa. Hän tavallaan ymmärtää asian, mutta hänestä tuntuu, että hän tosiaan haluaisi itselleen täysin erilaisen elämän. Hän ei halua mennä naimisiin, hänen morsiamensa ei halua mennä naimisiin ja hän haluaisi muuttaa omaan kotiin ja opiskella, olla itsenäinen ja ehkä jopa matkustella. Isästä tuntuu, että asiasta on mahdotonta keskustella, koska siitä sovittiin kauan aikaa sitten ja hän on sille sukulaiselleen elämänsä velkaa. Tästä on mahdotonta perääntyä.

Nuori mies yrittää etsiä ulospääsyä tilanteesta. Entä jos hän vain lähtisi ja jättäisi kaiken taakseen?

Tapausesimerkki Suomesta

VARHAINEN TUNNISTAMINEN: KYSYMYKSIÄ, JOTKA AUTTAVAT TUNNISTAMAAN KUNNIAAN LIITTYVÄN KONFLIKTIN JA MAHDOLLISEN VÄKIVALLAN RISKIN

Asiakkaan tilanteen ja väkivallan riskin ymmärtämiseksi on suositeltavaa kysellä sensitiivisesti asiakkaan yleisestä elämäntilanteesta, esimerkiksi mitä hänelle kuuluu; millainen suhde hänellä on perheeseensä; millaisia ajatuksia hänellä on tulevaisuudesta ja onko hänellä mitään huolia tai pelkoja. Lisäksi seuraavilla kysymyksillä voidaan kartoittaa, onko havaittavissa merkkejä kunniaan liittyvistä konflikteista tai jännitteistä perheessä:

- ◆ Tuntuuko sinusta siltä, että sinun omat ajatuksesi tai toiveesi ovat erilaisia kuin mitä vanhempasi odottavat sinulta?
- ◆ Pelottaako sinua, että perheesi rankaisee sinua, tai tunnetko olosi rajoitetuksi tai painostetuksi?
- ◆ Onko sinulle sanottu, että olet pilannut perheesi maineen?
- ◆ Suunnitteleeko perheesi yhtäkkiä vievänsä sinut ulkomaille?
- ◆ Ovatko he sanoneet järjestävänsä sinulle avioliiton tai uhanneet sinua sillä?
- ◆ Pelottaako sinua, että perheesi ei hyväksy kumppaniasi?
- ◆ Pelottaako sinua, että perheesi tai kumppanisi ei hyväksy sitä, että haluat avioeron?
- ◆ Tuntuuko sinusta, että perheesi on hylkäämässä sinut, tai että joudut salaamaan osan identiteetistäsi tai sen, kuka olet?
- ◆ Pelottaako sinua, mitä perheesi tekee sinulle, jos he saavat selville, että olet homoseksuaali?
- ◆ Pohditko sukupuoli-identiteettiäsi tai onko sukupuolesi eri kuin se, mitä ihmiset ympärilläsi olettavat? Onko tämä aihe tabu sinun sosiaalisessa ympäristössäsi?

TAPAUSESIMERKKI

Kaksoiselämää

Tämä tapaus kertoo kolmesta nuoresta henkilöstä (A miespuolinen, B naispuolinen, C muunsukupuolinen), jotka ovat ystäviä ja jotka ovat käyneet samaa koulua monta vuotta. Yksi heistä (A) on miespuolinen, toinen (B) naispuolinen ja kolmas (C) muunsukupuolinen, mikä tarkoittaa, ettei hänen sukupuoli-identiteettinsä vastaa yhteiskunnan sukupuolinormeja. Kaikki nämä nuoret ovat yli 18-vuotiaita ja asuvat kotona.

Näillä nuorilla on muutama yhteinen asia elämiinsä liittyen:

Ensimmäisestä (A) tuntuu siltä, että hänellä ei ole yksityisyyttä elämässään eikä huoneessaan äitinsä takia. Äiti käyttää häntä jatkuvasti, tulee sisään hänen huoneeseensa koputtamatta ovea, yrittää salakuunnella hänen puhelinkeskusteluaan ja yrittää myös avata hänen kännykkäänsä lukeakseen hänen viestinsä. Hänestä tuntuu siltä, kuin äiti olisi aina hänen luonaan ja vahtimassa häntä, sekaantumassa hänen ystävävalintoihinsa ja siihen, keiden kanssa hän viettää vapaa-aikaansa. Hän sanoo, että hänen äitinsä haluaa aina hänen olevan paras kaikista. Äiti valitsi jopa koulun, johon hän lähtee opiskelemaan lukion jälkeen, jotta voisi olla ylpeä hänestä.

(B) Tyttö, josta tuntuu, ettei hän voi valita, mitä vaatteita voi pitää. Hänen isoveljensä kommentoivat aina, että hänen tyyliinsä ei ole siveellinen, eivätkä päästä häntä lähtemään ulos, ennen kuin hän vaihtaa yllensä heidän hyväksymänsä vaatteet.

(C) Tämä henkilö on tuntenut itsensä erilaiseksi syntymästään lähtien. Hänen sukupuolensa rekisteröitiin hänen syntyessään, ja se ei sovi yhteen hänen tunteidensa ja minuutensa kanssa. Hänen perheensä painostaa häntä käyttäytymään, pelaamaan, puhumaan ja kävelemään tavalla, joka sopii yhteen hänen syntymätodistukseensa rekisteröidyn sukupuolen kanssa.

Kotoa tulevien paineiden takia kaikki nämä nuoret aikuiset tuntevat tarvetta elää kaksoiselämää: yhtä perheen edessä, jotta he voivat täyttää perheen odotukset. Heidän kotielämänsä on rajoittunut siihen, että he ovat yksin omassa huoneessaan, välttelevät perhetapaamisia ja -juhlia ja pysyttelevät hiljaa, kun perhe huomauttelee heidän käytöksestään.

Toisaalta kun he menevät kouluun tai ovat ystäviensä kanssa, he voivat olla omia itsejään. Ollakseen omia itsejään he piilottelevat asioita omilta perheiltään ja esimerkiksi vaihtavat vaatteita lähdettyään kotoa. Kukaan heistä ei ymmärrä, miksi heidän vanhempansa käyttäytyvät niin kuin käyttäytyvät, heillä ei ole siihen selitystä, mutta heistä alkaa tuntua siltä, että heidän vanhempansa eivät rakasta heitä ehdoitta vaan ehdollisesti.

Tapausesimerkki Suomesta

Asianosaiselle ja jopa ammattilaiselle voi olla vaikeaa puhua tai kysyä väkivallasta. Väkivaltaan liittyvien epäsuorien kysymysten tekeminen voi tuntua vähemmän tunkeilevalta, koska tällöin asianosaisen ei tarvitse vastata suoraan itseään koskeviin kysymyksiin. Seuraavassa luettelossa on esitetty tutkijoiden Vetere & Cooper⁷⁸ tutkimuksen ja käytännön kokemuksen pohjalta kehitettäviä kysymyksiä.

- ◆ ”Tuntuuko sinusta turvallisemmalta, jos puhun kansasi kahden?”
- ◆ ”Luuletko, että kumppanisi/puolisosi on joskus lyönyt aikaisempaa puolisoaan tai rakastajaansa?”
- ◆ ”Oletko koskaan soittanut poliisille tai harkinnut sitä, koska sinusta tuntui, että riita oli kärjistyessä hallitsemattomaksi?”

- ◆ ”Kohtelee ko kumppanisi/puolisosi vanhempiaan kovakouraisesti?”
- ◆ ”Tuntuuko sinusta siltä, että voit vapaasti kutsua kotiin perhettäsi tai ystäviäsi?”
- ◆ ”Onko kumppanisi/puolisosi mustasukkainen jokaisesta liikkeestäsi?”
- ◆ ”Tuleeko kumppanistasi/puolisostasi kovakourainen tai väkivaltainen, kun hän juo alkoholia?”
- ◆ ”Pelottaako lapsiasi, kun kumppanisi/puolisosi on vihainen?”
- ◆ ”Onko kumppanisi/puolisosi koskaan satuttanut tai tappanut lemmikkieläintä?”

RISKINHALLINTA – TURVALLISUUSTILANTEEN ARVIOIMINEN

Paras keino riskitason arviointiin on perustaa arvio sille, millaisena tukea tarvitseva henkilö itse näkee turvallisuustilanteensa. Jos hän pelkää, se on aina otettava tosissaan. On myös otettava huomioon, että viranomaisille puhuminen (jos se tulee ilmi) saattaa kasvattaa väkivallanteen riskiä, sillä sitä voidaan joissakin tapauksissa pitää loukkauksena perhettä kohtaan. Varmista, että et aiheuta haittaa omilla teoillasi ja että suojat asiakkaan henkilöllisyyttä ja yksityisyyttä. Rakenna luottamusta olemalla läpinäkyvä siinä, miten käytät asiakkaan antamia tietoja.

Väkivallan kohteena oleva henkilö on oman tilanteensa ja perheessään vallitsevan dynamiikan paras asian tuntija. Kun käyt vuoropuhelua hänen kanssaan, koeta saada selville

- ◆ Ketkä ovat mahdolliset väkivallantekijät – uhkaileeko joku häntä kasvokkain tai lähettämällä uhkauksia? Ketkä ovat tekijöiden läheisiä, jotka ovat kenties tekijöiden vallan tai vaikutuksen alaisia tai liittoutuneina näiden kanssa? Millaisia uhkia heidän taholtaan voi odottaa? Missä mahdolliset väkivallantekijät asuvat (samassa taloudessa, kaupungissa, maassa, eri maassa jne.)?
- ◆ Millaisia rooleja muilla perheenjäsenillä on? Hyväksyvätkö he väkivallan sanattomasti tai kannattavatko sitä, vai onko olemassa joku, joka voisi tukea asiakasta, jos jotain tapahtuu?
- ◆ Keihin asiakas luottaa?
- ◆ Millainen on perheen historia: tietääkö kohteena oleva henkilö, onko perheessä ollut aikaisemmin väkivaltaa? Millaista väkivaltaa? Liittyikö väkivallanteke sellaiseen narratiiviin, jossa puhuttiin kunnian suojelemisesta tai palauttamisesta?

Mitä asioita on otettava huomioon arvioitaessa riskejä

Kuten edellisessä luvussa on kuvattu, kunniaan liittyvän väkivallan uhan kohteena olevien uhrien perheet yrittävät usein salata muilta, että jotain ”moraalitonta” on tapahtunut, koska he pelkäävät häpeää tai maineen menetystä. Vaikka tämä voikin tarkoittaa kunniaan liittyvän väkivallan riskiä perheen ollessa huolissaan ”kunniastaan”, se voi myös tarkoittaa sitä, että perhe ei halua syyllistyä väkivaltaan, vaan salaa mieluummin tapahtuman muilta.⁷⁹

Kuten edellisessä luvussa on kuvattu, ”moraalittoman” teon synnyttämä reaktio voi olla joko lievä tai vakava yksittäisestä tapauksesta riippuen: reaktion vakavuutta ei voida ennustaa tapahtuneen perusteella.

Uhriin kohdistuva väkivallan riski voi olla pitkäkestoinen, vaikka joku tekijöistä saisikin rikustuomion. Uhka voi jatkua muiden perheenjäsenten taholta, ja joissakin tapauksissa uhri voi joutua vaihtamaan henkilöllisyyttä ja muuttamaan pois ollakseen turvassa. Jos tällaisia ohjelmia on saatavilla, ne tulisi esittää asiakkaalle yhtenä vaihtoehtona riskin ollessa suuri.

On myös olemassa se mahdollisuus, että naiseen kohdistuu uhka hänen omien lastensa taholta. Jos esimerkiksi huhutaan, että nainen on joutunut seksuaalisen väkivallan kohteeksi jonkun yhteisön jäsenen taholta, naisen poika voi tuntea painetta suojella perheen mainetta. Tai avioerotilanteessa lapset tai osa lapsista voivat vastustaa avioeroa.

On tärkeää ottaa huomioon mahdollisen uhrin ikä, koska se vaikuttaa siihen, kuinka hyvin hän osaa arvioida omaa tilannettaan. Vanhemman ja lapsen välisen siteen johdosta lapsi tai nuori ei välttämättä pysty uskomaan, että hänen vanhempansa voisivat oikeasti vaikkapa pakottaa heidät avioliittoon uhkailusta huolimatta.

VIITTEET

72 Ensi- ja turvakotien liitto (-)
73 Ensi- ja turvakotien liitto (-)
74 Perustuu italialaisen
Shannara Cooperativa
Socialen, jordanialaisen Arab

Women Media Centerin ja
suomalaisen Loisto Settlementin
ruohonjuuritason työhön
75 Perustuu jordanialaisen
Arab Women Media Centerin

ruohonjuuritason työhön
76 Edwards & Haslett (2011)
77 Aapakallio (2020)
78 Cooper & Vetere (2005)
79 Payton (2014)

4.

KUINKA PUUTUN KUNNIAAN LIITTYVÄÄN VÄKIVALTAAN TURVALLISESTI?

TUNNISTAMINEN JA ETEENPÄIN LÄHETTÄMINEN PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Jotta kunniaan liittyvän väkivallan uhan kohteena olevien henkilöiden saaminen avun piiriin olisi mahdollista ja realistista, on otettava huomioon, millaisia tukipalveluita on olemassa ja kuinka ihmiset pääsevät niiden piiriin. Jos asiakkaamme on vaarassa joutua uhriksi, tiedämmekö, kenen kanssa voimme tehdä yhteistyötä tai minne voimme lähettää asiakkaamme saamaan erikoistunutta apua? Tai, jos olemme erikoistuneen avun tarjoajia, tietävätkö muut ammattilaiset meistä ja luottavatko he palveluihimme riittävästi lähettääkseen asiakkaansa meille?

Tunnistamisen ja eteenpäin lähettämisen kannalta tärkeitä toimijoita palveluverkostossa:

- ◆ Turvakodit
- ◆ Sosiaalityöntekijät
- ◆ Koulujen opettajat, psykologit, kuraattorit ja terveydenhoitajat
- ◆ Terveydenhoitohenkilökunta
- ◆ Lastensuojelu
- ◆ Nuorisotyöntekijät
- ◆ Sosiaalialan kansalaisjärjestöt
- ◆ Poliisi

Alasta ja palvelusta riippuen on suositeltavaa ottaa huomioon seuraavat seikat, jotta voidaan varmistaa, että tarjottu palvelu on saatavilla ja turvallinen:

- ◆ Kuinka väkivallan kohteena oleva henkilö voi saada tietää palvelusta?
- ◆ Onko palveluun liittyvää tietoa saatavilla sellaisessa muodossa, että erilaiset ryhmät voivat ymmärtää sitä – esimerkiksi kieltä osaamattomat tai heikosti lukevat ihmiset?

- ◆ Onko tietoa saatavilla eri kielillä? Jaetaanko sitä sellaisilla kanavilla, joita nuoret käyttävät?
- ◆ Tietävätkö muut ammattilaiset tästä palvelusta? Lähettävätkö muut ammattilaiset asiakkaita tähän palveluun vai johonkin muuhun tähän ilmiöön erikoistuneiden ammattilaisten ylläpitämään palveluun?
- ◆ Onko ihmisten turvallista hakeutua tähän palveluun?
- ◆ Onko palvelulla salainen osoite? Mitä varotoimia on käytössä sen varmistamiseksi, ettei väkivallan uhan kohteena olevia henkilöitä seurata heidän tullessaan toimistolle tai etteivät heidän uhkaajansa saa paikkaa selville?
- ◆ Onko tapaamispaikka asiakkaille kodikkaan oloinen ja mukava?
- ◆ Onko siellä riittävästi yksityisyyttä? Kuinka voidaan estää tilanteet, joissa asiakkaat kohtaavat toisensa odotushuoneessa (koska he saattavat pelätä kenen tahansa yhteisönsä kuuluvan kohtaamista, vaikka nämä henkilöt olisivat samankaltaisen kontrollonin tai väkivallan uhreja)?
- ◆ Kuinka voidaan varmistaa se, että jos tavataan myös väkivallan tekijöitä, nämä tapaamiset hoidetaan eri paikassa?
- ◆ Onko saatavilla sekä nais- että miespuolista henkilökuntaa siltä varalta, että asiakas asioi mieluummin tietyn sukupuolen kanssa?
- ◆ Millä kielellä palvelusta tiedotetaan? Onko asiakkaalle selvää, kuinka ja missä määrin työntekijä pystyy auttamaan häntä ja mikä tämän rooli on? Onko asiakkaan osallistumiselle asetettu mitään ehtoja, ja kuinka ne ilmaistaan hänelle?
- ◆ Onko olemassa mitään seikkoja, jotka voivat estää asiakasta luottamasta työntekijöihin (esimerkiksi viranomaisten, erityisesti poliisin pelko)?

HYVÄ TIETÄÄ:

Sukupuolittuneen väkivallan kohteena oleville henkilöille tarkoitetut tukipalvelut Italiassa

Italiassa apua tarvitsevan henkilön on mahdollista saada suojelua eri tahoilta ja eri reittejä. Ensinnäkin on kansallinen puhelinnumero väkivallan ja vainoamisen uhreille: 1522. Se on julkinen ilmaisnumero, joka toimii 24 tuntia vuorokaudessa vuoden jokaisena päivänä. Operaattorit puhuvat italiaa, englantia, ranskaa, espanjaa ja arabiaa. Sekä iOS- että Android-laitteille on kehitetty myös 1522-sovellus. Se on maksuton ja sen kautta on saatavilla myös chat-keskustelulinja, jos käyttäjä ei pysty soittamaan. Fyysisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi tai psykologisen väkivallan uhriksi joutuneet tai lasten kanssa pakenevat voivat soittaa hätänumeroon 112. Tämä on käyttökelpoinen tapa vakavissa tapauksissa. Lisäksi poliisi on kehittänyt oman ”YouPol APP” -sovelluksen, jonka kautta voi ilmoittaa kiusaamisesta ja huumeiden myynnistä ja johon on sisällytetty myös sukupuolittuneet väkivallanteot.

Erityisesti välitöntä sairaanhoitoa tarvittaessa sairaaloiden päivystysosastoilla on työntekijöitä, joiden tehtävä on tukea väkivallan uhreja. Lisäksi sairaaloissa on erityinen osasto, joka on tarkoitettu vakavia vammoja kärsineille väkivallan uhreille. On olemassa myös ensiapupiste nimeltä UOMI (Unità Operativa Materno Infantile). Näitä paikallisia terveysasemia on Italian jokaisessa kaupungissa samassa verkostossa väkivallan vastaisten keskusten (CAV) kanssa, joissa on mahdollista saada keskustelua, psykologista tukea ja oikeusapua. Italiassa on myös salaisia turvakoteja lähisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneille naisille, joille nämä voivat muuttaa lastensa kanssa. Niissä heille tarjotaan fyysisen hoivan lisäksi myös turvallinen paikka asua. Erikoistuneet työntekijät auttavat siellä naisia rakentamaan uudelleen itsenäisyyttään.⁸⁰

HYVÄ TIETÄÄ:

Kunniaan liittyvän väkivallan kohteena oleville henkilöille tarkoitetut tukipalvelut Jordaniassa

Viranomaiset ja muut tärkeimmät kunniaan liittyvän väkivallan uhreja tukevat toimijat, kuten perhesuojelun ja nuorisoasioiden ministeriö, Jordanian kansallinen naisasioiden komissio, kansallinen perheasioiden neuvosto sekä kansallinen ihmisoikeuksien keskus, tarjoavat suojelua väkivallan uhan alla oleville naisille.

Jordaniassa naiseen kohdistuvan väkivallan uhreille on alettu tarjota turvakoteja vasta hiljattain. Virallisen tunnustuksen saaneita turvakoteja on kolme, ja ne tarjoavat turvamajoitusta väkivallan uhreille. Kuitenkin tämän arvioinnin aikaisista haastatteluista kävi ilmi, että muutkin organisaatiot – vaikka niillä ei ole varsinaista turvakotia – käyttävät saatavilla olevia resursseja tarjotakseen turvamajoitusta väkivallan uhreille. Mizan, SIGI ja Family Awareness and Counselling Centre tarjoavat näitä palveluja joko vuokraamalla kalustettuja asuntoja tai majoittamalla uhreja omissa taloissaan.⁸¹

Jordaniassa on useita organisaatioita, joiden aktiviteetteihin liittyy lähisuhdeväkivallan, mukaan lukien kunniaan liittyvä väkivalta, ehkäisy- ja interventiotyö. Esimerkkejä tällaisista kansalaisjärjestöistä ovat: Noor Al Hussein Foundation, Institute for Family Health (IFH).

Perheiden terveyden laitos (Institute for Family Health, IFH) toimii kansallisena ja alueellisena mallina kokonaisvaltaisesta ja progressiivisesta terveydenhoidosta, joka hoitaa kaikkien jordaniaalaisten ja Jordaniassa olevien pakolaisten fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia.

Jordan River -säätiö (JRF), Queen Rania Family and Child Center. JRF:n yhteisökeskukset, Queen Rania Family and Child Center (QRFC) ja Aqabassa sijaitseva Queen Rania Al Abdullah Community Empowerment Center (QRCEC), tarjoavat useita taideterapiaa, urheiluun, maanviljelykseen ja opetusviihteeseen painottuneita lasten, nuorten, naisten ja vanhempien ohjelmia yhteistyössä paikallisten yhteisöjen ja laitosten kanssa.

On tärkeää huomata, että tietyt aiheet – kuten LGBTQ+ -henkilöiden tilanne – ovat tabu Jordaniassa. Silti on olemassa organisaatioita, jotka tarjoavat tukea kaikille sitä tarvitseville, vaikka ne eivät voikaan mainostaa sitä julkisesti.

HYVÄ TIETÄÄ:

Kunniaan liittyvän väkivallan kohteena oleville henkilöille tarkoitetut tukipalvelut Suomessa

Jos tarvitset viranomaisen apua, voit ottaa yhteyttä

- ◆ Häättilanteessa soita 112
- ◆ Kunnan sosiaalitoimistoon, sairaalan päivystykseen tai lastensuojeluun
- ◆ Alueen/kunnan turvakotiin

Jos tarvitset kunniaan liittyvään väkivaltaan erikoistunutta tukea tai neuvontaa, ota yhteys

- ◆ Poliisin ennalta estävän työn yksikköihin
- ◆ Loisto Settlementin Sopu-työhön pääkaupunkiseudulla
- ◆ Settlementti Auralan Sopu-työhön Turun seudulla
- ◆ Settlementti Tampereen Didar-työhön Tampereen seudulla
- ◆ Monika-Naiset liitto ry:n Kriisikeskus Monikaan pääkaupunkiseudulla
- ◆ Irakin naisten yhdistys INY ry:hyn

Neuvoja ja tukea rikosten uhreille

- ◆ Rikosuhripäivystys RIKU

On monia muitakin organisaatioita, jotka tiedottavat aktiivisesti ja ajavat kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisyä asiaa, kuten Ihmisoikeusliitto. Katso Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen luettelo tästä.

Ota turvallisuus huomioon

Kun otat ensimmäistä kertaa yhteyttä asiakkaaseen, on tärkeää muistaa, että joku saattaa kuunnella hänen puhelujaan tai lukea hänen viestejään. Ellet ole varma, että yhteydenotto on turvallinen, ole sensitiivinen ja puhu palveluista ja soiton syistä neutraalein termein. Voit kysyä esimerkiksi, onko tämä hyvä aika puhua vai haluaako asiakas esimerkiksi sinun ottavan uudelleen yhteyttä toiste. Voit myös kysyä, onko asiakas tällä hetkellä yksin: se antaa hänelle mahdollisuuden kyllä tai ei -vastaukseen. Jos joku toinen – esimerkiksi asiakkaan puoliso – vastaa puheluun, voit oman harkintakykysi ja tapauksesta tietämäsi mukaan vastata vaikkapa, että soitit väärään numeroon tai että yritit tavoitella asiakasta terveyteen liittyvissä asioissa.

Konteksteissa, joissa etätyöstä ja etäasiakastapaamisista on tullut arkipäivää, on tärkeää huomata, että edellä mainituista syistä useimmissa tapauksissa on vaikeaa tai jopa vaarallista pitää tukitapaamisia etänä. Asiakkailta ei välttämättä ole kotonaan samanlaista yksityisyyttä puhua huolenaiheistaan. Lisäksi tarvittavan teknologian saatus tai käyttö voi olla hankalaa joillekin asiakkaille.

PARHAAT KÄYTÄNTEET

Turvallisuuden varmistaminen Yhteistyöllä

Jos tapaamisen järjestäminen on arkaluonteista tai vaarantaa asiakkaan turvallisuuden, on erittäin suositeltavaa tehdä yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa. Jos perhe esimerkiksi kontrolloi nuoren henkilön puhelinliikennettä ja liikkumista, tapaaminen voidaan ehkä järjestää asiakkaan koululla yhteistyössä opettajan kanssa. Tällaisessa tapauksessa tapaamisen aikatauluun liittyvä viestintä vastuutyöntekijän kanssa, oli tämä sitten kansalaisjärjestöstä tai sosiaalityöntekijä, on myös järjestettävä opettajan kautta.

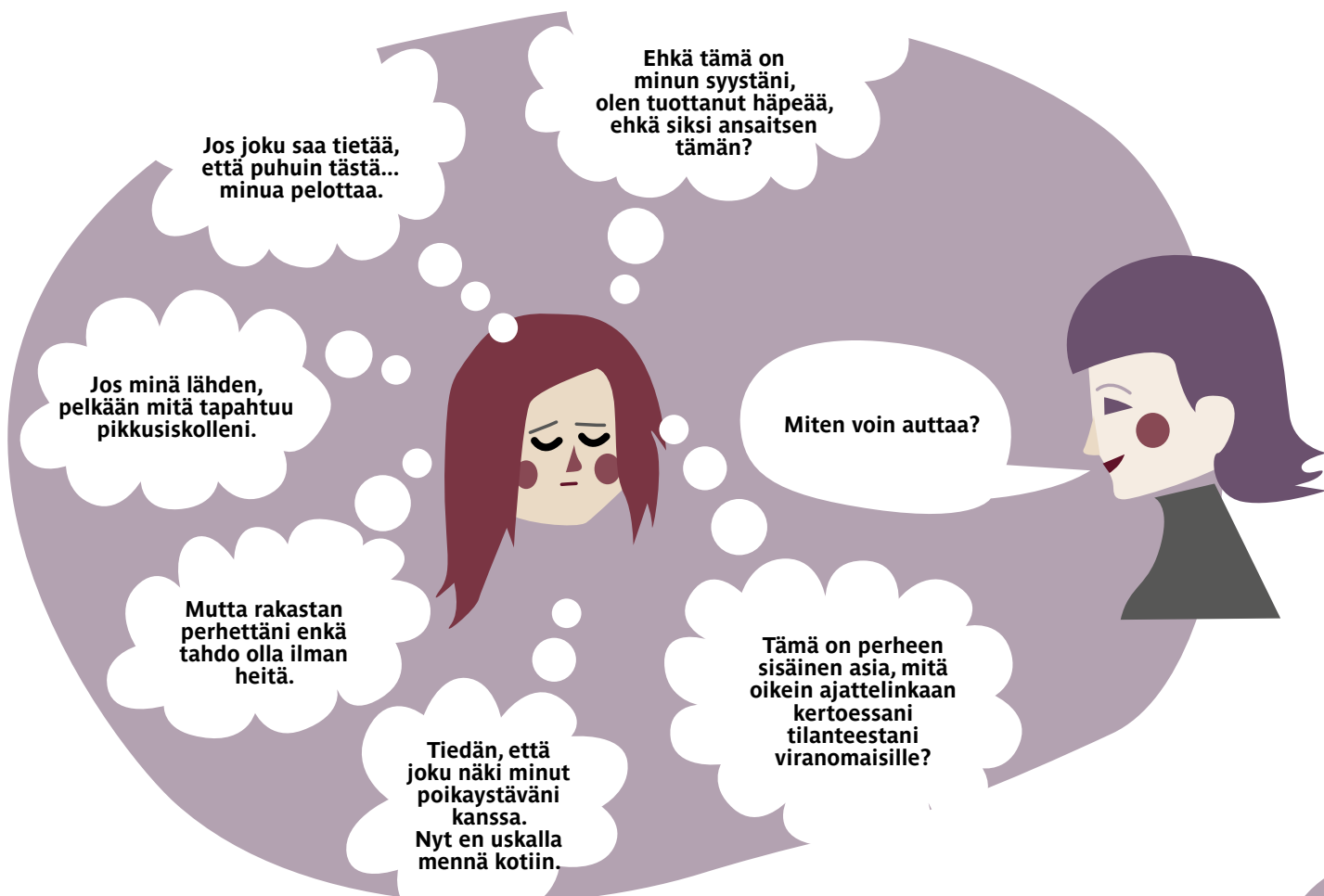

ENSIMMÄISET TAPAAMISET: KRIISSÄ TUKEMINEN JA LUOTTAMUKSEN ANSAITSEMINEN

Ensimmäisissä tapaamisissa on hyvä olla tietoinen siitä, että voi vaatia paljon aikaa ja luottamuksen rakentamista, ennen kuin asiakas tuntee olonsa riittävän rentoutuneeksi puhuakseen väkivallasta tai jostakin hänelle tapahtuneesta asiasta. Väkivallan pelko tai väkivallan kohteeksi joutuminen aiheuttaa aina vakavan kriisitilanteen ihmisen elämässä. Tilannetta läpikäytävänä on tärkeää turvautua sivujen 35–36 kysymyksiin eikä kysyä suoraan, onko asiakas joutunut väkivallan kohteeksi.

On tärkeää huomata, että työntekijän tapaaminen ja tälle puhuminen voi tuntua asiakkaasta pelottavalta tai ristiriitaiselta. Tämä voi johtua joistakin tai kaikista seuraavista syistä:

- ◆ Asiakas ei välttämättä ymmärrä kunnolla ammattilaisen roolia.
- ◆ Asiakas on ehkä kasvatettu ajattelemaan, että perheen sisäiset ongelmat ovat hyvin yksityisiä, tai hän saattaa ajatella aiemmin kokemansa perusteella, että ammattilainen ei kuitenkaan ymmärrä häntä tai hänen perheensä ajatusmaailmaa ja tapaa toimia.
- ◆ Asiakas saattaa olla kovan painostuksen ja uhkailun kohteena.
- ◆ Asiakkaalla voi olla ristiriitaisia tunteita tilanteestaan.
- ◆ Asiakas saattaa tuntea syyllisyyttä siitä, että on pettänyt perheensä puhumalla viranomaisille.
- ◆ Asiakas saattaa yrittää suojella jotakuta vaikenemalla.
- ◆ Asiakkaasta voi tuntua siltä, että häntä olisi mahdollista auttaa.
- ◆ Asiakas saattaa haluta kapinoida tukahduttavilta tunteista sääntöjä vastaan, mutta samalla kuitenkin hyväksyä ne ja luovuttaa.
- ◆ Asiakas saattaa pelätä menettävänsä perheensä ja mahdollisesti ainoan tuntemansa sosiaalisen verkoston, jos pyrkii pääsemään pois tilanteesta.
- ◆ Asiakas ei välttämättä pysty edes kuvittelemaan, millaista hänen elämänsä olisi erilaisen perhedynamiikan vallitessa tai jos hänellä olisi enemmän vapautta ilmaista omaa identiteettiään.
- ◆ Asiakas on ehkä sisäistänyt vahvasti, että se mitä hän on tehnyt tai – kuka hän on – on pahaa tai häpeällistä, mikä saattaa estää häntä pyytämästä apua; tai avun pyytämisen ja turvallisempaan elämään pääsyn jälkeenkin hänellä voi olla yhä voimakkaita itsehäpeän tunteita.
- ◆ Asiakkaan tunteet saattavat vaihdella kaikkien näiden ja muidenkin ajatusten välillä.

Meidän kokemuksemme mukaan ensimmäisissä tapaamisissa työntekijän roolin tulisi olla sellainen, että asiakkaan annetaan kertoa koko tarinansa omassa tahdissaan. Työntekijän roolina voi olla kysyä kysymyksiä, jotka auttavat asiakasta selittämään tilannettaan ja jotka rohkaisevat tätä jatkamaan kertomustaan antamalla heille ymmärretyksi tulemisen kokemuksen. Missään nimessä ei pidä ehdottaa sellaisia ratkaisuja, jotka ehkä tuntuvat yksinkertaisilta, mutta eivät sitä ole – usein asiakkaalla on valittavanaan pelkästään huonoja tai vaikeita vaihtoehtoja. Ihannetapauksessa asiakkaan tukemista tulisi jatkaa riippumatta siitä, mitä tämä päättää tehdä, ja tuen tulisi olla helposti saatavilla tapaamisaikojen ja paikkojen suhteen. Olisi tärkeä olla joustava, jos asiakas joutuu perumaan tai muuttamaan tapaamisen ajan-kohtaa. Tapaamisiin osallistumisen kynnyksen tulisi olla mahdollisimman matala, pitäen mielessä sen, että väkivallan uhan alla eläminen tai väkivallan kohteeksi joutuminen heikentää uhrin hyvinvointia, hallinnan tunnetta ja hänen kykyään pysyä arkirutiinien tai tehtävien tasalla.⁸² Yleisellä tasolla toipuminen ja voimavarojen palautuminen on sitä hitaampaa, mitä pitkäkestoisempaa väkivalta on ollut.

PARHAAT KÄYTÄNTEET

Pitkäaikaistuki

Meidän kokemuksemme mukaan vaikuttavinta tukea on ehdoton ja pitkäkestoinen tuki. Päätös lähteä väkivaltaisesta kotitilanteesta voi kestää vuosia. Asiakkaalle voi olla ratkaisevan tärkeää, että hänellä on paikka, johon ottaa yhteyttä pitkäkestoisesti samalla, kun hän miettii päätöstään. Jos asiakas jää väkivaltaiseen kotitilanteeseen, hän tarvitsee erityisen paljon tukea ja turvallisuussuunnitelman. Jos pystyt tarjoamaan pitkäkestoista tukea, korosta sitä asiakkaalle, jolloin hän voi saada siitä toivoa ja se voi lisätä luottamusta.

HYVÄ TIETÄÄ:

Yhteyden luominen asiakkaaseen

- ◆ Anna aikaa
- ◆ Kuuntele empaattisesti ja aktiivisesti
- ◆ Osoita kunnioitusta, tunnusta asiakkaan asiantuntijuus omasta tilanteestaan
- ◆ Suorien neuvojen sijaan auta asiakasta arvioimaan itse omaa tilannettaan tarjoamalla ajatuksia tai näkökulmia tai kuvittelemalla yhdessä eri skenaarioita tai tapahtumaketjuja
- ◆ Luo turvallinen ilmapiiri: anna esimerkiksi selkeät ohjeet vastaanoton löytämiseen, varmista tilan yksityisyys, kiinnitä huomiota omaan kehonkieleesi ja fyysisen olemiseesi huoneessa – vältä antamasta autoritääristä vaikutelmaa, istu samoin kuin asiakas
- ◆ Ole läpinäkyvä roolisi suhteen
- ◆ Selitä turva- ja luottamuksellisuustoimet
- ◆ Tee se, mitä olet luvannut, ja ole luotettava
- ◆ Toteuta seuranta

HYVÄ TIETÄÄ:

Kriisi- ja traumatietoisuus

Väkivallan tai sen uhan alla elämisen kokemukset aiheuttavat aina kriisin ihmiselle ja ovat mahdollisesti traumatisoivia. On tärkeää työskennellä traumasensitiivisesti, mikä tarkoittaa sitä, että tunnetaan traumatisoitumisen prosessi, osataan tunnistaa trauman oireet ja tiedostetaan työntekijöihin kohdistuva sijaistraumatisoitumisen riski. Tämä tarkoittaa myös sitä, että traumaan liittyvä tieto viedään käytännön työn tasolle esimerkiksi välttämällä keskusteluja tai tilanteita, jotka voivat traumatisoida asiakasta uudelleen, ja tukemalla asiakasta pääsemään halutessaan psykologisen ammattiavun piiriin. Uudelleentraumatisoitumisen laukaisemisen riski on erityisesti läsnä silloin, kun asiakkaalta kysellään siitä, mitä hänelle on tapahtunut. Siksi on suositeltavaa, että asiakkaalta ei kysellä tapahtuneen yksityiskohtia, ellei hän itse halua niistä kertoa. On tärkeää kunnioittaa asiakkaan rajoja ja kysyä häneltä, miltä hänestä tuntuu ja pystyykö hän jatkamaan kertomista. Yritä välttää sellaisia

Voit lukea lisää sijaistraumasta sivulta 60.

tilanteita, joissa asiakas joutuu kertomaan tapahtuneesta yksityiskohtaisesti yhä uudelleen ja uudelleen. Asiakkaan luvalla voit esimerkiksi tehdä muistiinpanoja tapahtumista ja selostaa sen asiakkaan puolesta muille asianosaisille ammattilaisille.⁸³

Psykoedukaatio tarkoittaa prosessia, jossa aiheeseen koulutetut mielenterveyden tai muun alan ammattilaiset jakavat ihmisille tietoa näiden sairaudesta, sen hoidosta ja/tai oireiden lievittämisestä. Psykoedukaatio voi olla tärkeä työkalu erityisesti asiakkaille, jotka eivät tiedä, miten stressaavat tai mahdollisesti traumatisoivat tapahtumat voivat vaikuttaa heihin tai että erilaiset ruumiilliset tai henkiset oireet tai kivut voivat olla normaali reaktio tapahtuneeseen. Psykoedukaation avulla asiakas voi esimerkiksi saada tietoa siitä, miksi ja miten paniikkikohtaukset tapahtuvat, mikä niiden mekanismi on ja mitä hän itse voi tehdä niiden hallitsemiseksi.

SUOJELU – TURVALLISUUDEN SUUNNITTELEMINEN

Ensimmäisessä tapaamisessa tavoitteena tulisi olla asiakkaan välittömän turvallisuustilanteen arviointi (katso sivu 36). Vaikka tilanteen koko kuvan ymmärtäminen voi vaatia useamman tapaamisen, joskus vaaditaan välittömiä toimia asiakkaan turvallisuuden varmistamiseksi. Tässä kappaleessa esitämme esimerkkejä toimista, joita on käytetty vaarassa olevien väkivaltaa kokeneiden henkilöiden auttamiseen. Nämä toimet ovat kontekstiriippuvaisia, ja viranomaisten, kuten sosiaalityöntekijöiden, lastensuojelun tai poliisin roolit voivat vaihdella.

Mitä varhaisemmassa vaiheessa väkivallan uhka havaitaan, sitä enemmän voimme tukea asiakasta ja hänen perhettään ratkaisemaan konflikteja väkivallattomasti

tai estämään väkivaltaa eskaloitumasta. Tähän prosessiin voi kuulua asiakkaan kanssa tehtävä turvallisuus-suunnitelma, keskustelua tilanteesta ja siihen liittyvästä dynamiikasta perheen kanssa ja esimerkiksi asteittaisista valmistautumista vaikeista, konflikteja aiheuttavista aiheista puhumiseen mahdollisimman turvallisesti. Tähän prosessiin voi kuulua – jos se on turvallista ja asiakas haluaa sitä – vuoropuhelua muiden perheenjäsenten kanssa. Tällainen työskentelytapa vaatii työntekijältä paljon sensitiivisyyttä. Perheen kanssa työskentely on mielekästä vain silloin, jos kaikilla osapuolilla on aito motivaatio parantaa tilannetta, mistä tulemme puhumaan lisää sivulla 53. Jos mahdollinen uhri on alaikäinen, nämä prosessit tulee käynnistää yhteistyössä lastensuojelun tai muun vastuullisen viranomaisen kanssa.

TAPAUSESIMERKKI

Vuoropuhelun ja reflektion käyttö konfliktien eskaloitumisen ehkäisyssä

Melanie, nuori parikymppinen nainen, kasvoi eri maassa kuin vanhempansa, minkä vuoksi hän on myös elänyt hyvin erilaista elämää. Melanielle kotoa opitut arvot ovat silti hyvin tärkeitä, ja hän kunnioittaa monia perheen perinteistä. Perheen uskonto on myös hänen uskontonsa ja tärkeä osa hänen elämäänsä. Konflikti syntyy vasta, kun perhe ei halua Melanien valitsevan itse puolisoaan. Tästä syystä Melanie hakee apua ja tulee Sopu-työhön keskustelemaan siitä, mitä hän voi tehdä tässä tilanteessa.

Melanie sanoo todella kunnioittavansa monia niistä asioista, joita hänen perheensä kunnioittaa, mutta tässä nimenomaisessa asiassa hän ei ehkä halua tehdä niin. Hän miettii, onko hänelle tärkeämpää kunnioittaa vanhempiaan. Hänen äitinsä on aina sanonut hänelle, että on vanhempien tehtävä valita puoliso. Lisäksi Melanien vanhemmat eivät itsekään saaneet valita puolisoitaan aikoinaan. Melanien äiti ei halua keskustella asiasta enempää, mikä surettaa Melanieta. Hän haluaisi tietää, miltä avioituminen tuntui hänen äidistään, mutta äiti ei halua puhua asiasta, ja Melanie sanoo, että hänen on vaikea puhua tunteistaan kenellekään. Melanien sisaret ovat myös avioituneet vanhempien valitsemien puolisoitten kanssa ja painostavat sisartaan tekemään samoin.

Tuemme Melanieta keskustelemalla yhdessä heidän perinteistään ja siitä, mitä kaikkea hyvää hän on saanut perheeltään. Puhumme myös siitä, mitä hän pelkää, jos päättää tehdä jotain eri tavoin kuin vanhempansa: Mitä sitten tapahtuisi? Miten se vaikuttaisi hänen elämäänsä?

Korostamme Melanielle, että on mahdollista rakastaa ja vihata vanhempiaan yhtä aikaa, tunteet voivat olla ristiriitaisia ja näitä tunteita voidaan sanoittaa ja käsitellä. Puhumme siitä, kuinka tärkeää on löytää oma äänensä, vaikka muidenkin äänet ovat tärkeitä. Keskustelumme jälkeen Melaniella on rohkeutta pohtia omia vaihtoehtojaan eri näkökulmista, ja hän tulee siihen tulokseen, että haluaa yhä yrittää puhua vanhemmilleen ja kertoa heille, mitä haluaa tehdä elämällään.

Tämä esimerkki kiinnittää huomion siihen, että käsitykset, käytännöt ja perinteet voivat olla yllirajaisia ja periytyä sukupolvelta toiselle, mutta silti niitä voidaan kyseenalaistaa. Ylisukupolvisuus ilmenee opittuina toimintatapoina: ihmiset ovat tottuneet ratkaisemaan haastavia tilanteita tietyllä tapaa, mukaan lukien väkivalloin. Ihmiset saattavat sanoa tai tuntea, etteivät he voi ”toimia itseään vastaan”. Arvot ja tietynlainen keskustelukulttuuri periytyvät, minkä johdosta myös väkivallan muodot jatkuvat.

Voi olla hyödyllistä reflektoida omaa lapsuuden ympäristöään ja perhettään ja mitä sieltä haluaa säilyttää, ja toisaalta mitä ei halua siirtää eteenpäin esimerkiksi omille lapsilleen.

Diasporassa eläminen tuo myös muita valtioita ja kansoja eri puolilta maailmaa osaksi yhteisön elämää ja arvoja, jossa nuori henkilö kasvaa. Yllirajaisuuden kautta keskusteluun voi tulla mukaan eri ääniä, vaikka ne eivät ole fyysisesti läsnä tai kuuluvat jo edesmenneille henkilöille: esivanhempien merkitys voi olla suuri. Tällöin nuori henkilö voi pohtia, mistä löytää tunne eheydestä tai omasta äänestä?

Tapausesimerkki Suomesta, Soppu-työstä

Turvallisuussuunnitelma

Kun uhan alla tai väkivallan kohteena oleva henkilö aikoo jatkaa kotona asumista, on tärkeää tehdä suunnitelma siitä, millaista tukea hän tarvitsee ja millaista jatkoseurantaa tilanne vaatii. Lisäksi on tärkeää tehdä turvallisuussuunnitelma sen varalta, että tilanne yhtäkkiä pahenee. Tavoitteena on, että vaarassa oleva henkilö tietää, mitä tehdä tilanteessa, jossa hän pelkää väkivaltaa tai hänet pakotetaan esimerkiksi matkustamaan ulkomaille avioliittoa varten. Turvallisuussuunnitelmaan voi kuulua:

- ◆ Mistä soittaa apua (kansallinen hätänumero, mahdolliset hätälinjoille yhdistävät sovellukset, tietty työntekijä, jolle voi soittaa)
- ◆ Minne mennä apua saadakseen (lähin turvakoti väkivallan uhreille, lähin poliisiasema tai sairaala)
- ◆ Keihin ystäviin tai perheenjäseniin voi luottaa ja ketkä voivat auttaa kriisitilanteessa
- ◆ Henkilöllisyyspapereiden kantaminen aina mukana tai niiden pitäminen turvallisessa paikassa
- ◆ Mukana pidettävä paperinpala, jossa on puhelinnumero jollekin tutulle ja luotetulle henkilölle siltä varalta, että on pakko lähteä nopeasti kotoa ilman puhelinta
- ◆ Pakattu pieni matkalaukku, joka on valmiina siltä varalta, että on pakko lähteä nopeasti kotoa
- ◆ Mielikuvasuunnitelma siitä, minne kotona voi mennä piiloon tai turvaan lukitun oven taakse tarpeen vaatiessa⁸⁴
- ◆ Kaikkien itseä vastaan tehtyjen uhkauksien dokumentointi (esimerkiksi kuvakaappaukset chat-keskusteluista tai puheluiden nauhoittaminen, jos mahdollista), koska niitä voi käyttää todisteena mahdollisissa tulevilla rikostutkinnoissa

HYVÄ TIETÄÄ:

Luottamus ja turvallisuus

Voi olla hyvä muistuttaa asiakasta olemaan varovainen sen suhteen, kehen hän luottaa esimerkiksi kertomalla menemisistään tai osoitettaan. Asiakkaan ja hänen puolisonsa perheet tai ystävät saattavat olla sidoksissa toisiinsa avioliiton kautta, jolloin asiakkaan ystävä voikin muuttaa lojaalisuuden kohdettaan, jos esimerkiksi joutuu oman puolisonsa painostamaksi. Samalla usein asiakkaan on hyvin vaikeaa luottaa kehenkään, minkä kanssa hän joutuu painiskelemaan hyvin kauan tilanteen vakautumisen jälkeenkin.

HYVÄ TIETÄÄ:

Tietoisuus digitaalisesta väkivallasta ja sosiaaliseen mediaan liittyvistä riskeistä

Digitaalinen väkivalta tarkoittaa teknologian käyttöä toisen henkilön seuraamiseen, häirintään, kiristämiseen, vainoamiseen tai kontrolloimiseen. Kun väkivalta on kunniaan liittyvää, digitaalinen väkivalta voi olla yksi keino tai työkalu uhrin kontrolloimiseen tai uhkailuun. Tiedämme esimerkiksi tapauksia, joissa teknologiaa on käytetty dokumentoimaan ja jakamaan uhrin liikkeitä ja menemisiä yli valtioiden rajojen. On myös surullisen yleistä, että ihmisiä kontrolloidaan uhkailemalla julkaista intiimejä tai arkaluontoisia kuvia heistä. Kunniaan liittyvissä konteksteissa tällainen teko voi aiheuttaa äärimmäisen vakavaa uhkaa henkilön turvallisuudelle.

Siksi kunniaan liittyvän kontrolloinnin kohteena olevia henkilöitä tuettaessa on hyvä olla tietoinen digitaalisen väkivallan riskeistä ja varmistaa, että asiakas on niistä tietoinen ja osaa varoa. Voi olla hyvä kertoa asiakkaalle, että tämän tulisi käyttää älypuhelinia ja sosiaalista mediaa varoen, koska hänen liikkeensä tai sijaintinsa voidaan saada selville niiden avulla.

Yksi hyvä lähde, johon voi viitata liittyen digitaalisen väkivallan riskin ja vaikutusten vähentämiseen, on seuraava Disobey Outreach -kansalaisjärjestön opas⁸⁵ : https://varjosta.fi/wp-content/uploads/2020/05/What_to_Do_If_Your_Ex_Is_Stalking_You_With_Technology.pdf

TAPAUSESIMERKKI

Digitaalinen väkivalta johti nuoren tytön kuolemaan

Tapausesimerkki kertoo työstä, jonka henkilökohtaisia sosiaalisiin verkostoihin ladattuja kuvia joku käytti hyväkseen hänen torjuttuaan tämän lähestymisyriitykset. Tekijä pyrki kostamaan tytölle ja nolamaan tämän manipuloimalla tytön kuvia tämän maineen pilaamiseksi. Tekijä muokkasi tytön kuvia ja julkaisi ne tämän sosiaalisessa verkostossa, mikä pilasi tytön maineen ja loukkasi perheen kunniaa tavalla, jota tyttö ei voinut kestää. Tyttö ei hakenut psykologista, sosiaalista tai oikeusapua miltään palveluntarjoajalta vaan teki itsemurhan.

Tapausesimerkki Jordaniasta

Suojaustoimet

Jos väkivallan riski on suuri, tarvitaan hyvin suunniteltua ja nopeaa interventiota. Moniammatillinen yhteistyö on tarpeen, ja niin kutsuttuja mini-interventioita tulee välttää. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnitellun intervention on toimittava heti, koska interventio voi provosoida ja eskaloida väkivaltaa entisestään.⁸⁶ Tämä vaatii mukana olevilta osapuolilta tehokasta kommunikointia. On tärkeää, että apuverkoston eri ammattilaiset pystyvät tunnistamaan kunniaan liittyvän väkival-

lan, reagoimaan siihen ja ottamaan yhteyttä uhan alla olevaan henkilöön kriittisen aikaikkunan sisällä, ennen kuin voi olla liian myöhäistä. Lisäksi ensiluottamuksen rakentamisen kannalta on ratkaisevaa, millä tavoin ammattilaiset ottavat henkilöön yhteyttä – kynnys pyytää apua voi olla hyvin korkea, ja viranomaisen näkökulmasta voi olla olemassa vain yksi mahdollisuus luoda yhteys asiakkaaseen.⁸⁷ Tässäkin on ratkaisevaa, että henkilön tilanne tunnustetaan, siitä kysellään ja varmistetaan jatkoseurannan toteutuminen.

Seuraavassa on lueteltu viranomaisten toimia, joilla asiakasta voidaan tukea maakontekstista riippuen:

- ◆ Turvakodissa vietetyt jaksot
- ◆ Tukea uuden asunnon löytämiseen eri alueelta tai kaupungista
- ◆ Henkilötietojen, kuten nimen ja osoitteen salaaminen kaikissa julkisissa rekistereissä
- ◆ Henkilöllisyyden vaihtaminen (nimi ja sosiaaliturvatunnus)
- ◆ Ihmiskaupan uhreille tarkoitettut erityiset suojaustoimet

PARHAAT KÄYTÄNTEET

Kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevien LGBTQI+-henkilöiden tukeminen

- ◆ Hanki tietoa ja koulutusta niistä ongelmista ja loukkauksista, joita oman maasi kontekstissa kohdistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin.
- ◆ Jos havaitset, että asiakkaasi saattaa kuulua LGBTQI+ -yhteisöön, järjestä tapaaminen kasvokkain hänen kanssaan ilman perheenjäseniä.
- ◆ Käytä tarpeen vaatiessa ammattimaisia ja luotettavia tulkkeja, mieluiten puhelimen välityksellä ja asiakkaan henkilöllisyyttä paljastamatta – älä koskaan käytä muita perheenjäseniä tulkkeina.
- ◆ Älä painosta tai kannusta asiakasta tulemaan ulos kaapista – anna heidän tehdä se omissa aikataulussaan ja tahdissaan ja omalla tavallaan. Asiakas saattaa olla julkisesti seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva joidenkin ryhmien edessä ja joissakin tilanteissa, mutta toisissa taas ei. Se on täysin hyväksyttävää ja asiakkaan oma päätös.
- ◆ Älä myöskään kannusta asiakasta olemaan tulematta ulos kaapista uskonnollisista tai kulttuurisista syistä, vaan pyri antamaan hänelle turvallinen ympäristö, jossa hän voi itse pohtia näitä kysymyksiä.
- ◆ Väkivallan yhteydessä ota selvää turvallisista turvakotivaihtoehdoista ja varmista, että turvakoti on saatavilla miehille tai transsukupuolisille henkilöille. Asiakas saattaa olettaa, että turvakotia ei ole tarkoitettu häntä varten.
- ◆ Jos asiakas, erityisesti nuori asiakas, aikoo muuttaa yksin suureen kaupunkiin voidakseen elää vapaammin tai turvallisemmin, varmista, että ohjaat hänet sopivien tukipalveluiden piiriin uudessa kaupungissa.

- ◆ Lastensuojelupalvelut ja huoltajuustoimet
- ◆ Maksuton oikeusapu
- ◆ Tukihenkilö, joka avustaa rikosprosessissa
- ◆ Poliisin konsultoiminen matalalla kynnyksellä (koska monet pelkäävät poliisia tai tietojensa vuotamista, nimettömät konsultaatiot turvallisuustilanteeseen liittyen ja mahdollisten toimintavaihtoehtojen kartoitus voivat madaltaa avun pyytämisen kynnyksiä)
- ◆ Väkivallan lopettamisen tukiohjelmat tekijöille
- ◆ Lähestymiskiellon hakeminen

Koska asiakkaiden tilanteet ovat monimutkaisia, on olettava tietoinen siitä, miten monimuotoisia sivuvaikutuksia eri toimilla voi olla. Tämä tarkoittaa sitä, että erilaiset skenaariot on analysoitava huolellisesti yhdessä asiakkaan kanssa ja mahdollisesti muiden kollegojen kanssa ennen etenemistä asiassa. Esimerkiksi:

- ◆ Jos on epäselvää, miltä taholta uhka on peräisin, tai jos mahdollisia tekijöitä on useita, uhka ei poistu rikostuomion tai lähestymiskiellon myötä. Asiakas voi olla yhä vaarassa, tai hänen perheenjäsenensä (esimerkiksi sisaret) voivat olla myös vaarassa. Rikostuomio ei poista ongelmaa, koska joidenkin perheen tai yhteisön jäsenten näkökulmasta ongelma vaatii yhä ratkaisua. Yksittäisestä tapauksesta riippuen vakavan kunniaan liittyvän väkivallan uhka voi siksi jatkua jopa vuosien ajan.
- ◆ Tilanteissa, joissa väkivalta tapahtuu avioliitossa, on tärkeää tarkastella, onko asiakkaalla maahanmuuttajatausta ja perustuuko hänen oleskelulupansa tähän avioliittoon. Avioeron ottaminen voi luoda uuden ongelman, jos asiakkaan oleskelulupa perutaan sen vuoksi. Joissakin maissa lähisuhdeväkivallan uhri voi saada uuden oleskeluluvan, jonka perusteena on haavoittuva asema. Siksi on tärkeää harkita asianajajan ja oikeusavun konsultoimista asiakkaan kanssa.
- ◆ Joissakin maissa viranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluviranomaisille kaikista epäilyistä lasten kaltoinkohtelutapauksista. Tämä voi tarkoittaa sitä, että yleisen menettelytavan mukaisesti lastensuojelusta otetaan suoraan yhteyttä perheeseen tilanteen arvioimiseksi ja tuen tarjoamiseksi. Kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä yhteydenotto perheeseen ilman varovaisuutta kunniaan liittyvien ongelmien suhteen voi asettaa lapsen tai nuoren vaaralle alttiiksi. Siksi huoli-ilmoitusta tehdessä on tärkeää pitää lastensuojelu ajan tasalla kokonaistilanteesta ja mahdollisesta kunniaan liittyvän väkivallan riskistä.
- ◆ Rikosprosessin käynnistäminen voi tarkoittaa asian tulemistä julkiseksi, mitä väkivallan kohteena oleva henkilö saattaa juuri eniten pelätä ja mikä voi provosoida tilanteen kärjistyksiä. On suositeltavaa suunnitella prosessi huolella ja valmistautua siihen henkisesti yhdessä asiakkaan kanssa, jotta tämä

tuntee hallitsevansa tilannetta. Asiakas saattaa miettiä pitkän aikaa päätöstä ilmoittaa omasta perheestään tai puolisosstaan poliisille ja joutua perheessään tilille tämän päätöksen seurauksista. Perhe saattaa esimerkiksi painostaa uhria pysymään vaiti tapahtuneesta, vaikka he paheksuisivat väkivallantekoa, johon puoliso on syyllistynyt. Koko tilanne saattaa vaikuttaa heidän maineeseensa yhteisön silmissä.

- ◆ Yleinen tilanne kyseisessä maassa oikeusjärjestelmän ja palveluiden saatavuuden suhteen vaikuttaa uhrin päätöksentekoprosessiin sen suhteen, pyy-

tääkö hän apua vai onko hänen tilanteessaan edes realistista odottaa saavansa apua. Tähän vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi se, onko väkivallan ilmoittaminen viranomaisille turvallista etenkin naisille; otetaanko hänet vakavasti, jos hän ilmoittaa asiasta; onko asian tutkimiseen resursseja; onko mahdollista saada oikeusapua; onko jotain rakenteita tai perinteitä, jotka estävät etenkin naisia saamasta tietoa oikeuksistaan ja pääsemästä turvalliseen paikkaan, jossa voivat puhua vapaasti.

TAPAUSESIMERKKI

Ylirajaiseen väkivaltaan puuttumisen vaikeudet

Tapaukset, joita tunnistamme työssämme ja joilla harvoin on hyviä ratkaisuvaihtoehtoja, liittyvät usein siihen, että väkivalta ja sen uhka eivät useinkaan rajoitu tiettyyn maahan. Viranomaiset luulevat joskus, että jos autamme uhria siinä maassa, jossa tämä nyt asuu, ongelma on ratkaistu. Mutta ongelma on siinä, että väkivallantekijä voi uhkailla myös väkivallan kohteena olevan henkilön sukulaisia ja viranomaiset eivät voi puuttua asiaan mitenkään, koska sukulaiset ovat heidän toimivalta-alueensa ulkopuolella. Tästä johtuen esimerkiksi väkivaltaisessa suhteessa elävä henkilö saattaa jättää menemättä turvakotiin tai hakematta avioeroa, koska pelkää, että se kustetaan hänen toisessa maassa asuville sukulaisilleen. On myös tapauksia, joissa tiettyssä maassa asuvat lapset on lähetetty asumaan sukulaisten kanssa toiseen maahan, elleivät he ole käyttäytyneet hyvin vanhempiensa silmissä. Tällöin alaikäinen tai edes aikuinen ei pysty palaamaan lähtömaahan, ellei hänellä ole henkilöpapereita eikä hän ole Suomen kansalainen. Useissa tapauksissa lapsia on vain kadonnut koulusta ilman, että yksikään viranomainen saa tietää asiasta. Yleisesti ottaen ongelmana ovat siis eri maiden erilaiset lainsäädännöt. Toisen maan viranomaisten kanssa työskentely voi olla hyvin vaikeaa.

Sopu-työ, Suomi

HYVÄ TIETÄÄ:

Kunniaan liittyvä väkivalta avioerotilanteissa

Jos asiakas hakee apua saadakseen avioeron, tai harkitsee avioeroa, on tärkeää selvittää:

- ◆ Kuinka avioliitto alkoi (järjestetty, pakkoavioliitto, karkasivat naimisiin, muu)?
- ◆ Keihin avioero vaikuttaa? Onko parilla lapsia? Minkä ikäisiä ja mitä sukupuolta? Mitä avioero merkitsee heille ja mitä mieltä he ovat asiasta?
- ◆ Millaisia haasteita avioeroon liittyy? Miksi, ja millä tavoin se on vaikeaa? Liittyykö se itsehäpeään, yhteisön painostukseen, uhkailuun jne.?
- ◆ Kuka haluaa avioeroa ja kuka vastustaa sitä? (Lapset, vanhemmat, molempien puolisoiden lähisukulaiset)
- ◆ Missä avioliitto on rekisteröity? Kuinka se voidaan purkaa?
- ◆ Ovatko puoliset solmineet myös uskonnollisen avioliiton?
- ◆ Liittyykö avioliittoon muita sitoumuksia?

Avioeropäätöksen tekeminen voi olla hyvin vaikeaa ja viedä pitkän aikaa useista eri syistä:

- ◆ Asiakkaan perhe on usein mukana päätöksenteossa, ja asiakas saattaa olla myös huolissaan siitä, miten asia vaikuttaa perheeseen, lapsiin ja näiden hyvinvointiin ja maineeseen.
- ◆ Väkivallan kierre merkitsee sitä, että dynamiikka voi muuttua rauhanomaisesta, rakastavasta ja anteeksipyytävästä uhkaavaksi ja väkivaltaiseksi. Parempina kausina asiakkaasta saattaa tuntua siltä, että hän ylireagoi.
- ◆ Avioeron harkitseminen tai läpikäyminen voi synnyttää asiakkaassa henkilökohtaisen epäonnistumisen tunteen, tunteen epäonnistuneesta vanhemmuudesta tai tunteen siitä, että hän on epäonnistunut siinä roolissa, jota ympäröivä yhteiskunta pitää hyvin tärkeänä. Avioero voi myös olla tabu asiakkaan yhteisössä, ja sen läpikäynyt saattaa leimautua.
- ◆ Asiakas saattaa tuntea, ettei hänellä ole voimia tehdä muutosta tai että hän ei tulisi toimeen yksin ilman avioliittoaan.
- ◆ Toinen osapuoli saattaa uhkailla tai kiristää asiakasta esimerkiksi seuraavilla asioilla:
  - Viranomaisilta salatuilla asioilla, esim. avioliittosopimukseen liittyvillä perhesalaisuuksilla; esimerkiksi maahanmuuttoviranomaisille on saatettu maahan tultaessa antaa tietoja, jotka ovat ristiriidassa perheen todellisen henkilöllisyyden kanssa.
  - Avioliittoon perustuvalla oleskeluluvalla. Kuinka tämä vaikuttaa avioliiton valtdynamiikkaan? Käytetäänkö tätä uhkailuun? Onko tämä syy siihen, miksi asiakas pelkää hakea avioeroa? Millaiset mahdollisuudet hänellä on uusia oleskelulupansa ilman avioliittoperustetta?
  - Väärät tiedot. Onko puoliso antanut asiakkaalle vääriä tietoja uudesta maasta, sen lainsäädännöstä tai asiakkaan oikeuksista kontrolloidakseen tätä? Esimerkiksi: *”Jos otat avioeron, minä otan lapset ja palaan takaisin kotimaahamme”*

Huomioon otettavat riskiskenaariot:

- ◆ Jos perheen tilanne on jännitteinen tai väkivaltainen, puoliso saattaa ottaa kumppanin ja lasten passit ja muut asiakirjat haltuunsa. Joissakin tapauksissa yhtenä väkivallan muotona voi olla se, että matkustettaessa lomalle kotimaahan puoliso vangitsee kumppaninsa ja jättää tämän kotimaahan ilman asiakirjoja. Tai matkustaa sinne lasten kanssa ja jättää lapset sinne pitääkseen lapset hallinnassaan (esimerkiksi huoltajuuskiistassa).
- ◆ Jos avioero toteutuu, sen jälkipuinti ei välttämättä ole helppoa tai turvallista.
- ◆ Jos ex-parilla on lapsia, ex-puoliso saattaa saada yhteyden asiakkaaseen ja jatkaa tämän kontrollointia lasten kautta tai yhteishuoltajuuden hoitamiseksi välttämättömän kommunikoinnin kautta. Onko toisaalta saatavilla tukea äidin tai isän vanhemmuudelle ja lapsista huolehtimiselle yksinhuoltajana?
- ◆ Avioeron jälkeen riski lisääntyneeseen väkivaltaan, kontrollointiin, vainoamiseen, seuraamiseen, terrorisointiin ex-puolison taholta voi jatkua edelleen. Sen seurauksena väkivallan kohteena oleva henkilö ei pysty aloittamaan uutta elämää tai uutta parisuhdetta.
- ◆ Joskus pari saattaa erota yhteisestä sopimuksesta, mutta salata avioeron muilta välttyäkseen perheidensä painostukselta tai moitteilta.
- ◆ Ex-vaimon maineen tuhoaminen kostoksi esimerkiksi huhuja levittämällä, ”huonoksi naiseksi” syyttämällä, mahdollisesti levittämällä yksityisiä kuvia jne. on vakava ja todellinen uhka, joka voi johtaa asiakkaan hyläytyksi joutumiseen sosiaalisessa ympäristössään ja yksin jäämiseen.

KOKONAISVALTAINEN, MONIAMMATILLINEN TUKI

Yksilöllistä tukea tunteiden käsittelyyn ja tueksi päätöksentekoon

Yksi lähestymistapa järjestää väkivallan kohteena olevan henkilön tukipalvelut ovat se, että asioita koordinoi tietty, nimetty työntekijä (joko nuorisotyöntekijä, sosiaalityöntekijä, erikoistunut kansalaisjärjestön työntekijä tai muu). Tämän tulee tarjota asiakkaalle yksilöllisiä tukitapaamisia ja varmistaa, että asiakas pääsee myös tarvitsemansa muiden alojen tuen piiriin, kuten terveydenhoidon, lainopillisen neuvonnan jne. Yksilöllisten tapaamisten avulla voidaan varmistaa asiakkaan psykologinen ja fyysinen turvallisuus, tukea tätä vaikeassa elämäntilanteessa, kartoittaa kokonaistilannetta ja auttaa asiakasta pohtimaan vaihtoehtojaan, jotta tämä toivon mukaan kokee olevansa päätäntävaltainen ja kykenevä vaikuttamaan omaan elämäänsä.

Asiakkaan päätöksentekoprosessista voi seurata useita mahdollisia skenaarioita tai lopputulemia riippuen tilanteesta ja kaikista siihen liittyvistä tekijöistä. Joskus interventiolla voidaan parantaa perheen tilannetta, ja väkivalta tai sen uhka voi päättyä. Joskus asiakas ja hänen perheensä löytävät tavan, jolla elää yhdessä rauhanomaisesti. Joskus asiakas valmistautuu erkaantumaan perheestään osittain tai kokonaan, jos hän ei voi olla turvassa, tehdä omia päätöksiään ja elää omannäköistensä elämää. Joskus perhe ei hyväksy asiakkaan valintoja ja saattaa hylätä tämän ja jopa sulkea kokonaan ulkopuolelle. Joskus asiakas kokee tarpeelliseksi jäädä nykyiseen tilanteeseen väkivallasta huolimatta.

Tämä tarkoittaa, että asiakkaan tilanteessa ei välttämättä ole lainkaan erityisen hyviä vaihtoehtoja – kaikkiin niistä liittyy jostain tärkeästä luopumista. Parisuhteen tai perhetilanteen jättäminen kunniaan liittyvän väkivallan takia voi merkitä vuosien kamppailua sisäisen häpeän, syyllisyyden tunteiden ja konkreettisen seurausten pelon kanssa. Lisäksi asiakkaalla ei välttämättä ole aikaisempaa kokemusta siitä, miten päättää omista asioistaan tai suunnitella tulevaisuutta, ja hänen minäkuvansa voi olla vahvasti sidoksissa muihin.

On tärkeää tarjota tukea ja aikaa ilman, että ammatillaiset painostavat liian nopeaan muutokseen tai antavat neuvoja, jotka asiakas saattaa kokea käskyinä sellaisten auktoriteettien taholta, joilla on valta tehdä päätöksiä asiakkaan elämästä. Tällainen hyväkin tarkoittava painostus voi olla haitallista, ja asiakas voi jättäytyä kokonaan pois prosessista ja tukipalveluista. Asiakkaan kehottaminen esimerkiksi ottamaan avioeron ja muuttamaan muualle lasten kanssa, jotta he pääsisivät turvaan ja väkivalta päättyisi, voi tarkoittaa sitä, että asiakas menettää samalla suurimman osan elämänsä tutuista ja vakaista asioista. Tämä on vakava kriisi, ja se voi olla murskaava kokemus. Jatkuvuuden ja vakauden tunne

on välttämätöntä ihmisen hyvinvoinnille, ja koko elämän muuttaminen yhdellä kertaa voi olla äärimmäisen vaikea prosessi.⁸⁸

On tärkeää kuunnella asiakkaan tarpeita ja huolia ja auttaa häntä tekemään vaikkapa pieniä muutoksia askel kerrallaan, samalla pitäen kiinni niistä asioista elämässä, jotka tuntuvat vakailta ja sitä kautta kenties antavat voimaa. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi ystävien tuki, tärkeä harrastus tai työ jne.

Joskus asiakas joutuu erkaantumaan perheestään. Siivuilla 56–58 puhumme tällaisten tilanteiden erityyppisistä seurauksista ja tarvittavasta tuesta.

Eri elämäntilanteiden perustarpeiden täyttymisen varmistaminen

Asiakkaan tukeminen kokonaisvaltaisen, holistisen lähestymistavan mukaisesti kumpuaa siitä oivalluksesta, että ihmisten hyvinvointi riippuu monista toisiinsa kytköksissä olevista tekijöistä. Nämä liittyvät ihmisten eloonjäämis-/perustarpeisiin sekä myös sosiaaliseen asemaan liittyviin kysymyksiin, jotka määräytyvät kulttuurisesti ja sosiaalisesti. Tällaisia tekijöitä, joita on käsitteellistetty myös resursseina tutkija Steven Hobfollin⁸⁹ alkuperäisen ehdotuksen mukaan, voivat olla esimerkiksi turvallinen ja mukava asuinpaikka; riittävästi tuloja itsestä ja perheestä huolehtimiseksi; terveydenhoitopalvelujen saatavuus; merkityksellisiä sosiaalisia suhteita; mahdollisuus tehdä töitä, opiskella, harrastaa tai jotain muuta tekemistä, josta saa rutiineja, sosiaalista vuorovaikutusta, tuloja, merkitystä, johonkin kuulumisen tunnetta tai uteliaisuuden ja kiinnostuksen ruokkimista; vapaus rakastaa, harjoittaa hengellisiä asioita ja olla suhteessa ihmisten kanssa, joista pitää; tehdä itse omat päätöksensä tai ilmaista ajatuksiaan; ruumiillisten ja henkisten rajojen kunnioittaminen; mahdollisuus sanoa ei siten, että sitä kunnioitetaan; ja lopuksi eläminen ilman vainoamista tai syrjintää ja rasismia sekä lain sekä oikeudenmukaisen lainvalvonta- ja oikeusjärjestelmän tarjoama suoja.

Henkilön resilienssi vahvistuu, kun käytettävissä on enemmän resursseja. Pienempi määrä resursseja tai resurssin menetys voi heikentää resilienssiä mutta myös laukaista menetyksen kierteen.⁹⁰ Jos esimerkiksi henkilöllä ei ole montakaan läheistä tai luotettavaa ihmishuuhdetta, se voi tarkoittaa sitä, että hänellä ei ole sellaisia ihmisiä, jotka voisivat auttaa häntä tai toimia hyvän ja tasapainoisen ihmishuuhdedynamiikan roolimallina. Tämä voi tehdä ihmisestä alttiimman hyväksikäytölle tai väkivallalle. Väkivallan kohteeksi joutuminen voi heikentää uhrin itsetuntoa ja omanarvontuntoa. Samaan aikaan jatkuvan pelon alla vie energiaa. Tämä voi heikentää asiakkaan kykyä huolehtia laskuistaan, opin-

noistaan tai työstään, mikä voi aiheuttaa haasteiden kasautumista. Tämän vuoksi tuen täytyy olla kokonaisvaltaista ja ottaa huomioon asiakkaan kokonaistilanne. Jos asiakas saa tukea esimerkiksi taloudellisiin vaikeuksiinsa, se voi vapauttaa energiaa muiden elämänmuutosten kohtaamiseen.

Henkilökohtaisen palvelusuunnitelman tekeminen asiakkaan kanssa on konkreettinen tapa antaa tapaamisille tavoitteita ja rakennetta sekä varmistaa, että asiakkaan eri tarpeet otetaan huomioon. Suunnitelmaan voi sisältyä roolien jako eri ammattilaisten kesken, ja se tulee laatia yhdessä asiakkaan ja moniammatillisen työryhmän kanssa. Tuen tulee olla tarpeisiin perustuvaa, ja on pidettävä mielessä, että tarpeet voivat myös muuttua prosessin aikana.⁹¹

PARHAAT KÄYTÄNTEET

Roolien jako ammattilaisten kesken

Suomen kontekstissa yhtenä esimerkkinä tehokkaasta moniammatillisesta työskentelystä on ollut jakaa roolit seuraavasti: sosiaalityöntekijä kantaa kokonaisvastuun ja keskittyy asumis- ja tuloasioihin, mielenterveysalan ammattilaisen kanssa on säännöllisiä tapaamisia psykososiaalisen tuen ja psykoedukaation antamiseksi ja väkivallan ehkäisyyn erikoistunut kansalaisjärjestön työntekijä keskustelee asiakkaan kanssa tämän tilanteesta säännöllisin väliajoin sekä konsultoi estävän työn poliisia ja asianajajaa mahdollisesta rikosprosessista ja suojaustoimista.

Sopu-työn parhaat käytänteet, Suomi

HYVÄ TIETÄÄ:

Esimerkkejä kysymyksistä, jotka voivat auttaa ymmärtämään asiakkaan tilannetta

- ◆ Keitä perheeseen kuuluu?
- ◆ Millaisia ihmissuhteita asiakkaalla on?
- ◆ Missä maissa tai kaupungeissa hän asuu?
- ◆ Onko perheessä joku, johon asiakas voi luottaa?
- ◆ Millainen suhde tällä on asiakkaaseen? (Ystävyys, seurustelusuhde, viranomaiset ja ammattilaiset, muut henkilöt) Mikä on näiden ihmissuhteiden tämänhetkinen tila?
- ◆ Millainen fyysinen ja henkinen terveydentila asiakkaalla on? Käyttääkö hän mitään lääkitystä? Käykö hän psykoterapiassa tai saako hän muuta tukea mielenterveyteensä?
- ◆ Millaiset asiakkaan arkirutiinit ovat? Mitä hän yleensä tekee? Käykö hän töissä tai opiskeleeko? Millainen asiakkaan taloudellinen tilanne on? Onko hänellä harrastuksia? Onko hänellä maahanmuuttotaustaa ja jos on, niin millainen oleskelulupa hänellä on?
- ◆ Millaisia unelmia tai suunnitelmia asiakkaalla on? Onko jotain huolia tai murheita, joista hän haluaisi puhua?
- ◆ Millaista tukea asiakas tarvitsee? (ts. vertaistukea, ryhmätoimintaa, yksilöllistä tukea, tukea käytännön asioiden hallintaan, kuten asumiseen, laskujen maksamiseen, sosiaalitukiin)

Moniammatillisissa verkostoissa työskenteleminen

Moniammatillisen verkoston tai työryhmän tehokas yhteistyö on keskeistä väkivallan kohteena olevan henkilön auttamisessa. Yhteistyö voi saada seuraavanlaisia muotoja:

- ◆ Konsultointi
- ◆ Palvelusuunnitelman laatiminen ja roolien ja vastuiden jako sekä tietojen vaihto
- ◆ Poliisin konsultointi matalalla kynnyksellä (mahdollisesti nimettömänä)
- ◆ Moniammatillisena työparina/työryhmänä työskentely (asiakas tavataan yhdessä)
- ◆ Palveluihin ohjaaminen ja käynnit niissä asiakkaan mukana

Menestyksekkään yhteistyön kannalta on välttämätöntä, että julkiset viranomaiset ja muut moniammatillisen verkoston jäsenet voivat luottaa toisiinsa. Jokaisen tulisi tuntea varmuutta siitä, että kukin hoitaa omat vastualueensa, roolien jako on selvää jokaiselle ja harmaita alueita ei ole. Tämä vaatii tietynasteista yhteistä ongelman ja siihen sopivan lähestymistavan tuntemusta, joten verkoston on tärkeää rakentaa aktiivisesti yhteistä näkemystä työskentelystä. Lisäksi on tärkeää, ettei vastuu verkoston toiminnasta jää ainoastaan sen henkilön/organisaation harteille, jonka tehtävä on aktivoida verkosto tarpeen vaatiessa: kaikkien verkoston jäsenten tulee koordinoita ja viestiä siten, että kaikki asiaankuuluva tieto päätyy jokaiselle osapuolelle. Jos kaikki eivät

ole ajan tasalla ja informoituja, voi sattua virheitä.⁹²

Moniammatillinen yhteistyö tuo moninkertaista hyötyä väkivallan vastaiseen työhön. Yhden organisaation olisi mahdollista tarjota kaikkia tarvittavia tukipalveluja tai sisältää kaikkia asiaankuuluvia taitoja, tietoa ja toimivaltaa. Lisäksi asiakkaiden tarinoiden ja tilanteiden kuuleminen voi herättää monenlaisia tunteita ammattilaisissa, mukaan lukien epävarmuutta ja avuttomuuden tunnetta ilmiön edessä. Ilman yhteistyötä näkökulma on kapeampi, kun taas moniammatillisuus tarjoaa laajemman näkökulman asioihin. Lisäksi asiakas saattaa luottaa erityisesti tiettyyn työntekijään. Ilman tehokasta ammattilaisten välillä tapahtuvaa tietojen vaihtoa (asiakkaan luvalla) eri osapuolilta voisi jäädä puuttumaan tärkeää tietoa, jota tarvitaan realistisen näkemyksen muodostamiseen tilanteesta. Lisäksi verkoston osana toimittaessa eri osapuolille syntyy tarkempi käsitys annettavan avun rajoituksista ja siitä, millaisia toimia eri viranomaiset tai ammattilaiset voivat toteuttaa. Näin voidaan antaa asiakkaalle realistista tietoa siitä, mitä asialle voidaan tehdä.

Moniammatillisen yhteistyön toimintakonteksti toki vaihtelee eri maiden välillä, ja on tärkeää huomauttaa, että eri viranomaisten ja organisaatioiden edustajatkin voivat olla kunniaan liittyvien normien vaikutuspiirissä ja toteuttaa niitä aktiivisesti. Sellaisessa kontekstissa kunniaan liittyvän väkivallan vastaista työtä tekevät saattavat olla itsekkin suuremmissa vaarassa.

TAPAUSESIMERKKI

Tehokas puuttuminen, kun kyseessä on alaikäiseen kohdistuva vakava väkivalta

”Tapaus, jossa 16-vuotiaaseen tyttöön kohdistettiin vakavaa lähisuhdeväkivaltaa. Vuosien mittaan isän taholta tytön äitiin, sisariin ja tyttöön itseensä kohdistunutta väkivaltaa sai tytön pyytämään apua koululta, minkä johdosta viranomaiset saivat tietää tapauksesta. Yksi opettajista oli usein havainnut tytön taholta hyvin ”yliampuvaa” käytöstä ikätasoon nähden, mutta oli kuitenkin näiden erikoisuudet ”kulttuurisiksi eroiksi” eikä ollut ymmärtänyt, että ne olivat reagoivia väkivaltaan. Tyttö ei ole italialainen, mutta hän on asunut Italiassa useita vuosia. Tytön avunpyyntö koululla johti sosiaalipalveluiden välittömiin suojaus-toimiin. Sosiaalipalveluista järjestettiin tytön ja tämän nuoremman sisaren siirto sijaiskotiin, jossa nämä saivat kokea, millaista on elää turvallisessa paikassa. Samanaikaisesti nuorisotuomioistuimessa seurattiin tytön kasvua ja hyvinvointia, ja rikostuomioistuimessa isän vakavaa väkivallantekoa ja mahdollista tuomiota. Sijaiskodissa nuori nainen tapasi kasvatustalon ammattilaisia, jotka tukivat hänen kasvuaan ja hyvinvointiaan auttamalla häntä käsittelemään henkilökohtaisia kokemuksiaan. Kokemiensa traumojen käsittelemiseksi hänelle tarjottiin myös psykoterapiaa, jossa hän pääsi tuetusti jäsentelemään elämässään tapahtuneita asioita.”

Tapausesimerkki Italiasta

TAPAUSESIMERKKI

Interventiotapa Jordaniassa

Paikallisessa kontekstissa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa sekä uhrit että tekijät usein salaavat sen, että väkivalta liittyy yhteiskunnan tai yhteisön moraalittomina pitämiin ongelmiin. Jordaniassa käytössä oleva interventiotapa keskittyy selviytyjään, mistä johtuen tärkein prioriteetti on fyysinen ja psykologinen turvallisuus. Naispuolisten virkailijoiden erikoistunut koulutus mahdollistaa henkilökohtaisten haastattelujen tekemisen sensitiivisesti. Rakentamalla ja kasvattamalla luottamusta saadaan kerättyä selviytyjältä kaikki yksityiskohdat ja taustatiedot.

Tapauksia on erilaisia, esimerkiksi seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneen naisen veli saattaa uhkailla tai hyökätä aiemman teon tekijän sisaruksen kimppuun. Näissä tapauksissa syyllinen on usein selvillä, koska tämä ilmoittaa motiivistaan. Jotkut tekijöistä uskaltavat kertoa kunniaan liittyvistä rikoksista nimettömästi. Siksi on pystytetty soittolinjoja, ja suojelujärjestelmän työntekijöillä on selkeä järjestelmä eteenpäin lähettämiseen.”

Tapausesimerkki Jordaniasta

TAPAUSESIMERKKI

Resurssien puute saattaa asiakkaita vaaraan

(Tilanteen on selostanut väkivaltatyöhön erikoistunut kansalaisjärjestö.)

Alaikäisen nuoren miehen elämää varjosti pitkäkestoinen tiukka kontrollointi. Perhettä epäiltiin kunniaan liittyvää väkivallanteosta, koska sellaista oli tapahtunut perheessä ennenkin. Nuoren miehen ei sallittu lähteä kotoaan muualle kuin kouluun, missä tämä oli kertonut terveydenhoitajalle kokemastaan henkisestä väkivallasta, esim. että vanhemmat huusivat hänelle. Nuoren miehen havaittiin olevan hyvin ahdistunut ja pahoinvoiva. Terveydenhoitaja teki lastensuojeluilmoituksen, ja nuori mies sijoitettiin kiireellisesti laitokseen. Jatkotyöskentelyä hankaloitti kuitenkin suuresti se, että nuoren miehen hoivasta ja tukipalveluista päättävää sosiaalityöntekijää ei saatu tavoitettua moneen kuukauteen. Useat ammattilaiset yrittivät ottaa tähän yhteyttä puhelimitse ja sähköpostitse. Samaan aikaan nuoren miehen perhe viestiteli hänelle kaiken aikaa yrittäen taivutella häntä palaamaan kotiin. Nuoren miehen kokema painostus ja ahdistuneisuus johti hänet yrittämään itsemurhaa laitoksessa. Tämä olisi voitu välttää, jos hoidon suunnittelusta vastaava avainhenkilö olisi ollut tehtäviensä tasalla ja osallistunut turvaverkon luomiseen nuorelle miehelle. Tämä tilanne johtui sosiaalipalveluiden resurssipulasta.

Tapausesimerkki Suomesta

HYVÄ TIETÄÄ:

Työkaluna sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa sitä, että on tärkeää

- ◆ Tunnistaa, kuinka asiakkaan sukupuoli-identiteetti ja häneen kohdistuvat, (oletettuun) sukupuoleen perustuvat odotukset ja roolit vaikuttavat hänen kokemukseensa elämästä.
- ◆ Ettei sukupuolella tai kulttuurisella taustalla oleteta olevan tiettyä merkitystä, muttei myöskään sivuuteta merkityksen mahdollisuutta.
- ◆ Ymmärtää, että kulttuuri on jatkumo, joka muuttuu ja päivittyy. Kulttuurin eri elementit merkitsevät eri asioita eri ihmisille – ihmiset eivät edusta yhtä ainoaa kulttuuria, ja samalla kulttuuri voi olla heille tärkeä ja elämää rikastava asia.
- ◆ Väkivalta on väkivaltaa ja rikkomus koskemattomuutta, turvallisuutta ja perusoikeuksia kohtaan – riippumatta siitä, millaisia kulttuurisia, uskonnollisia tai sosiaalisia merkityksiä sille annetaan.
- ◆ Kohdata ihmiset yksilöinä ja kunnioittaa heidän omaa kertomustaan siitä, keitä he ovat ja mikä heille on tärkeää.
- ◆ Ymmärtää, laajemmasta näkökulmasta katsoen, kuinka sukupuoliroolit ja -normit, jotka risteävät muiden tekijöiden kanssa, voivat syrjäyttää ihmisiä, asettaa heidät erilaisiin valta-asemiin tai antaa heille erilaiset mahdollisuudet eri konteksteissa. Sukupuoliroolit ja -normit risteävät esimerkiksi luokan, aseman, iän, etnisen taustan, seksuaalisen suuntautumisen, fyysisen tai henkisen kyvykkyyden kanssa.
- ◆ Tietoisuus omasta kulttuurisesta taustasta ja mahdollisista positiivisista tai negatiivisista stereotyyppioista, jotka voivat vaikuttaa toisen henkilön kanssa käytävään vuorovaikutukseen.

VUOROPUHELU PERHEENJÄSENTEN KANSSA: ENNALTAEHKÄISY JA KONFLIKTIEN SOVITTELU

Dialoginen työskentely perheiden kanssa voi toimia kriisien rauhoittamisvälineenä kunniaan liittyvän väkivallan ennaltaehkäisyssä. Yleensäkin jokaisen väkivaltatilanteeseen suoraan tai välillisesti liittyvän henkilön tilanteen huomioon ottaminen mahdollistaa kestävämmän ja kokonaisvaltaisemman puuttumisen. Tämä voi tarkoittaa:

- ◆ Tukea perheenjäsenille, jotka ovat myös asianosaisia väkivaltatilanteessa, esimerkiksi jos uhka kohdistuu myös heihin tai he ovat todistaneet väkivallantekojä tai liittyvät läheisesti asiaan. On tärkeää varmistaa, että lapset otetaan mukaan tukitoimiin, koska he usein myös todistavat väkivaltaa kotona sivusta, ja se vaikuttaa heihin vakavasti.
- ◆ Tukea perheille, jotka ovat eskaloitumisvaarassa olevissa konfliktitilanteissa. Tämä voi tarkoittaa yksilöllistä keskustelutapaamista eri osapuolille, mutta myös vuoropuhelu- ja neuvottelutapaamisia usean osapuolen kesken.
- ◆ Tukea väkivallantekijälle/tekijöille, mukaan lukien mahdollisuus keskustella ajatuksistaan ja tunteistaan ammattilaisen kanssa tai eteenpäin ohjaus (jos saatavilla) erityisiin tekijöille tarkoitettuihin käyttäytymisen muuttamista tukeviin ohjelmiin tai muihin tukipalveluihin.

Useimmat konfliktit, mukaan lukien kunniaan liittyvät konfliktit, saadaan ratkaistua väkivallattomin keinoin. Tiedämme, että väkivallantekijöiltä puuttuvat usein

konfliktien tai omien tunteidensa käsittelyyn tarvittavat taidot. He ovat saattaneet oppia varhaisessa vaiheessa, että konfliktit ratkaistaan väkivallalla, ja he saattavat olla itsekin väkivallan uhreja. Väkivallan kohdistaminen läheisiin voi olla heille keino hallita asioita tai kokea vallan tunnetta.⁹³ Vaikka voimme ymmärtää väkivallantekoon johtavia erilaisia tekijöitä, väkivallan käyttö on valinta, josta itse tekijä on vastuussa. Siksi teosta tulee seurata syyte, ja uhrin tulee saada siitä korvaus. Vaikka oikeusjärjestelmän kautta seuraava korvaus ja rangaistus ovat tärkeitä, ne eivät kuitenkaan välttämättä auta uhria psykologisesta näkökulmasta. Ne eivät aina poista pelon tunnetta tai kysymyksiä siitä, miten ja miksi joku voi satuttaa häntä, siitä mahdollisuudesta puhumattakaan, että hänen turvallisuutensa saattaa silti olla uhattuna.

Väkivallantekijöille suunnatut ohjelmat voivat auttaa vähentämään väkivallan riskiä tukemalla osallistujia muuttamaan väkivaltaista käytöstään. Tämä voi lisätä väkivallan uhrien ja myös itse tekijän turvallisuutta. Eri maissa on tarjolla useita erityyppisiä ohjelmia, joilla on eri lähestymistapoja. Menetelmää on sovellettava, jotta se sopii paikalliseen kontekstiin ja alueelle tyypillisiin haasteisiin. Kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa on esimerkiksi tärkeää pohtia, millaisilla alueilla ja millaisissa yhteisöissä ihmiset elävät ja miten helppoa tai turvallista perheen olisi vastustaa yhteisön painetta ja muuttaa tapojaan.

PARHAAT KÄYTÄNTEET

Kunniaan liittyvän väkivallan kohteena olevien henkilöiden perheiden kanssa työskenteleminen – kokemuksia Sopu-työstä Suomessa

Loisto Settlementin Sopu-työllä on kymmenen vuoden kokemus sellaisten perheiden kanssa työskentelystä, joilla on haasteita kunniaan liittyvien konfliktien kanssa. Loisto Settlementin kokemuksen mukaan tällaisella työmenetelmällä voidaan ehkäistä väkivaltaa tapahtumasta, kun ongelmat ratkaistaan ennen niiden eskaloitumista ja jokaiselle asianosaiselle annetaan tilaisuus puhua omasta näkökulmastaan. On tärkeää tiedostaa, että tämäntyyppinen työskentely vaatii aina sen, että 1. tukea hakenut asiakas haluaa, että perheenjäsenet kutsutaan mukaan keskusteluun Sopu-työntekijän kanssa ja 2. turvallisuustilanne sallii sen. Viimeksi mainitun kohdalla tämänkaltaiset tapaamiset eivät välttämättä ole mahdollisia, jos on olemassa vakavan väkivallan uhka. Riskit analysoidaan aina yhdessä asianosaisten viranomaisten kanssa,

joilla on päävastuu tapauksesta, kuten poliisi tai lastensuojelu.

Sopu-konfliktityön ja -kriisityön tavoitteet

Tapaamisten tavoite vaihtelee riippuen yksittäistapauksesta ja yksilön tarpeista ja toiveista. Yleisesti ottaen Sopu-työssä kartoitetaan ja tuetaan ihmisten välistä yhteyttä. Kaikkien konfliktin osapuolten kanssa puhuminen lisää tietoa tilanteen riskeistä, erilaisista tarpeista ja ratkaisuvaihtoehdoista. Kun asiakasta autetaan vahvistamaan yhteyttään niihin perheenjäseniin tai ystäviin, jotka ovat hänen puolellaan, hän voi saada lisää työkaluja ja resilienssiä rajojen asettamiseen.

Sopu-työssä esimerkiksi järjestetään keskusteluja sekä uhrin että tekijän kanssa (erikseen)

esimerkiksi siitä, mitä väkivalta on, millainen käytös on loukkaavaa, millaiset suhde- tai perhedynamiikat ovat toisia tukevia ja millaiset kontrolloivia tai mitä eroa on riidalla ja emotionaalisella väkivallalla, mikä voi auttaa heitä näkemään tilanteen uusista näkökulmista. Keskustelujen avulla Sopu-työntekijä ja asiakas voivat tunnistaa asiakkaan tarpeita, toiveita, unelmia ja millaisista asioista tämä olisi valmis tinkimään. Joskus ihmisillä on vahvasti sisäistettyjä käsityksiä, joita Sopu-työntekijä voi sensitiivisesti ja vähin erin haastaa, kuten että avioero olisi häpeällistä. Voi kestää vuosia, ennen kuin asiakas on kerännyt riittävästi itseluottamusta tällaisen päätöksen tehdäkseen, vaikka puoliso olisi häntä kohtaan kontrolloiva ja väkivaltainen.

Toinen esimerkki voisi olla pyrkimys avioerotapauksessa estää konfliktin eskaloituminen tai vähentää uhkailun, väkivallan, häirinnän tai terrorisoinnin riskiä ex-kumppanin taholta. Sopu-työntekijän kanssa käyty vuoropuhelu voi esimerkiksi auttaa isää/aviomiestä tiedostamaan, että hänen kokemansa ahdistus johtuu hänen omasta huolestaan, että menettää lapsensa. Joissakin tapauksissa tätä huolta voidaan vähentää ja tilannetta rauhoittaa tarjoamalla isälle tietoa siitä, kuinka yhteys lapseen voidaan säilyttää tulevaisuudessa, ja tukea hoiva-/vanhemmuustaitojen oppimiseen.

Kun perheessä esiintyvät jännitteet ja konfliktit heikentävät asiakkaan hyvinvointia, tavoitteena voi olla se, että perheenjäsenet tunnistavat – työntekijöiden kanssa käytyjen yksilökeskustelujen ja joskus yhteisten neuvottelujen kautta – ongelmien perussyitä. Näiden keskusteluiden tarkoituksena voi olla, että osallistujat pohtivat omaa rooliaan, asenteitaan, tekojaan ja sitä, voivatko he yrittää kommunikoida eri tavalla tai tehdä kompromisseja muuttaakseen yhdessä elettyä arkipäivää positiiviseen suuntaan. Sopu-työntekijä voi tukea nuorta henkilöä pohtimaan omia rajojaan ja sitä, mikä hänelle on tärkeää: jos hän esimerkiksi seurustelee jonkun kanssa, jota perhe ei hyväksy, onko hän valmis luopumaan oikeudestaan valita oma kumppaninsa pysyäkseen hyvissä väleissä perheensä kanssa vai onko tärkeämpää päättää itse jostain niin henkilökohtaisesta ja tärkeästä asiasta. Miten tämä päätös vaikuttaisi hänen ihmissuhteisiinsa ja onko hän tietoinen mahdollisista seurauksista, kuten siitä, että perhe voi hylätä hänet, ja miten siihen voi valmistautua.

Esimerkkejä taustalla vaikuttavista ongelmista, jotka aiheuttavat kunniaan liittyviä konflikteja perheessä

Perheen sisäiset konfliktit vanhempien ja lasten (usein teini-ikäisten) välillä kumpuavat usein

vanhempien turvattomuuden tai pelon tunteista. Vanhemmista voi tuntua, etteivät he ymmärrä enää lastaan tai luota ympäröivään maailmaan, lapsen ystäviin jne., ja päätyvät ylisuojelemaan tätä. Heillä voi olla vahvoja käsityksiä siitä, millainen elämä heidän lapselleen olisi paras, heidän omien lapsuuden kokemustensa perusteella. He voivat uskoa, että on olemassa vain yksi oikea tapa elää siten, että he voivat olla ylpeitä, hyväksytyjä ja elää ilman häpeää ja stigmaa, ja he yrittävät ohjata lastaan tuolle polulle.

Sopu-työn kokemusten perusteella äidille tai isälle voi olla valtava helpotus päästä puhumaan työntekijälle turhautumisestaan ja huolistaan rauhallisessa ja ei-tuomitsevassa ilmapiirissä, etenkin kun heidän oman perheensä piirissä sentyyppinen kommunikointi ei välttämättä ole yleistä ja he ovat ehkä oppineet piilottamaan omat tunteensa. He ovat myös kenties aiemmin tunteneet itsensä väärinymmärretyiksi puhuessaan viranomaisten kanssa, tai heillä voi olla väärää käsityksiä esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten roolista. Vanhemmat saattavat myös tuntea itsensä nurkkaan ajetuiksi yhteisön tai omien vanhempiensa painostuksen alla, jonka mukaan heidän on kasvatettava lapsensa tietyllä tavalla, ja heillä voi olla tarve saada tilaa ja rohkaisua itsereflektoida sitä, kumpi on heille tärkeämpää: se, mitä muut sanovat tai ajattelevat, vai se, mitä heidän oma lapsensa tahtoo.

Sopu-työn lähestymistapa asiakastyöhön

Sopu-työn keskeisenä lähestymistapana on antaa asiakkaalle aikaa pohtia ja käydä vuoropuhelua sekä rohkaista tätä tunnistamaan syvempiä tarpeitaan, jotka vaikuttavat tämän käytökseen tavoilla, joita tämä ei kenties itse tunnistaisi. Se, voiko muutosta tapahtua, riippuu kuitenkin viime kädessä asiakkaan omasta motivaatiosta. Kunniaan liitetyt merkitykset ovat usein äärettömän tärkeitä ja henkilökohtaisia, ja ne liittyvät sellaisiin arvoihin, joita jokainen on tottunut kunnioittamaan. Koska käsitykset ja tavat muuttuvat ajan ja paikan mukana, erilaiset käsitykset kunnian ja kunniallisuudesta törmäävät usein. Tämä koskee erityisesti maahanmuuttokontekstia, jossa uuden kotimaan tavat voivat tuntua vierailta ja sopimattomilta ja jossa ryhmän sisäiset ihmissuhteet tulevat tiiviimmiksi. Viimeksi mainittua voi tapahtua esimerkiksi reaktiona valtaväestön edustajien taholta koetulle syrjinnälle ja rasismille.

Dialoginen työskentely voi muuttaa henkilön käyttäytymistä, vaikeivätkin tämän uskomukset muuttuisikaan. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vanhemmat hyväksyvät tyttärensä tehneen oman päätöksensä olla suhteessa jonkun

kanssa, jota vanhemmat eivät hyväksy. He eivät välttämättä edelleenkään kannata päätöstä tai pidä siitä, mutta he ovat kuitenkin päättäneet antaa sen olla ja lopettaa oman tahtonsa tuputtamisen painostamalla ja uhkailemalla.

Sopu-työntekijän kuvaus lähestymistavasta

(suora lainaus):

Hyvin päättyneissä tapauksissa konfliktin osapuolilla on yleensä ollut mahdollisuus käydä avointa vuoropuhelua keskenään. Tämä on erityisen tärkeää, kun kyseessä ovat alaikäiset ja heidän vanhempansa. Silloin, kun olemme pystyneet kuuntelemaan jokaisen tarinaa, heidän tarpeitaan ja pelkojaan, ja silloin, kun olemme pystyneet tukemaan vanhempien ja lasten tai parisuhteen osapuolten välistä kommunikaatiota. Yleensä saadaan parempia tuloksia, kun viranomaiset ja muut työntekijät reagoivat konfliktien tai rajoittamisen ensi merkkeihin ja keskustelevat ongelmista avoimesti, ennen kuin tekevät hätiköityjä päätöksiä esimerkiksi lasten huostaanotosta. Useissa nuoria ja aikuisia koskevissa tapauksissa menestyksessä lähestymistapa on ollut kunnioittaa jokaisen omia vaikeuksia ja antaa heille aikaa ja tilaa miettiä, keitä he oikeasti haluavat olla ja mitä haluavat tehdä. On ollut tärkeää olla empaattinen ja kannustava, vaikka lopputulos ei olisikaan aivan sitä, mitä työntekijänä olisit pitänyt parhaana vaihtoehtona.” (Sopu-työn henkilökunta)

Joitakin Sopu-työstä saatuun kokemukseen perustuvia suosituksia:

- ◆ Tee aina riskiarvio ennen perhetyöskentelyn aloittamista ja jatka riskien arvioimista jatkossa – jos jonkun käyttäytymisessä ei ole havaittavissa aitoa kiinnostusta tai motivaatiota muutokseen, prosessi tulee keskeyttää ja harkita muita vaihtoehtoja.
- ◆ Sovi aina asiakkaan kanssa siitä, miten tämä haluaa perhetyöskentelyn järjestettävän. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi keskusteluja vain erikseen, keskusteluja kahden osapuolen kesken tai keskusteluja useamman osapuolen ollessa läsnä. On myös tärkeää pohtia, kannattaisiko tapaaminen perheenjäsenten kanssa järjestää siten, ettei tapaamiskutsu tulisi asiakkaalta vaan esimerkiksi poliisilta tai sosiaalityöntekijältä.
- ◆ Älä järjestä tapaamisia mahdollisen väkivallantekijän kanssa samoissa tiloissa, joissa tapaavat uhrina.
- ◆ Työskentele aina parina toisen työntekijän kanssa. Tämä on tärkeää sekä henkilökunnan hyvinvoinnin että asiakkaan turvallisuuden kannalta, sillä se jättää vähemmän mahdollisuuksia väärinkäsityksille tai väärille tulkinnoille.
- ◆ Ole selkeä ja läpinäkyvä tapaamisten tavoitteista ja työntekijän roolista.
- ◆ Kysy asiakkaalta, minkä perheenjäsenen kanssa vuoropuhelu tulee aloittaa, mistä aiheista puhua ja mitä puheenaiheita välttää.
- ◆ Haasta omaa ajattelutapaasi: joskus ratkaisut voivat olla epätavanomaisia, mutta ne voivat silti toimia asianosaisille henkilöille, esimerkiksi jonkin tapahtuneen asian salaaminen tietyiltä ihmisiltä.

HYVÄ TIETÄÄ:

Tulkkien kanssa työskenteleminen

Jos tulkkausta tarvitaan ja siihen on resursseja, voit varmistaa hyvän ja turvallisen kokemuksen tämän tarkistuslistan avulla.

- ◆ Käytä luotettuja ja virallisia/koulutettuja tulkkeja.
- ◆ Puhelintulkkaus on anonyymimpää ja voi tuntua turvallisemmalta – tarjoa sitä vaihtoehtona.
- ◆ Kysy, onko asiakkaalla toivomusta tulkin sukupuolesta ja taustasta (jos asiakas kuuluu pieneen kielivähemmistöön, tunnistetuksi joutumisen riski voi olla suurempi).
- ◆ Jos mahdollista, keskustele tulkin kanssa etukäteen ja korosta asian arkaluonteisuutta ja että on tärkeää tulkata kirjaimellisesti kaikki, mitä asiakas sanoo. Harkitse sukupuolisensitiivisen sanaston lähettämistä tulkille etukäteen, jos keskustelu esimerkiksi koskee transsukupuolista henkilöä tai muita sukupuolivähemmistöjä.
- ◆ Käy puhelun alussa läpi tietosuoja- ja salassapitosäännöt.
- ◆ Tarkista asiakkaalta, tuntuuko tulkkaus luontevalta ja ymmärtääkö tämä sitä hyvin.
- ◆ Jos yhteisö on hyvin pieni ja tietovuodon riski suuri, harkitse puhelintulkkauksen hankkimista toisesta maasta.

PITKÄKESTOINEN TUKI TAPAUKSISSA, JOISSA ERKAANNUTAAN PERHEESTÄ TAI Joudutaan perheen hylkäämäksi

Ulossulkeminen – sosiaalinen eristäminen muista ihmisistä – on väkivallan muoto, jolla on vakavia seurauksia sen kohteeksi joutuneen terveyteen. Kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä tällainen tilanne voi syntyä, jos väkivalta tai sen uhka pakottaa uhrin erkaantumaan perheestään tai jos identiteettiin, suuriin päätöksiin tai vapaaseen itseilmaisuun liittyy konfliktia ei saada ratkaistua ja oman identiteetin ja unelmien mukainen elämä käy mahdottomaksi. Samankaltaisista syistä myös perhe voi puolestaan hylätä tai kieltää uhrin. Tämä erkaantuminen tai hylkääminen on jo itsessään äärimmäisen vaikea ja yksinäinen kokemus ihmiselle.

Meidän kokemuksemme mukaan nuorilla ihmisillä, jotka erkaantuvat perheestään, on lisäksi useita samanaikaisia ulossulkemisen kokemuksia, kokemuksia siitä, ettei perhe eikä yhteiskunta hyväksy heitä omina itseinään sekä syrjinnän ja rasmin kokemuk-

sia. Ulkoisen hyväksynnän puutteen lisäksi heiltä voi samalla puuttua myös sisäinen hyväksyntä, mikä heijastuu käytännön työssämme erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokemuksissa.

Yleisesti ottaen ulossulkemisen kokemukset aiheuttavat moninaista haittaa terveydelle ja hyvinvoinnille, ja nuorten ihmisten on välttämätöntä saada tukea itsenäistymisprosessiin. Tällä tuella voidaan estää tilanteet, joissa asiakas tuntee olevansa kykenemätön pärjäämään tai liian yksin ja joutuu siksi palaamaan mahdollisesti väkivaltaiseen ympäristöön. Myöhemmin tässä luvussa kuvaamme yhden esimerkin tällaisen tuen järjestämisestä Suomessa Loisto Settlementin toimesta. Yleisesti ottaen on suositeltavaa ottaa asiakkaan tarpeet kokonaisvaltaisesti huomioon, koska tällä voi olla lukuisia, päällekkäisiä ja toisiaan vahvistavia haasteita, minkä johdosta voi kehittyä negatiivinen kierre.

TAPAUSESIMERKKI

Haasteiden negatiivinen kierre perheestä erkaantumisen jälkeen

Kun nuori henkilö jättää tuntemansa sosiaalisen verkoston, hänellä ei välttämättä ole yhtään aikuista, jolta saada tukea ja turvaa. Yhtäkkiä hänen täytyy selviytyä omillaan, asua yksin ensimmäistä kertaa ja huolehtia toimeentulostaan. Jos hänen rahansa loppuvat, hänen on tiedettävä, mistä saada apua ja uskallettava hakea sitä. Kontekstista riippuen sosiaali- ja terveystalouteihin voi olla hankala päästä tai ne voivat olla aktiivisen etsimisen ja onnistuneen hakemuksen teon takana. Tämä vie runsaasti energiaa ja resursseja. Yksinäisyyden ja taloudellisen epävarmuuden lisäksi perheestään erkaantuneen nuoren tilanne on usein täynnä pelkoa, surua ja ahdistusta. Hän saattaa kaivata perhettään suuresti ja jatkuvasti kyseenalaistaa omaa päätöstään tai tuntea syyllisyyttä. Hänellä saattaa olla traumaoireita tai mielenterveyden häiriöitä. Kunniaan liittyvä konflikti voi olla yhä käynnissä ja nuoren turvallisuus uhattuna, jolloin tämä joutuu elämään pelossa. Perusturvallisuutta voivat heikentää myös oleskelulupaprosessit ja niihin liittyvät epävarmuudet. Perusturvallisuuden murskaannuttua on vaikeaa löytää energiaa olla luottavainen, iloinen tai sosiaalinen; toisaalta on vaikeaa solmia uusia ihmissuhteita menetettyjen tilalle, ellei ole iloinen ja sosiaalinen. Ilman tyydyttäviä ihmissuhteita elämä voi tuntua merkityksettömältä, mikä vaikuttaa moniin asioihin kuten kykyyn opiskella tai löytää töitä, mikä puolestaan vaikuttaa negatiivisesti henkilön itsetuntoon.

Negatiivisen kierteen katkaisemiskeinot riippuvat luonnollisesti yksilöstä ja tämän olosuhteista, mutta meidän havaintojemme mukaan on tärkeää tarjota pitkäkestoista, säännöllistä tukea, joka joustaa nuoren tarpeiden ja kykyjen mukaan (ts. sen suhteen, milloin ja missä tapaamiset pidetään, mahdollisuus kotikäynteihin, mahdollisuus viestiä asiakkaalle tuttujen kanavien

kautta, kuten pikaviestisovellukset, sekä jossa suhtautaan ymmärtäväisesti ja ei-rankaisevasti tapaamisiin saapumatta jättämisiin tai peruutuksiin). Asiakkaan luottamuksen ansaitseminen voi olla hidasta, ja luottamuksen puutetta lisää tietysti se, jos asiakas on kokenut hylkäämistä tai heitteillejättöä useita kertoja elämänsä aikana.

Sosiaalisen ulossulkemisen mahdollisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin

Seuraavassa on lueteltu sosiaalisen ulossulkemisen vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin (Huom: mahdolliset vaikutukset ovat kontekstiriippuvaisia):

- ◆ Sekä sisäisen että ulkoisen hyväksynnän puute
- ◆ Näköalattomuus, vaikeus tehdä päätöksiä, vaikeus pärjätä elämässä itsenäisesti
- ◆ Mielenterveyden haasteet: masennus, itsemurha, päihteiden väärinkäyttö
- ◆ Vaikeus ilmaista omia toiveitaan tai tehdä tulevaisuuden suunnitelmia
- ◆ Liiallinen itsekontrollointi, holtittomuus ja rajattomuus, yliaktiivinen seksuaalisuuden ilmaisu
- ◆ Vaikeus solmia turvallisia ihmissuhteita – turvan hakeminen vääristä paikoista, sisäistetyt haitalliset ihmissuhdemallit
- ◆ Rakenteelliset esteet ja stressin aiheuttajat: rasismi, kodittomuus, köyhyys, turvapaikkaprosessit
- ◆ Pelko ja uhatuksi tulemisen tunne: Kunniaan liittyvän väkivallan dynamiikka ja pitkäkestoinen uhka, uhkan jatkuminen todellisena tai kuviteltuna, vainoharhaisuus

PARHAAT KÄYTÄNTEET

Loisto Settlementin Bahar-projekti

Loisto Settlementin Sopu-työssä havaittiin tarve tarjota pitkäkestoista tukea sellaisille nuorille, jotka suunnittelivat perheestä erkaantumista (tai olivat jo toteuttaneet sen) kunniaan liittyvistä syistä. Tähän tarpeeseen vastaamaan suunniteltiin kolmevuotinen projekti nimeltä Bahar. Projekti on kuvattu seuraavassa siten kuin se on esitetty parhaiden käytänteiden kokoelmassa, joka on koottu Nordic Welfare Centren verkkosivustolle:

”BAHAR-PROJEKTI

Teoriaa ja tietoa

Kriisityön palvelut ovat usein rajalliset pitkäkestoisen tuen osalta, vaikka monet ihmiset tarvitsevat paljon aikaa itseluottamuksensa vahvistamiseen, trauman läpikäymiseen, turvallisuuden ja terveiden rajojen kanssa työskentelyyn sekä ennen kaikkea pohtiakseen omia perhesuhteitaan, sitä keitä he itse ovat ja millaisen tulevaisuuden haluavat. Bahar-projektissa kohderyhmämme ovat nuoret, jotka eivät enää pidä yhteyttä perheeseensä ja/tai yhteisönsä kunniaan liittyvän konfliktin tai väkivallan takia. Joissakin tapauksissa perhe on saattanut hylätä nuoren, koska tämä on loukannut perheen sosiaalisia normeja, tai nuori on saattanut itse päättää asua erillään

perheestä. Tällaista tapahtuu tyypillisesti silloin, jos nuorta ei enää hyväksytä perheessä tai tämä tuntee painostusta käyttäytyä perheen normien mukaisesti.

Olemme olleet kehittämässä ja keksimässä uutta palvelumallia, joka perustuu yksikköme aiemman työn parhaisiin käytänteisiin. Bahar-projektissa myös yhdisteemme ja testaamme uusia menetelmiä ja lähestymistapoja. Bahar-projektissa ja yksikössämme tunnistettiin tarve lähestyä kunniaan liittyviä konflikteja ja väkivaltaa useista teoreettisista ja käytännöllisistä näkökulmista. Kunnioitamme kulttuurista sensitiivisyyttä ja nöyryyttä, mikä tarkoittaa sitä, että kunnioitamme jokaisen yksilön ja perheen oikeutta olla omien elämiensä asiantuntijoita ja määrittellä, mitä ”kulttuurin” ja ”kunnian” kaltaiset sanat heille merkitsevät. Käsittelemme väkivallan traumaa kulttuurisensitiivisen lähestymistavan kautta ja selitämme väkivallantekoja käyttämällä suunnitellun käyttäytymisen teoriaa.

Käsittelemme myös systeemisen perheteorian näkökulmaa. Siinä yksilön ymmärtämisen kannalta on tärkeää ymmärtää lapsuuden perheiden sisäisiä hierarkioita, työskentelymalleja

ja rakenteita. Kulttuurisensitiivisen lähestymistavan lisäksi työmme arvopohjan muodostavat antirasistiset ja postkolonialistiset tutkimukset sekä intersektionaalinen feminismi.

Kohderyhmä

Kohderyhmämme muodostuu 15–29-vuotiaista nuorista, jotka ovat joutuneet kunniaan liittyvän konfliktin tai väkivallan kohteeksi eivätkä voi asua enää oman perheensä kanssa (väliaikaisesti tai pysyvästi). Monet osallistujistamme edustavat myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä, jotka ovat erityiskohderyhmämme kunniaan liittyvän väkivallan kohteeksi joutuneiden nuorten joukossa. Osallistujamme voivat edustaa mitä tahansa sukupuolta. Tähän projektiin otetaan mukaan nuoria kaikista kieli- ja etnisistä taustoista. Käytämme aina ammattitulkkeja, jos oman projektityöryhmämme joukosta ei löydy tarvittavaa kielitaitoa. Kaikki palvelumme ovat maksuttomia, ja otamme mukaan myös maassa asuvia paperittomia nuoria. Tarjoamme palveluja lähinnä Suomen pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa), mutta voimme myös antaa konsultointiapua kohderyhmän kanssa työskenteleville ammattilaisille kautta maan.

Tahoja, joita konsultoimme ja joiden kanssa työskentelemme läheisessä yhteistyössä, ovat pääkaupunkiseudun ja Uusimaan maahanmuuttopalvelut, kunnalliset sosiaalipalvelut, poliisi, terveydenhoitopalvelut, turvakodit, vastaanottokeskukset, lastensuojelu, koulut ja kansalaisjärjestöt. Nämä tahot voivat lähettää projektiimme osallistujia, jotka ovat palvelujemme tarpeessa, ja myös me voimme lähettää asiakkaitamme heidän palvelujensa piiriin. Kuka tahansa, joka tarvitsee palvelujamme, voi myös ottaa meihin suoraan yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse. Ryhmämme ovat lähinnä suljettuja ryhmiä turvallisuussyistä. Tästä syystä myöskään toimistomme sijaintia ei jaeta avoimesti verkossa.

Odotetut tulokset

Projektissa on selkeät tavoitteet ja odotukset kokonaistuloksille, jotka on kirjattu rahoitushakemukseemme ja vuosiraportteihimme. Nämä ovat:

- ◆ Tukea kunniaan liittyvän väkivallan kohteeksi joutuneita nuoria luomalla turvallisia tiloja ja uusia sosiaalisia suhteita.
- ◆ Tarjota ammattilaisten tukea ja vertaistukea (yksilö- ja/tai ryhmätuki) kohderyhmämme nuorille, jotta heidän luottamuksensa toisiin ihmisiin kasvaa sekä itsetuntonsa ja mielenterveytensä kohentuu.
- ◆ Tukea nuorten itsenäistymistä arkielämässä ja luoda heille yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden kohderyhmän nuorten kanssa.

Laadimme erikoistuneen palvelusuunnitelman jokaisen osallistujan kanssa, johon kirjaamme kullekin osallistujalle omat tavoitteet. Nämä tavoitteet asetetaan ja sanoitetaan yhteistyössä osallistujan kanssa. Meillä on seuranta-aastatteluja ja kyselylomakkeita tavoitteiden saavuttamisen arviointia varten.

Tavoiteltuja tuloksia voivat olla esimerkiksi: parempi asumis-/opiskelu-/työtilanne, oleskeluluvan saaminen, kokemus paremmasta mielenterveydestä, vähemmän alkoholin väärinkäyttöä ja riskikäytöstä, vahvempi itsetunto ja itsenäisyys, lisää luottamusta puhua traumaattisista tapahtumista, rikosilmoituksen tekeminen, lisää luottamusta viranomaisia kohtaan.

Tulosten saamista varten käytettyjä keinoja: tilanteen kokonaisvaltainen kartoittaminen; sopivien viranomaisten tai kansalaisjärjestöjen kontaktointi ja konsultointi, säännölliset tukikeskustelut ja psykoedukaatio.⁹⁴ ”

VIITTEET

80 Shannara Cooperativa Sociale
81 Arab Women Media Center
82 Rikosuhripäivystys RIKU (1)
83 Ihmiskauppa.fi (-)
84 Rikosuhripäivystys RIKU (2)

85 Linus & Kankaala (2020)
86 Laitila (2018)
87 Laitila (2018)
88 Laitila (2018)
89 Hobfoll (1989)

90 Hedrenius & Johansson (2013)
91 Laitila (2018)
92 Laitila (2018)
93 Rikosuhripäivystys RIKU (1)
94 Nordic Welfare Centre (-)

5.

KIELELLÄ ON MERKITYSTÄ: LEIMAAMISEN JA STEREOTYPIOIDEN VASTAINEN TYÖSKENTELEY

Kirjoitimme tämän käsikirjan kunniaan liittyvästä väkivallasta siinä toivossa, että se auttaa ammattilaisia puuttumaan väkivaltaan ennen sen tapahtumista tai eskaloitumista. Lisäksi tarkoituksena on tukea väkivallan kohteeksi joutuneiden elämistä turvassa ja sillä tavoin kuin he haluavat; pyrkivätpä he sitten tekemään sovinnon perheidensä kanssa, eivät halua koskaan enää nähdä heitä satuttaneita henkilöitä, tai jotain siltä väliltä.

Kun me viranomaiset tai muut ammattilaiset ymmärrämme kunniaan liittyvän väkivallan dynamiikkaa ja ominaisuuksia, pystymme ymmärtämään myös paremmin apuamme pyytävien tilanteita, jotta voimme arvioida riskit luotettavasti ja suunnitella parempia interventioita. Samalla meidän on oltava tietoisia siitä, miten tämä väkivallan muoto näyttäytyy julkisessa keskustelussa monissa eurooppalaisissa konteksteissa. Se väärynmäärätään usein pelkästään kulttuuriseksi tai uskonnolliseksi, joskus myös poliittisilla tarkoituksilla, mikä luo virheellisen ja vaarallisen mielikuvan oleteuista yhteisöistä, joiden kuvitellaan olevan yhdenmukaisia ja johdonmukaisia.

Käyttämälläme kielellä on merkitystä, ja meidän tulee olla varovaisia valitessamme sanojamme riippuen kontekstistamme. Tämä käsitys koostuu useista kerroksista. Yksikään termi ei voi kuvata kaikkia variaatioita ja vivahteita, jotka tulevat esiin yrittäessämme ymmärtää ja luokitella kunniaan liittyvää väkivaltaa. Asiakkaamme käyttämä kieli hänen puhuessaan meille omasta tilanteestaan saattaa erota paljonkin siitä kielestä, mitä ammattilaiset tai tutkijat käyttävät. Jos kysymme asiakkaalta, onko hän kunniaan liittyvän väkivallan kohteena, vastaus saattaa olla eri kuin jos kysymme häneltä, pelkääkö hän jotakuta perheenjäsentään tai uskooko hän jonkun kyseenalaistavan hänen tai hänen perheensä mainetta.

Jos korostamme jatkuvasti kunniaan liittyvän väkivallan asemaa erityisenä ongelmana ja suljemme samalla silmämme muilta, valtaväestön parissa esiintyviltä sukupuolistuneen tai lähisuuhdeväkivallan muodoilta, tulemme sokeiksi sille tosiseikalle, että nekin ovat sidoksissa kulttuuriin, ja väkivallan ja sukupuolten epätasa-arvon historiaan. Samalla meidän ei tule vältellä kunniaan liittyvästä väkivallasta puhumista vakavana ihmisoi-keuksien ja ihmisarvon loukkauksena sekä uhkana terveydelle ja hyvinvoinnille siinä pelossa, että osallistumme haitalliseen narratiiviin ylläpitoon. Meidän tulee työskennellä johdonmukaisesti väkivaltaa vastaan ja vaatia sellaisia toimia, jotka lisäävät kaikkien tasa-arvoa ja turvallisuutta.

Vastustaaksemme leimaamista ja stereotyyppioita meidän tulee olla tietoisia siitä, mitä sanoja ja termejä käytämme ja mitä niillä tarkoitamme; mikä on niiden käytön tarkoitus. Onko tarpeen keskustella erityisesti kunniaan liittyvästä väkivallasta, vai olisiko asianmukaisempaa keskustella esimerkiksi perhekonflikteista tai sukupuolittuneesta väkivallasta ylipäätään? On tärkeä olla tietoinen kontekstista ja siitä, kuinka keskustelemme väkivaltaongelmista ylipäätään – onko olemassa riski, että käyttämämme kieli kiinnittää huomion väärin asioihin? Saako se ihmiset yhdistämään ajatuksen väkivallasta tiettyyn ryhmään, kulttuuriin tai uskontoon? Vahvistaako se ihmisten silmissä, että jotain moraalitonta on tosiaan tapahtunut, ja että tällä tavoin ajatellen väkivalta voitaisiin tulkita oikeutetuksi (jolloin uhriin tai tämän perheeseen voi kohdistua lisää harmia)? Tällaisilla asioilla voidaan mahdollisesti aiheuttaa haittaa niille ihmisille, joita yritämme auttaa. Näin voi käydä joko välillisesti aiheuttamalla polarisaatiota ja ylläpitämällä haitallisia ennakkoluuloja, tai suoraan luomalla epäluottamusta itsemme ja asiakkaamme välille.

6. TYÖHYVINVOINTI

Tähän käsikirjan viimeiseen lukuun olemme koonneet muutamia ajatuksia työhyvinvoinnista. Jotta voisimme tehdä työmme hyvin, tavata asiakkaita kunnioittavasti, kärsivällisesti ja myötätuntoisesti sekä rakentaa luottamusta, on äärimmäisen tärkeää, että työpaikat tarjoavat tämän vaatiman tuen ja mahdollistavan ympäristön. Työn ja sen rakenteiden sisältö, ihmis-suhteet ja työkuultuuri vaikuttavat loppuun palamisen syntymiseen tai ehkäisyyn. Lisäksi tärkeä osa stressin-

hallintaa on se, miten me työntekijöinä ajattelemme ja toimimme, ja kuinka tietoisia olemme tämänhetkisestä hyvinvoinnistamme. Tämän luvun lopulla oleva suositusluettelo ei ole kaikenkattava. Erilaiset työkalut ja keinot toimivat eri ihmisillä, ja työskentelyolosuhteet vaihtelevat suuresti. Me uskomme, että tärkeitä lähtökohtia ovat tietoisuus omasta mielestä ja kehosta, väsymyksen ensimerkkien tunnistaminen ja avun pyytäminen.

MYÖTÄTUNTOUPUMUKSEN JA SIIJAISTRAUMAN RISKI

Kaikkein työhön liittyy työuupumuksen ja loppuun palamisen riski. Tämä riski on erityisen yleinen ammattilaisilla, jotka auttavat potilaita tai asiakkaita käsittelemään traumoja tai altistuvat mahdollisesti traumatisoivien tapahtumien toistuvalla kerronnalla. Sijaistraumatisoituminen on prosessi, jossa traumalle altistuminen aiheuttaa muutoksia henkilön mieleen, tunteisiin ja kehoon. Nämä muutokset voivat vaatia samantyyppistä käsittelyä kuin primaaritrauma. Lyhyesti sanottuna myötätunnon tunteminen asiakkaita kohtaan ja heidän traumatisoivien selviytymistarinoidensa kuuleminen voi aiheuttaa stressiä, joka pitkään jatkuaan voi johtaa myötätuntouupumukseen, ellei asialle tehdä jotain. Oireet ovat samankaltaisia kuin traumaan liittyvässä stressioireyhtymässä, ja työntekijä voi tuntea olonsa torjuvaksi ja tunnottomaksi, valppaaksi ja va-

ruillaan olevaksi sekä avuttomaksi, hämmentyneeksi ja eristäytyneeksi.⁹⁵

Yksi tekijä, joka voi synnyttää hoiva-alan työntekijöille emotionaalista taakkaa, on vastavuoroisuuden puute työntekijän ja potilaan tai asiakkaan välisessä suhteessa. Ihmisten välisissä suhteissa yleensä on luonnollista, että jokainen odottaa vuorovaikutustilanteelta vastavuoroisuutta. Koska asiakkaan ja työntekijän välinen suhde ei ole tasa-arvoinen, työntekijä etsii tiedostamattomasti tasapainoa antamisen ja saamisen välillä esimerkiksi asiakkaan kiitollisuuden muodossa. Kun vastavuoroisuus ei toteudu, työntekijä saattaa alkaa ”antaa itsestään vähemmän” ja kohdella asiakasta tai potilasta kynniseemmin tai etäisemmin. Tämä emotionaalinen etäisyys puolestaan lisää loppuun palamisen riskiä.

Auttajien odotetaan myös ilmaisevan tunteitaan tietyllä tapaa, esimerkiksi siten, että he hallitsevat negatiiviset tunteensa ja ilmaisevat positiivisia tunteita. Joskus tällainen rooli voi johtaa emotionaaliseen dissonanssiin, ristiriitaan todellisten ja näytettyjen tunteiden välillä.⁹⁶

Vinkkejä itsestään huolehtimiseen

1. Avun pyytäminen ja saaminen on tärkeää. Stressitilassa ihminen ei useinkaan tiedosta itse omaa uupumustaan, vaan saattaa reagoida stressiin yrittämällä ja työskentelemällä kovemmin. Tämä voi myös johtaa ihmisen eristäytymiseen perheestään ja ystävästään.⁹⁷
2. Haastavien tai suurien tunteita laukaisevien asiakastapaamisten jälkeen on hyvä puhua tapahtuneesta ja tunteistasi jonkun, esimerkiksi kollegan tai esimiehen kanssa. Varmista, että suojaat asiakkaasi henkilöllisyyttä ja yksityisyyttä voimassa olevien protokollien mukaisesti. Tilanteessa, jossa työpaikalla on sattunut mahdollisesti traumatisoiva tapahtuma, on suositeltavaa pitää psyykkinen jälkipuintitapaaminen.
3. Arvioi säännöllisesti omaa stressitasoasi ja resilienssiäsi. On esimerkiksi hyvä tiedostaa, mihin stressiä laukaiseviin tekijöihin voi vaikuttaa konkreettisilla teoilla. Samalla voit myös yrittää hyväksyä ne asiat, joihin ei voida vaikuttaa. Kannattaa myös miettiä, voisiko madaltaa omaa vaatimustasoan tai olla tavoitteidensa suhteen ja itselleen armollisempi. Voisiko jostakin luopua tai pyytää joltakulta apua.⁹⁸
4. Saatat joutua rajoittamaan omaa empaattisuuden astettasi ja kehittämään omia keinoja, joilla voit ottaa etäisyyttä työstäsi. Itsensä hyväksyminen ja ystävällisyys sekä myötätunto itseä kohtaan on tärkeää. Monet auttamistyötä tekevät ammattilaiset tiedostavat sijaistrauman riskit ja ehkäisy menetelmät, mutta

unohtavat käyttää niitä. Yksi menetelmistä on mielen ja kehon tietoisuus. Kun havaitset reagoivasi kehoillasi johonkin tilanteeseen (keholliset stressireaktiot), se voi olla tärkeä muistutus, että tilanne on korjattava. Asiakastapaamisissa voit laukaista liiallisen somaattisen peilauksen (toisen henkilön tunteiden heijastamisen omassa kehossa) ja empaattisuuden esimerkiksi vaihtamalla tietoisesti asentoa, jännittämällä ja rentouttamalla lihaksia, vaihtelemalla hengitystä tai istumisetäisyyttä, tai jopa juomalla vettä.⁹⁹

5. Vaali niitä asioita elämässäsi, jotka ovat sinulle tärkeitä; pyri pitämään työ ja vapaa-aika tasapainossa ja varmista, että sinulla on riittävästi aikaa levätä, harastaa liikuntaa ja viettää aikaa ystävien ja perheen kanssa. Joskus parempi ajanhallinta voi myös auttaa.
6. Jos mahdollista, tee asiakastyötä aina pareittain työtoverin kanssa ja keskustele haastavista tapauksista työryhmän kanssa saadaksesi tukea.
7. Jos mahdollista, käy työnohjauksessa tai muissa tukitapaamisissa säännöllisesti; keskustele aktiivisesti työpaikan ongelmista ja pyri vaikuttamaan niihin; käsittele vaikeita tunteita käymällä niitä läpi.

Yhteenvedonä itsensä tunteminen ja arvostaminen on yksi tärkeimmistä stressinhallintakeinoista, ja on myös hyvä arvioida omia tarpeitaan, tunteitaan ja toimintakykyään säännöllisesti. Tietoinen läsnäolo sekä arkielämässä että työssä auttaa sinua tunnistamaan kasvavaa stressiä ja puuttumaan siihen ajoissa.

Ihannetapauksessa työntekijöiden saatavilla tulisi olla koulutusta, tukirakenteita ja palveluja, joiden avulla voitaisiin vähentää työperäisen tunneupumuksen ja sijaistrauman riskiä. Asianmukainen tuki ja työskentelyolosuhteet ovat tarpeen, jotta voimme kohdata asiakkaamme levollisella, kunnioittavalla ja empaattisella tavalla.

VIITTEET

95 Lindqvist (2012)

96 Ahola & Hakanen (2010)

97 Kivekäs (-)

98 Kivekäs (-), YTHS (-)

LUETTELO LÄHDEMATERIAALEISTA

Aapakallio, Johanna (2020). Nuoruus ja Kunnia. Loisto Setlementin Sopu-työn asiantuntijan Johanna Aapakallion laatima koulutusmateriaali.

Ahola, Kirsi & Hakanen, Juha (2010). Terveysammattilaisten työuupumus: erityisenä haasteena vuorovaikutus auttamistyössä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Vol. 126, No. 18, ss. 2139-46. PDF-julkaisu. Saatavana verkko-osoitteessa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo99077>

CEFMU & Sexuality Programs Working Group (2019): Tackling the Taboo: Sexuality and gender-transformative programmes to end child, early and forced marriage and unions. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.ungei.org/publication/tackling-taboo>

Cooper, J. & Vetere, A. (2005) Domestic Violence and Family Safety – A Systemic Approach to Working with Violence in Families. Whurr publ.

Edwards, Alan & Haslett, Jennifer (2011). Violence is Not Conflict: Why it Matters in Restorative Justice Practice. 48-4 Alberta Law Review 893, 2011 CanLIIDocs 151, saatavana verkko-osoitteessa <https://canlii.ca/t/2945>

Ensi- ja turvakotien liitto (-). Tunnista väkivalta. Nettiturvakoti. Saatavana verkko-osoitteessa <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/>

Ermers, Robert (2018): Honor related violence. A new social psychological perspective. Routledge.
Galtung, Johan (1990). Cultural Violence. Journal of Peace Research, Vol. 27, No. 3. (Aug., 1990), pp. 291-305.

Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE (2016). Sexual rights. Glossary. EIGE. Saatavana verkko-osoitteessa <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1381>

Hedrenius, Sara & Johansson, Sara 2013. Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Tietosanoma.

Hobfoll, Stevan E. (1989). Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress. American Psychologist, 44(3), 513-524.

Holma, Juha (2018). Lähisuhdeväkivallan preventiot ja interventiot. Luento. Opintojakso: "Lähisuhdeväkivalta - ehkäisevät ja hoidolliset interventiot". Jyväskylän yliopisto. 10.1.2018.

Ihmiskauppa.fi (-). Encountering victims of human trafficking. National assistance system for victims of human trafficking. Saatavana verkko-osoitteessa https://www.ihmiskauppa.fi/en/information_on_helping_victims/encountering_victims_of_human_trafficking

Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM (2021): IOM SOGIESC Glossary of Terms. Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM. Saatavana verkko-osoitteessa: <https://www.iom.int/resources/iom-sogiesc-glossary-terms>

Jokinen, Arto (2017). Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.): Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino.

Keskinen, Suvi (2017). Erojen näkökulma ylirajaisiin muuttoliikkeisiin ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.): Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino.

Kivekäs, Jukka (-) Tunnista ajoissa stressi ja uupuminen. Varma & Suomen Mielenterveysseura. Painotalo Auranen oy. PDF-julkaisu. Saatavana verkko-osoitteessa: https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/stressiopas_fin_netti.pdf

Korpela, Maija & Peräaho, Katri (2013): Kunniakonfliktit globaalina kehityskysymyksenä ja suomalaisten koulujen arjessa. African Care. Saatavana verkko-osoitteessa http://www.africancare.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kunniakonfliktit_gloaalina_kehityskysymyksena_ja_suomalaisten_koulujen_arjessa.pdf.

Krug, Etienne G. et al., eds. (2002). World report on violence and health. Maailman terveysjärjestö WHO. Geneve.

Laitila, Aarno (2018). Väkivallan hoitointerventiot – Verkostoituva työote eri työmuodoissa. Luento. Opintojakso: “Lähisuhdeväkivalta - ehkäisevät ja hoidolliset interventiot”. Jyväskylän yliopisto. 17.1.2018.

Lindqvist, Arja (2012). 7. Sijaistraumatisoitumisen ehkäisystä pähkinänkuoressa. Julkaisussa: “Traumaperäisen dissosiaatiohäiriön vakauttaminen Suomessa”. Projektiraportti 2009–2012. Traumaterapiakeskus. Saatavana verkko-osoitteessa: https://asiakas.kotisivukone.com/files/ttkeskus.palvelee.fi/tiedostot/sijaistraumatisoitumisen_ehkaisyta_-_arja_lindqvist.pdf

Lidman, Satu (2015): Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus.

Luopajarvi, Katja (2004). International Accountability for Honour Killings as Human Rights Violations. Nordisk tidskrift for Menneskerettigheter. Vol. 22, Nr. 1. p. 2-21

Nordic Welfare Centre (-). Bahar project. Examples of best practice. Saatavana verkko-osoitteessa <https://nordicwelfare.org/integration-norden/en/exempel/bahar-project/>

Nyman, Linus & Kankaala, Laura (2020). What to Do If Your Ex Is Stalking You With Technology. Disobey Outreach. Saatavana verkko-osoitteessa https://varjosta.fi/wp-content/uploads/2020/05/What_to_Do_If_Your_Ex_Is_Stalking_You_With_Technology.pdf

Payton, Joanne (2014): “Honor,” Collectivity, and Agnation: Emerging Risk Factors in “Honor”-Based Violence. Journal of Interpersonal Violence 2014, Vol. 29(16) 2863–2883

Ronkainen Suvi (2017). Mitä Väkivalta on? Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.): Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). THL.fi: Lähisuhdeväkivalta. Saatavana verkko-osoitteessa <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta>

Yhdistyneet kansakunnat YK (-). What is Domestic Abuse? YK. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse> (haettu 15.8.2022)

Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2015). A framework to underpin action to prevent violence against women. UN Women. Saatavana verkko-osoitteessa https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2015/Prevention_Framework_unwomen_nov2015.pdf

Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2022). Facts and figures: Ending violence against women. UN Women. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>

Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (-). Frequently asked questions: Types of violence against women and girls. UN Women. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>

Yhdistyneiden kansakuntien tasa-arvojärjestö UN Women (2010). Causes, protective and risk factors. UN Women Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women and Girls. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.endvawnow.org/en/articles/300-causes-protective-and-risk-factors-.html>

Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahasto UNICEF (2022). Child Marriage. UNICEF. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.unicef.org/protection/child-marriage>.

Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahasto UNICEF & Yhdistyneiden kansakuntien väestöraho UNFPA (2022). Module 1 Dynamic of Social Norms: Female Genital Mutilation. Manual on Social Norms and Change. UNICEF & UNFPA. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Manual%20on%20Social%20Norms%20and%20Change%202022.pdf>

Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen ryhmä UNSDG (2017). Annex D Sexual and Reproductive Health and Rights. Julkaisussa: UNSDG Guidance Note on Human Rights for Resident Coordinators and UN Country Teams. UNSDG. Saatavana verkko-osoitteessa <https://unsdg.un.org/resources/sexual-and-reproductive-health-and-rights>

Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto UNODC (-). Human Trafficking. UNODC. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/human-trafficking.html>. (Haettu 15.8.2022)

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto OHCHR (1). Child and forced marriage, including in humanitarian settings. OHCHR. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.ohchr.org/en/women/child-and-forced-marriage-including-humanitarian-settings>

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto OHCHR (2). Sexual and Reproductive Health and Rights. OHCHR. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.ohchr.org/en/node/3447/sexual-and-reproductive-health-and-rights>

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto OHCHR (2012). Impunity for violence against women is a global concern. OHCHR. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.ohchr.org/en/stories/2012/08/impunity-violence-against-women-global-concern>

Rikosuhripäivystys RIKU (1). Domestic violence can affect everyone. RIKU. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.riku.fi/en/various-crimes/domestic-violence/>

Rikosuhripäivystys RIKU (2). Safety plan for a situation of violence or its threat at home. RIKU. Saatavana verkko-osoitteessa <https://www.riku.fi/en/guides-and-instructions/safety-plan-for-a-situation-of-violence-or-its-threat-at-home/>

Maailman terveysjärjestö WHO. (2009). Changing cultural and social norms that support violence. Maailman terveysjärjestö WHO. Saatavana verkko-osoitteessa <https://apps.who.int/iris/handle/10665/44147>

YTHS Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö ry. Stressinhallinta. Saatavana verkko-osoitteessa: <https://www.yths.fi/terveystieto/mielenterveys/stressinhallinta/>

Liite 1: Italian väkivallan vastaisen lainsäädännön viitekehys

Lainsäädäntö on yhdenmukaistettu vastaamaan täysin Istanbulin sopimuksen (2011) viitekehystä. Istanbulin sopimus on ensimmäinen lainsäädäntöä sitova kansainvälinen instrumentti naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyä ja niiden vastaista työtä varten. Sen tärkein innovaatio on naisiin kohdistuvan väkivallan tunnustaminen ihmisoikeusrikkomuksena ja syrjinnän muotona. Kansallisia lakeja ovat:

Legge 15 febbraio 1996, n. 66 “Norme contro la violenza sessuale” (cp artt. 609bis-octies)

Direttiva Presidente del Consiglio “Azioni volte a promuovere l’attribuzione di poteri e responsabilità alle donne, a riconoscere e garantire libertà di scelte e qualità sociale a donne e uomini”, G.U. 21 maggio 1997

Legge 3 agosto 1998, n. 269 “Norme contro lo sfruttamento della prostituzione, della pornografia, del turismo sessuale in danno di minori quali nuove forme di riduzione in schiavitù”

Legge 5 aprile 2001, n. 154 “Misure contro la violenza nelle relazioni familiari”

Art. 76 comma 4-ter del D.P.R. 30 maggio 2002, n. 115 “Testo unico delle disposizioni legislative e regolamentari in materia di spese di giustizia” che prevede la possibilità di patrocinio gratuito in deroga ai limiti di reddito per le vittime di reati riconducibili alla violenza di genere

Legge 9 gennaio 2006, n. 7, “Disposizioni concernenti la prevenzione e il divieto delle pratiche di mutilazione genitale femminile”, del D.P.R. 30 maggio 2002, n. 115 “Testo unico in materia di spese di giustizia”

Codice penale: art. 583-bis (Pratiche di mutilazione degli organi genitali femminili)

L. 23 aprile 2009, n. 38, Misure urgenti in materia di sicurezza pubblica e di contrasto alla violenza sessuale, nonché in tema di atti persecutori

Legge 27 giugno 2013, n. 77, Ratifica ed esecuzione della Convenzione del Consiglio d’Europa sulla prevenzione e la lotta contro la violenza nei confronti delle donne e la violenza domestica, fatta a Istanbul l’11 maggio 2011

La c.d. legge sul femminicidio (d.l. 14 agosto 2013, n. 93, convertito in Legge 15 ottobre 2013, n. 119, in materia di contrasto alla violenza di genere)

Art. 14, comma 6, della Legge 7 agosto 2015 n. 124, “Deleghe al Governo in materia di riorganizzazione delle amministrazioni pubbliche” che prevede la possibilità per una donna, dipendente pubblica, vittima di violenza di genere e inserita in specifici percorsi di protezione, di chiedere il trasferimento in un’amministrazione di un comune diverso da quello in cui risiede

Art. 1, comma 16, della Legge 13 luglio 2015, n. 107 “Riforma del sistema nazionale di istruzione e formazione e delega per il riordino delle disposizioni legislative vigenti” per cui nel piano triennale dell’offerta for-

mativa di ogni scuola viene promossa la prevenzione della violenza di genere e di tutte le discriminazioni, al fine di informare e sensibilizzare sul tema studenti, docenti e genitori Art. 24 del D. lgs. 15 giugno 2015, n. 80 “Congedo per le donne vittime di violenza di genere”

Art. 11 della Legge 7 luglio 2016, n. 122 “Disposizioni per l’adempimento degli obblighi derivanti dall’appartenenza dell’Italia all’Unione europea – Legge europea 2015-2016. (16G00134)” che stabilisce il diritto all’indennizzo in favore delle vittime di reati intenzionali violenti

D. Lgs. 15 dicembre 2015, n. 212 “Attuazione della direttiva 2012/29/UE del Parlamento europeo e del Consiglio, del 25 ottobre 2012, che istituisce norme minime in materia di diritti, assistenza e protezione delle vittime di reato e che sostituisce la decisione quadro 2001/220/GAI”

DDL 2719, “Modifiche al codice civile, al codice penale, al codice di procedura penale e altre disposizioni in favore degli orfani per crimini domestici”

Legge 11 gennaio 2018, n. 4 “Modifiche al codice civile, al codice penale, al codice di procedura penale e altre disposizioni in favore degli orfani per crimini domestici”

Legge 19 luglio 2019, n. 69, “Modifiche al codice penale, al codice di procedura penale e altre disposizioni in materia di tutela delle vittime di violenza domestica e di genere”

D.P.C.M. 17 dicembre 2020, “Reddito di libertà per le donne vittime di violenza”

Liite 2: Jordanian väkivallan vastaisen lainsäädännön ja politiikan viitekehys

Vuonna 2008 uusi laki ”naisten suojelemiseksi lähisuhdeväkivallalta” julkaistiin Jordanian virallisessa lehdessä. Lain päätavoite on ”suojella perheen ykseyttä ja hyvinvointia, vähentää ja järjeistää oikeusmenettelyjä, jotka suojelevat uhreja lähisuhdeväkivallalta”. Laissa määrätään myös seurantatapaaminen tekijän ja perhe-

neuvottelutyöryhmien välillä sekä ennaltaehkäiseviä interventioita.

Samanaikaisesti terveys-, opetus-, oikeus- ja sosiaalisen kehittämisen ministeriöihin perustettiin myös uudet lähisuhdeväkivaltayksiköt, ja Jordanian kansallinen nais-

asioiden komissio (JNCW) perusti naisasiamiehen toimiston, joka ottaa vastaan valituksia ja lähettää ne edelleen asianmukaisille viranomaisille seurantaan varten.

Korkeimpaan rikosoikeuteen luotiin paneeli, joka tutkii ”kunnia”murhatapauksia, nopeuttaa niiden oikeuskäsittelyä ja yhdenmukaistaa tuomioita, mutta kaikki nämä toimetkaan eivät riitä kunniamurhien tehokkaaseen käsittelyyn.

Liite 3: Suomen sukupuolittuneen väkivallan vastaisen lainsäädännön ja politiikan viitekehys

Suomessa keskeisiä sukupuolittuneen väkivallan, mukaan lukien kunniaan liittyvä väkivalta, vastaisia lainsäädännön viitekehyksiä ovat:

1. Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW), jossa vaaditaan kaikkia valtioita poistamaan naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä. Suomen valtio on sitoutunut toteuttamaan CEDAW:n tavoitteiden mukaista politiikkaa. Suomi raportoi edistymisestään CEDAW:n toimikunnalle, joka valvoo toteutettuja toimia ja antaa lisäsuosituksia. Tätä kirjoitettaessa viimeisin raportti tarkistettiin lokakuussa 2022 ja johti joihinkin lisäsuosituksiin.¹⁰⁰
2. Suomi ratifioi Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan sopimuksen, joka tunnetaan Istanbulin sopimuksena, vuonna 2015. Se vaatii valtioita perustamaan koordinoituyksikön kansallisten toimien valvomista varten. Suomessa se rooli annettiin Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnalle (NAPE), joka on osa sosiaali- ja terveysministeriötä. NAPE-toimikunnan laatima Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2022–2025¹⁰¹ perustui Istanbulin sopimuksessa

”Kunnia”murhaajat saivat aikaisemmin keskimäärin puolesta vuodesta vuoteen kestävän vankilatuomion, koska rikoslaki sovelsi näihin rikoksiin lieventäviä olosuhteita. Pojille säilytetään sisarten ja serkkujen holhoojan rooli, ja heitä painostetaan toteuttamaan teloituksia perheen puolesta. Jos tekijä on nuori, hänet tuomitaan johonkin useista uudelleenkoulutuslaitoksista. Vuodesta 2009 lähtien tuomioita ei ole enää lyhennetty sillä perusteella, että rikos on ”tehty raivokohtauksen alaisena”.

annettuihin tavoitteisiin ja GREVIO:n suositukseen, ja se linkitettiin muihin kansallisiin väkivallan ehkäisemisen ohjelmiin (katso alapuolella). GREVIO on lyhennys nimikkeestä Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisen asiantuntijaryhmä, ja se on itsenäinen viranomaiselin, joka valvoo Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa sen ratifioinneissa maissa.

3. Kansallisiin väkivallan ehkäisemisen ohjelmiin kuuluvat Lanzaroten sopimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma (sosiaali- ja terveysministeriö) 0–17 vuoden ikäisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjumiseksi¹⁰², Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma (oikeusministeriö)¹⁰³, Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 (sosiaali- ja terveysministeriö)¹⁰⁴, Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023¹⁰⁵ ja Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma (oikeusministeriö)¹⁰⁶. Erityisesti Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma korostaa kunniaan liittyvän väkivallan vastaisia toimia ja jakaa resursseja asiaan liittyville ammattilaisille ja viranomaisille suunnattuun valistus- ja koulutustyöhön.

Liite 4: Italiassa kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä käytettyjen käsitteiden ja termistön kehitys

Italiassa ”Il Delitto d’Onore” (kunniamurha) oli rikos, joka oli kuvattu oikeusministeri Alfredo Roccon (joka allekirjoitti sen Italian fasistihallituksen aikana vuonna 1930) mukaan nimetyssä rikoslaissa, Codice Roccossa. Tämä laki tarkoitti sitä, että tappaja tuomittiin vankilaan tavanomaisten 21 vuoden sijaan korkeintaan seitsemäksi vuodeksi, jos perheen naista kohtaan tehty rikos tehtiin raivokohtauksen vallassa johtuen perheen kunniaan loukkaavasta häpeällisestä käytöksestä. Ennen rikoslain kumoamista vuonna 1981 siinä määrättiin myös, että seksuaalirikollista ei tuomita, jos hän suostuu menemään naimisiin uhrinsa kanssa teon korvaamiseksi. Kunniarikoslaki suojeli myös sellaisia naisia, jotka tappoivat vastasyntyneen lapsensa tietyissä tilanteissa, kuten raiskauksen yhteydessä tai tultuaan perheidensä hylkäämiksi. Kunniamurhat aiottiin kieltää kahdella lakiluonnoksella vuosina 1976 ja 1979, mutta se onnistui vasta kaksi vuotta myöhemmin Italian parlamentissa käytyjen pitkällisten keskustelujen takia. Useat naiskansanedustajat yrittivät kyseenalaistaa vallalla ollutta kantaa, jonka mukaan poliittisessa päätöksenteossa tuli

keskittyä tärkeämpiin asioihin. Kunniamurhan kieltämisellä oli pakostakin korkea symboliarvo, koska siinä lakiin kirjoitettiin käsitys, jonka mukaan naisten kehot eivät ole miesten ominaisuutta. Italiassa kunniaan liittyvää väkivaltaa säätelevä laki poistui vihdoinkin lainsäädännöstä vuonna 1981, sen jälkeen, kun ensin oli poistettu aviorikos laista vuonna 1968, laillistettu avioero vuonna 1970 (laki n:o 898), uudistettu perhelakia vuonna 1975 (laki n:o 151) ja dekriminalisoitu abortti vuonna 1978 (laki n:o 194). Vuodelta 1993 peräisin olevan Yhdistyneiden kansakuntien julistuksen naisiin kohdistuvan väkivallan lopettamiseksi nojalla Italia on tunnistanut ja tunnustanut naisiin kohdistuvan väkivallan eri muodot: väkivalta avioliitossa, haitalliset perinteet, kuten silpominen ja infibulaatio, tyttölapsenmurha, sukupuoleen perustuva abortti, lapsiavioliitto, pakkoavioliitto, myötäjäisiin liittyvä väkivalta, naisiin kohdistuvat kunniamurhat, leskiin kohdistuva väkivalta, naismurha, seksuaalinen väkivalta ja häirintä työpaikalla, laitoksissa ja urheilussa, naisten ihmiskauppa.

Liite 5: Jordaniassa kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä käytettyjen käsitteiden ja termistön kehitys

(Jordaniassa) kunniarikos määritellään rikokseksi, jossa miespuolinen perheenjäsen tai sukulainen tappaa naisen, jonka katsotaan uhmanneen perhettään olemalla suhteessa epäsovivana pidetyn miehen kanssa. Tekijät väittävät, että heidän tekonsa palauttaa perheen kunnioituksen yhteisössä. Kunniamurhien uhrien väitetään yleensä syyllistyneen ”seksuaalisesti moraalittomiin” tekoihin, jotka vaihtelevat avoimesti ei-sukulaismiesten kanssa puhumisesta avioliiton ulkopuoliseen seksiin (mukaan lukien raiskauksen tai seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuminen). Kuitenkin nainen voi joutua murhatuksi monista muista syistä, kuten kieltäytyttyään solmimasta järjestettyä avioliittoa tai haettuaan avioeroa tai asumuseroa (vaikka aviomies olisi väkivaltainen). Pelkästä epäilystä, että

nainen olisi käyttäytynyt tavalla, joka voi vahingoittaa perheen nimeä.

Jordanian laki ei tunnusta termiä ”kunniamurha”, mutta se tunnustaa artiklassa 340 kuvatun murhan, joka tehdään in flagrante delicto aviorikoksen vuoksi kattotermiin ”lieventävät tekijät murhatapauksessa” alla. Termiä ”kunniamurha” on silti käytetty jordanialaisen yhteiskunnan tapojen ja perinteiden mukaan kunnian nimesessä tehtyjen rikosten laillistamiseen. Kunniamurhat luokitellaan luonnollisesti henkilöön kohdistuvien rikosten alle murhina Jordanian lainsäädännössä, mutta ne luokitellaan myös otsikon ”lieventävät selitykset murhatapauksissa” alle. Jordanian rikoslain kaksi artiklaa todellakin tarjoavat kaksi lieventävää tekijää: artikkelat 98 ja 340.

Liite 6: Suomessa kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä käytettyjen käsitteiden ja termistön kehitys

Sopu-työssä tiedostetaan, että Suomen kontekstissa termi ”kunnia” yhdistetään usein ”vieraisiin kulttuurisiin”, sillä termiä ei käytetä yhtä usein suomen kielessä kuin esimerkiksi termejä ”häpeä” tai ”maine”. Samoin myös tiedostamme, että kunnia-termillä on erilaisia merkityksiä tai käyttöjä eri kielissä, ja että ei pidä olettaa merkityksen olevan aina sama eri konteksteissa. Sopu-työssä ymmärrämme kunnian tarkoittavan henkilön moraalista mainetta tämän sosiaalisessa kontekstissa, ja se määrittyy kyseisen kontekstin moraalisten ja sosiaalisten arvojen ja normien kautta. Kunnia on siis abstrakti arvo, joka voi määrittää yksilön tai yhteisön uskottavuutta ja arvoa. Siksi kunniaa on olemassa jokaiselle yksilölle sukupuolesta riippumatta.

Koska kunnian käsitettä ei tunneta hyvin Suomessa, julkista keskustelua kunniaan liittyvästä väkivallasta vääristää usein – oli se sitten tahallista tai ei – asioiden yksinkertaistaminen, virheelliset käsitykset ja vähemmistöryhmien toiseuttamisen ja leimaamisen prosessit. Useinkaan ei tiedosteta, että kunniaan liittyvän väkivallan dynamiikka on yleistä moniin eri yhteisöihin kuuluvissa perheissä tai ryhmissä Suomessa, vaikka sitä ei yleisesti luokiteltaisikaan kunniaan liittyväksi. Yhteisiin tekijöihin voi sisältyä sukupuoleen, seksuaalisuuteen tai uskontoon liittyvien normien tiukat tulkinat, heteronormatiivisuus, paineet ja juoruilu yhteisön

taholta, väkivallan hyväksyntä useiden henkilöiden taholta perheessä/ryhmässä/yhteisössä sekä moraalisen stigman ja hyljeksinnän pelko.

Suomen kontekstissa kunniaan liittyvästä väkivallasta on usein puhuttu käyttäen nimityksiä kunniaväkivalta ja sosiaalinen kontrolli. Me Sopu-työssä, kuten monet muutkin alalla työskentelevät ammattilaiset, käytämme kuitenkin mieluummin termiä kunniaan liittyvä väkivalta. Näin vältämme antamasta sitä kuvaa, että väkivalta olisi kunniallista, ja linjaamme termin kansainvälisen termistön mukaiseksi.

Koska termeihin ja ilmiöön liittyy paljon vääriä käsityksiä, Sopu-työssä uskotaan, että on erityisen tärkeää käyttää yhdenmukaista termistöä organisaation sisällä ja niiden välillä, ja rakentaa yhteistä näkemystä termien määrittämisestä. Jotta termistöstä tosiaan syntyisi yhteinen näkemys, vuonna 2022 Sopu-työssä aloitettiin järjestää termistötyöpajoja ammattilaisille, tutkijoille ja viranomaisille, jotka työskentelevät kunniaan liittyvien ongelmien tai väkivallan parissa. Vuoden 2022 loppuun mennessä työpajojen tavoitteena on tuottaa yhteinen termiluettelo, jota järjestöt Suomessa voivat käyttää. Yhdenmukaisempi ja selkeämpi termistön käyttö voi sitten levitä laajempaan julkiseen keskusteluun esimerkiksi aiheesta kirjoittavien journalistien kanssa tehtävän yhteistyön kautta.

Liite 7: Kunniakoodisto ja kunniamurha rikollisjärjestössä

Kirjoittaja: Luciana Esposito, mafia-aiheeseen erikoistunut asiantuntijajournalisti

Kunniakoodisto on kokoelma ideologisia ja käyttäytymistä koskevia sääntöjä, joita tietyn yhteisön kaikkien jäsenten on noudatettava. Tämä koskee myös rikollisjärjestöjä. Tässä yhteydessä petturuus on rikkomuksista vakavin, ja petturin on maksettava teostaan kuoleamalla. Itse asiassa rikollisjärjestön jäsenyyteen kuuluu, että jäsenen perheenjäsenten on myös noudatettava kunniaakoodistoa, mikäli he haluavat välttää tahraamasta rikollisjärjestön kunniaa ja siitä koituvia seurauksia. Tähän sisältyy sekä kielto solmia rakkaussuhdetta toisen jäsenen naiseen ja kaikkien jäsenten määräys kunnioittaa omia vaimojaan. Perhe, jolla tarkoitetaan rikollisklaania, ei voi ottaa jäseneksi sellaisia henkilöitä, joiden sukulaisia työskentelee lainvalvonta-alalla tai jotka ylittävät julkisesti moraalittomuuden rajat käyttämällä esimerkiksi huumeita tai alkoholia. Esimerkiksi ilmiantaja syyllistyy vakavaan rikkomukseen.

Vaikka kunniaakoodisto antaa immuniteetin naisille ja lapsille, joita ei siten pitäisi koskaan tappaa, Italiassa tapahtuvista mafiamurhista kertovat rikosuutiset osoittavat, kuinka usein heitä kuitenkin murhataan julmasti. Vuonna 1985 tapahtui järkyttävä tapaus, kun 17-vuotias Graziella Campagna tapettiin hänen löydettyään muistikirjan, joka kuului oikeutta pakoilevalle henkilölle. Yksi viimeisimmistä koskettavista tapauksista Italiassa on Lea Garofalon tapaus. Hän oli ihmiskauppiaiden leski, sisar ja rakastaja, joka lopulta päätti todistaa näitä vastaan vuonna 2002. Hän petti omat verisukulaisensa kapinoidakseen mafiaa vastaan. Lea eli vartioituna vuoteen 2009 saakka, kunnes hänet kidnappattiin ja tapettiin 34-vuotiaana.

Naisia ja lapsia käytetään usein julmimman koston välikappaleina klaanien välisissä mafiasodissa. Tämä voidaan selittää sillä, että tietynlaisen patriarkaalisen perinnenäkemyksen mukaan naiset ja lapset ovat miehen omistamista asioista tärkeimpiä. Tällainen tapaus oli myös 62-vuotiaan Leonarda Costantinon, mafiapomon vaimon, hänen 24-vuotiaan tyttärensä Vincenzan ja 50-vuotiaan sisarensa Lucian murha. Etsivät ollettivat ensin, että tappajien varsinaisena kohteena oli Vincenzan aviomies Francesco Maria Mannoia, mutta tarkempien tutkimusten jälkeen tämä hypoteesi hylättiin. Kaikki kolme naista olivat kostoiskun uhreja. Tämä lyhyt johdanto lienee tehnyt selväksi, että kunniaakoodiston käsite on tiukasti sidoksissa kunniamurhaan.

Ensimmäinen mafian Italiassa tekemä kunniamurha tapahtui vuonna 1896. Emanuela Sansone oli vain 17-vuotias kuollessaan Palermossa kostoiskun uhrina. Tämä nuori tyttö murhattiin, koska mafian tappajat epäilivät hänen äitinsä ilmiantaneen heidän valmistavan väären-

nettyjä seteleitä. Tämän rikoksen tarkoituksena oli kokonaisen perheen kunnian säilyttäminen. Tämän kulttuurisen ja moraalisen paradigman voimakkuus, syvään juurtuneisuus ja patriarkaalinen tausta ei ole ollut rikollisjärjestöjen yksinoikeus. Tämä käyttäytymismalli vaikutti vahvasti koko Italian yhteiskunnassa: Italian rikoslaki antoi jossain määrin anteeksi murhia, jos ne oli tehty yksilön tai yhteisön maineen ja kunnian säilyttämisen tarkoituksessa. Vuoteen 1981 saakka Italian laki tunnusti lieventävien olosuhteiden olemassaolon kunniamurhan tekijöillä, kun tekoa verrattiin eri motiivista tehtyyn vastaavaan rikokseen, koska ”kunniantoman teon” aiheuttamaa kunnianloukkausta verrattiin erittäin vakavaan provokaatioon, eikä kunnian palauttamista tuomittu sosiaalisesti.

Aviorikokseen syyllistyneen vaimon, tämän rakastajan tai molempien murhatuomiossa otettiin huomioon lieventävät olosuhteet vain silloin, jos rikoksen tekijänä oli mies. Naiset tuomittiin erilaisin perustein. Miesten tuomioissa otettiin huomioon lieventävät olosuhteet myös lapsenmurhatapauksissa, jos lapsi sai alkunsa avioliiton ulkopuolisesta suhteesta, sillä ehdolla, että murha tapahtui viiden päivän sisällä syntymästä. Periaatteessa Italian laki siis salli avioliiton ulkopuolisista suhteista syntyneiden lasten tappamisen, toisin sanoen isälle annettiin valtuudet poistaa kaikki jäljet elämästä, jota pidettiin pelkkänä petoksen tuloksena.

Näin vahvasti miesten hallitsemassa lakiympäristössä Italiassa tehtiin lukuisia kunniamurhia vuosikymmenten saatossa. Uhrien tarkkaa lukumäärää on mahdotonta määrittää, koska asiasta ei ole riittävästi tietoa ja tapaukset eivät saaneet juurikaan julkista huomiota.

Itse asiassa tämä ideologinen ja sosiaalinen malli oli juurrutettu vahvasti kuvaan syyllisen naisen teloituksesta, joka ansaitsi maksaa synnistään kuoleamalla. Naisten oli pakko elää alistetussa roolissa sekä sosiaalisessa että taloudellisessa mielessä, mikä esti heitä kapinoidakseen tai hakeutumasta vähemmän rajoitettuihin elinoloihin. Onneksi naisten emansipoituminen kuitenkin kulminoitui Italian feministiliikkeiden väsymättä käymään ideologiseen taisteluun. Asioihin tuli viimein muutos kunniamurhien ja sukupuolten epätasa-arvon riehuttua valtoimenaan vuosikymmeniä kodin seinien sisä- ja ulkopuolella.

Sen jälkeen, kun aviorikos oli poistettu rikoslainista vuonna 1968, avioero laillistettu vuonna 1970, perhelakia uudistettu vuonna 1975 ja säädetty aborttia koskeva laki n:o 194 vuonna 1978, otettiin ratkaiseva askel eteenpäin: kunniamurhien lieventävät olosuhteet poistettiin lainsäädännöstä 5. elokuuta 1981 säätämällä Italian rikoslain n:o 442 artikla 587.

Vaikka laki poisti kunniamurhan Italian lainsäädännöstä, mafian kunniakoodisto pysyi voimassa. Napolin Camorra, Sisilian Mafia ja Calabrian 'Ndrangheta pysyvät silti tiukasti kunniakoodistonsa takana.

Tässä yhteydessä on kiinnostavaa muistella nimellä ”Patacchella” tunnetun Ciro Nocerinon, kuuluisan mafiapomon Raffaele Cutolon uskollisen palvelijan, tarinaa. Patacchella sai selville, että hänen vaimonsa oli pettänyt häntä, tunnustettuaan ensin tietämättään kyseisestä avioliiton ulkopuolisesta suhteesta syntyneen lapsen omakseen ja annettuaan tälle sukunimensä.

Pomon, Raffaele Cutolon, tuomio oli ankara: Patacchellan vaimon oli kuoltava. Vaimon tuli maksaa kuolemallaan koko rikollisjärjestölle aiheuttamansa kunnian menetys, ja tappajan oli oltava itse Patacchella. Tämä tappoi vaimonsa palauttaakseen kunniansa ja samalla korjatakseen maineensa.

Ciro Nocerino vei kuolemantuomion täytäntöön osoittaakseen uskollisuutensa ja kunnioituksensa Cutolo-pomolle ja ”perheelle”, jonka ylpeä jäsen hän oli. Patacchella tappoi vaimonsa, mutta naisen ruumista ei koskaan löydetty. Tällainen loppu tarinalle on kaikkea muuta kuin sattumanvarainen ja merkitsee tämän murhan selkeästi kunniamurhaksi ja kunniakoodistoon liittyväksi.

Häiritsevimpiä tapauksia ovat ne, joissa kunniamurhatuksi on tultu toisten naisten käsissä tai toiset naiset ovat tilanneet palkkamurhia mafian kunniakoodiston puitteissa. Merkittävä tällainen tapaus on hiljattain 30 vuodeksi vankilaan tuomittu mafiapomo Domenico Belforte ja tämän elinkautisen tuomion saanut vaimo Maria Buttone. Nämä tuomiot tulivat Angela Gentilen murhasta, joka tapettiin, koska hänen uskottiin olevan pomon rakastaja.

Belforte aloitti suhteen Angelan kanssa ja tarjosi tälle myös rahaa. Tämä sai hänen vaimonsa Marian reagoimaan väkivaltaisesti saadessaan tietää, että aviomiehen rakastaja oli raskaana. Maria Buttone, todellinen ”kunnian nainen”, esitti aviomiehelleen uhkavaatimuksen: joko hän jättäisi miehen ja ottaisi lapset mukaansa, tai miehen olisi tapettava Angela ja piilotettava tämän ruumis. Mafian kunniakoodiston rikollisen logiikan mukaisesti vaimo olisi suostunut kasvattamaan Angelan tyttären, vaikka tämä oli aviorikoksen tulos, jos aviomies olisi suostunut tekemään kunniamurhan. Tämä tapahtumasarja osoittaa, kuinka naisten rooli rikollisjärjestöissä on muuttunut rikollisjärjestön käsitteen evoluution mukana. Useimmissa tapauksissa naiset olivat ennen uhreja, mutta vähitellen heistä tuli väkivallan tekijöitä.

Tästä näkökulmasta naisia käytetään pitämään yllä ”omertaa”¹⁰⁷ ja vaikenemista, joita mafiajärjestöt käyttävät tiiliskivinä muurissa, joka suojaa heidän laittomia toimiaan ja rikoksiaan. Toisaalta naiset ovat usein auttaneet kaikkein tehokkaimmin tutkinnoissa, joilla on tehty suurta vahinkoa mafiajärjestöjen toiminnalle. Tällainen oli esimerkiksi nuoren Rita Atrian tapaus, joka toimi todistajana suuressa mafiaoikeudenkäynnissä Sisiliassa. Hän teki itsemurhan heinäkuussa 1992, viikko sen jälkeen, kun Cosa Nostra oli tappanut syyttäjää Paolo Borsellinon, jonka kanssa hän oli työskennellyt.

Yhteenvetona voidaan päätellä, että kunniakoodisto edustaa ideologista käyttäytymismallia, jolla on suuri vaikutusvalta nyky-yhteiskunnassa erityisesti konteksteissa, joissa rikollisjärjestöjen valta on ylivoimainen. On tunnistettava kunnian rooli mafian oppien keskipisteenä ja sykkivänä sydämenä, ja se on yhä tänäänkin näitä rikollisverkostoja keskeisesti inspiroiva periaate.

Liite 8: Esimerkkejä järjestöistä, jotka tarjoavat tukea väkivallan kohteena oleville henkilöille Italiassa

Seuraavassa kuvatut järjestöt ovat esimerkkejä siitä, millaisia tukimuotoja väkivallan kohteena oleville henkilöille on tarjolla Italiassa. Lähde: Shannara Cooperativa Sociale.

Naisille:

LINEAROSA SPAZIODONNA

Spaziodonna perustettiin Salernossa vuonna 1978 UDI:n (Italian naisliiton) ja historiallisen feminismin perinteiden pohjalta, ja se on 40 toimintavuotensa aikana käsitellyt monenlaisia asioita, kuten työtä, ympäristöä, rauhaa, oikeutta, mielenterveyttä, hyvinvointivaltiota – ylläpitäen samalla perheneuvontapistettä, joka tarjoaa naisille terveyteen liittyvää, sosiaalista, psykologista ja lainopillista neuvontaa ja tukea.

Vuonna 1992 syntyi ”Linearosa”, joka aloitti väkivallan uhreiksi joutuneiden naisten kuuntelemiseen tarkoitettuna linjana mutta josta sitten kehittyi väkivallan torjuntakeskus (CAV), jonka säännöllisesti koulutettavilla työntekijöillä (asianajajilla, psykoterapeuteilla, psykologeilla, ohjaajilla ja sosiaalityöntekijöillä) ja vapaaehtoisilla on erinomainen pätevyys ja ammattikokemus. CAV, joka on avoinna vuorokauden ympäri vuoden jokaisena päivänä, tarjoaa vastaanottopalveluja, konsultointia, tukea ja suojelua naisille ja alaikäisille, jotka ovat kokeneet kaltoinkohtelua tai psykologista, fyysistä ja taloudellista väkivaltaa: se on kytketty kansalliseen numeroon 1522, joka kuuluu väkivallantorjuntakeskusten alueelliseen ja kansalliseen verkostoon.

Siellä on toteutettu vuosien saatossa satoja projekteja, joiden tavoitteena on ollut sekä työpaikkojen saaminen naisille että ihmiskaupan, kiusaamisen ja nettikiusaamisen kaltaisten ilmiöiden torjunta.

Miehille:

A VOCE ALTA

A Voce Alta Salerno Onlus -yhdistys keskittyy tuen tarjoamiseen miehille, jotka ovat syyllistyneet perheväkivaltaan. Yhdistyksen tarkoituksena on edesauttaa miesten tekemää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ruokivan patriarkaalisen kulttuurin muutosta edistäviä tekoja. Tavoitteena on luoda interventioverkosto väkivallantekijöiden hoitamiseksi paikallistasolla, rikastaa, laajentaa ja systematisoida väkivallan torjuntatoimia, jotka on jo aikaisemmin hahmoteltu Italian hallituksen vuonna 2010 käynnistämässä väkivallan ja vainoamisen torjunnan kansallisessa toimenpidesuunnitelmassa. Yhdistys noudattaa Oslon ohjeistusta, joka koskee standardien kehittämistä sellaisia ohjelmia varten, joissa työskennellään miespuolisten perheväkivallan tekijöiden kanssa, tavoitteenaan toteuttaa tehokkaita interventioita perheympäristössä tapahtuvan väkivaltaisen käytöksen torjumiseksi innovatiivisten ja tarkkojen menetelmien avulla.

Siksi ”A VOCE ALTA” -yhdistyksen henkilökunta johtaa syyskuussa 2016 avattua sukupuolittuneen väkivallan tekijöiden hoitoon keskittyvää klinikkaa nimeltä ”Time Out (Aikalisä)” terveydenhoitopiirien rajat ylittävässä yhteistyössä ASL SALERNO:n (Kansallinen terveystoimisto) kanssa. Sen missiona on perustaa erikoistunut ja asianunteva terveydenhoidon taho, joka kykenee puuttumaan asianmukaisesti sukupuolittuneeseen väkivaltaan keskittymällä tekijöihin; toimia osana alueellista puuttumisjärjestelmää verkostona muiden palveluiden kanssa; kehittää yhteistyöverkosto, johon kuuluvat kaikki kansalaisyhteiskunnan terveystoimijat, jotta saadaan aikaan liittojärjestelmä, jonka tavoitteena on väestön hyvinvointi.

Nuorille: ARCIRAGAZZI PORTICI ”Utopia Attanasio” APS

Arciragazzi Portici on nuorisojärjestö, joka tarjoaa nuoria, aikuisia ja yhteisön jäseniä osallistavia aloitteita ja edunvalvontakampanjoita (koulutusta, julkista tiedottamista, yhteisöohjelmia). Arciragazzin päätaavoitteena on sosiaalinen inklusio, joka tapahtuu parantamalla kaikkien nuorten henkilöiden (14–30 vuoden ikäisten) resurssien saantia ja mahdollisuuksia, mukaan lukien heikommassa asemassa olevat nuoret, sijaishuoltojärjestelmässä olevat alaikäiset, maahanmuuttajataustaiset nuoret ja LGBT-nuoret. Työskenneltyään vuosien saatossa paikallisyhteistyössä Shannara Social Cooperativen ja muiden toimijoiden kanssa syvällisesti maahanmuuttoon ja kulttuurien väliseen vuoropuheluun liittyvien aiheiden kanssa (ts. ihmiskauppa, uskontokammo, syrjintä, sukupuolittunut väkivalta, inklusio työelämässä jne.) järjestö on kehittänyt Erasmus+ -ohjelman (ainoa ohjelma, joka sallii yhteiskunnan yhteenkuuluvuutta edistävien projektien kehittämisen) rahoittamia projekteja Euro-Välimeri-alueella. Tämän strategian avulla Arciragazzi on muovautunut jatkuvassa liikkeessä olevaksi järjestöksi, joka työskentelee maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa.

VIITTEET

- 99 Lindqvist (2012)
- 100 <https://valtioneuvosto.fi/en/-/recommendations-to-finland-on-elimination-of-discrimination-against-women>
- 101 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164242/STM_22_10_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 102 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164029/STM_2022_8_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 103 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162499/OM_2020_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 104 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162554/STM_2020_34_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 105 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162844/STM_2021_10_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 106 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163326/OM_2021_24_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 107 Absoluuttinen vaikeneminen, jonka määrittää rikostoveruus ja samalla pelko kostosta; rikoskumppaneiden välisen solidaarisuuden muoto, jonka tarkoitus on peitellä rikollista toimintaa, erityisesti salata tietyn rikoksen tekijän henkilöllisyys tai joka tapauksessa vaikeneminen sellaisista seikoista, joita oikeusviranomainen voisi käyttää hyödykseen tutkittaessa rikoksia.
-

